

Torsdagen den 7 december

Kl. 13.00

Torsdagen den
7 december 1972*Om åtgärder mot
risker vid enbemann
ning av godståg*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 29 november.

§ 2 Om åtgärder mot risker vid enbemannning av godståg

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Hörbergs (fp) i kammarens protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 347, och anförde:

Herr talman! Herr Hörberg har frågat mig om jag avser vidta några åtgärder för att förhindra den sänkning av trafiksäkerheten och den betydande riskökning för lokförarna personligen som enbemannning av godstågen innebär.

Enligt de nya bemanningsreglerna vid SJ skall lok i tåg bemannas med både förare och biträde om tågets största tillåtna hastighet är över 100 km/tim eller, om tåget är bemannat med särskild tågchef, över 120 km/tim. Reglerna gäller både person- och godståg. Lok i malmtåg på malmbanan bemannas dock med både förare och biträde.

Jämfört med de tidigare bemanningsreglerna innebär de nu tillämpade att ett mindre antal tåg är dubbelbemannade. Samtidigt har körtiden begränsats för förare som är ensam på lok. De nya bemanningsreglerna har fastställts efter samråd med Statsanställdas förbund.

Det är bl. a. den tekniska utvecklingen av den rullande materielen som gjort det möjligt att i ökad utsträckning minska dubbelbemanningen. Det finns inte något belägg för att trafiksäkerheten påverkats negativt av de bemanningsregler som SJ tillämpar.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, som jag tyvärr inte kan anse positivt.

I 4 § arbetarskyddskungörelsen finns en bestämmelse om att där arbetstagare sysselsätts ensam i arbete skall vid bedömande av behovet av skyddsåtgärder särskild hänsyn tagas till arbetstagarens möjligheter att vid inträffat olycks- eller sjukdomsfall erhålla erforderlig hjälp. Denna paragraf i kungörelsen om ensamarbete har i praktiken givits den tolkningen att person som arbetar ensam alltid skall ha tillgång till telefon (riks- eller lokaltelefon) eller ringledning till plats där det finns folk för att snabbt kunna nå kontakt med andra.

I nattetid framförda godståg uppstår lätt olycksfallsrisker för den ensamme lokföraren. Förskjutning kan uppstå i lasten, en bromsslang kan behöva bytas. Den ensamme lokföraren måste då ut i mörkret på den

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. nedläggning av
järnvägslinjer*

ojämna banvallen med lykta och verktyg och reservdelar för att ställa allt till rätta eller för att reparera. Det kan också uppstå fel på loken där vi som bekant kör med 16 000 volt. Det förekommer byte av säkringar med 1 000 volts spänning m. m. En olycka kan då lätt inträffa. Lokföraren kan falla på banvallen eller han kan få en elektrisk stöt. Någon person som kan hjälpa honom finns inte.

Jag skulle vilja komplettera min fråga med att nu fråga statsrådet: Kan statsrådet anse det lämpligt att SJ fortsätter med övergång till enbemannning av nattgodståg utan att det ens finns kommunikationsradio på lok i sådana tåg?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Som jag nämnde i mitt svar har de här nya bemanningsreglerna tillkommit efter samråd med Statsanställdas förbund. Detta förbund organiserar det stora flertalet av de anställda som berörs av ändringen. Jag utgår som självklart ifrån att med den förankringen hos den fackliga organisationen skall alla de frågor som kan uppställas i samband med denna form av bemanning få sitt givna svar, innan statens järnvägar genomför den.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag känner till att Statsanställdas förbund har gått med på denna ändring, men det finns också en hel del lokpersonal organiserad i Svenska lokmannaförbundet, och de har för sin del inte accepterat ändringen.

Låt mig bara som ett exempel anföra att på sträckan Borås—Värnamo, som är fem mil lång, framförs nattgodståg. På hela sträckan finns inte en enda bemannad station. Det är faktiskt ganska påfrestande psykiskt sett att vara lokförare under sådana förhållanden. Lokföraren kan bli stressad under en eventuell reparation, och hans hälsa kan påverkas av det. Naturligtvis kan också sådan stress påverka hans sätt att vidare köra tåget och därmed uppstår trafiksäkerhetsrisk.

Jag måste för min del konstatera att förhållandet med enbemannade nattgodståg inte är tillfredsställande vare sig ur trafiksäkerhetsynpunkt eller ur hälsosynpunkt för lokföraren.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. nedläggning av järnvägslinjer

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lothigius'* (m) i kammarens protokoll för den 1 december intagna fråga, nr 353, och anförde:

Herr talman! Herr Lothigius har frågat mig om jag vidhåller tidigare gjorda uttalanden att Kungl. Maj:t inte skall fatta beslut om nedläggning av järnvägslinjer, t. ex. linjen Nässjö—Jönköping—Falköping, innan ställning tagits till de regionala trafikförsörjningsplaner som skall vara klara ute i länen 1974.

Linjen Nässjö-Jönköping-Falköping kan inte betecknas som trafiksvag enligt den bedömning som gjorts av de av regeringen utsedda sakkunniga för granskning av SJ:s separatredovisning. Någon nedläggning är redan av detta skäl inte aktuell.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag är mycket glad och tacksam för kommunikationsministerns svar på min enkla fråga. Jag skulle kunna nöja mig med att framföra ett tack för svaret, men jag skulle också vilja göra ett tillägg.

Det är kanske litet förvånande att SJ:s representanter inte kan lämna det svar, som jag nu fått av kommunikationsministern, när de besöker bygden i fråga och möts av den oro som där gör sig gällande. Att man känner oro är ganska naturligt med tanke på vissa uttalanden och med tanke på den hemställda SJ gjort i ett visst sammanhang. Om man hade lämnat beskedet då, hade denna oro kunnat undvikas.

Jag anade visserligen vad kommunikationsministern skulle svara, men jag ville att beskedet skulle komma från kommunikationsministerns mun, så att den berörda trakten kan känna sig säker på att någon nedläggning icke kommer att ske.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. alkoholpolitiska utredningens arbete

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Kungälv (s) i kammarrens protokoll för den 4 december intagna fråga, nr 354, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har frågat mig om jag kan ange ungefärlig tidpunkt när alkoholpolitiska utredningen kommer att framlägga sitt betänkande och om detta kommer att omfatta hela utredningens arbete eller delar därav.

Jag har erfarit att den tidsplan som alkoholpolitiska utredningen arbetar efter innebär att utredningens slutbetänkande skall lämnas under hösten 1973.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att till finansminister Sträng få framföra ett tack för det korta och koncisa svaret på min enkla fråga.

Jag tillhörde själv dem som hårt drev på utredningskravet vid tidpunkten för tioårsjubileet av motbokens avskaffande 1965. Jag menade att vi borde stanna upp och se vad som hänt och undersöka vad som kunde förbättras inom alkoholpolitiken. Jag började nu bli rädd för att vi skulle få fira ytterligare ett tioårsjubileum, nämligen utredningens tioåriga verksamhet. Samhällsapparaten är ju trög, och ibland blir man faktiskt otålig till förtvivlan. Men nu har finansministern givit mig ett hopp, och jag får försöka leva på det ett tag till. Slutbetänkandet skall enligt vad finansministern säger komma inom ett år.

Alkoholproblemet är fortfarande en av vår tids största socialmedi-

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. regeringsinitia-
tiv vid nedläggning
av driften vid före-
tag*

cinska frågor, och det är ännu olöst. Välfärdsstaten och vi som arbetar med samhällsfrågorna har ju inte lyckats lösa detta problem eller ens minska det väsentligt. Vad vi behöver nu är en medveten alkoholpolitik med ett väsentligt uttalat mål att driva ned alkoholkonsumtionen och därmed alkoholskadorna. Vad jag hoppas på är ju att den alkoholpolitiska utredningen skall hjälpa oss till att få ett sådant program.

Jag ber, herr talman, att ytterligare få tacka finansministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. regeringsinitiativ vid nedläggning av driften vid företag

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Hagbergs* (vpk) i kammarens protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 346, och anförde:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat mig om jag anser att inträffad nedläggning av driften vid företag som erhållit statligt stöd och då nedläggelsen kan antas ha samband med inledda löneförhandlingar bör ge anledning till initiativ från min sida.

Statligt lokaliseringsslån och lån mot statlig garanti kan sägas upp till omedelbar betalning, om sådant förhållande har inträffat att låntagaren med hänsyn till syftet med lånet uppenbarligen inte längre bör tillgodonjuta det. Det ankommer på arbetsmarknadsstyrelsen i fråga om lokaliseringsslån och på kommerskollegiet i fråga om garantilån att göra denna prövning och vidta därav föranledda åtgärder. Prövningen bör självfallet ske med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag får tacka för att jag har fått svar på min fråga. Jag vill gärna vidga frågeställningen till att inte bara gälla lån och bidrag. Frågan är framför allt aktuell genom att ett företag i Småland, Urshults trådprodukter AB, avskedat sin personal efter en strejk och sedan förflyttat hela maskinparken, säkerligen till Tranås där man har ett systerföretag.

Frågan har stor principiell betydelse ur arbetsrättslig synpunkt. Skall företag kunna hålla lönerna nere med stöd av § 32 och kollektivavtalslagen och sedan, när arbetarna i desperation strejkar lägga ned driften och flytta till annan ort? Det är inte bara på det nämnda stället som den här tendensen gör sig gällande. Många företag hotar med inskränkningar och förflyttning, när lokala förhandlare försöker få till stånd socialt berättigade löner. Fallet i Urshult är bara ett exempel på hur det kan gå, när arbetsköparna har en oinskränkt makt att leda och fördela arbetet samt att anta och avskeda arbetare.

Frågan är vad som kommer att hända på den svenska arbetsmarknaden om de här förhållandena får fortsätta. Lönearbetarna måste otvivelaktigt få maktbefogenheter, t. ex. lokal strejkrätt och makt över personalpolitiken. Inte minst viktigt är att ett företag inte skall tillåtas lägga ned driften utan arbetarnas godkännande.

Torsdagen den
7 december 1972*Ang. regeringsinitiativ vid nedläggning av driften vid företag*

Fallet i Urshult berör befolkningen i området mycket. Lönerna där var 10:70 kronor i timmen, och det är strax över minimilönen. När arbetarna kräver rättvisare löner, flyttar företaget. Kommunen har ställt lokal till förfogande, och enligt de uppgifter som jag har inhämtat skulle företaget även ha fått statliga pengar. Det skall också beaktas att Tingsryds kommun, där fabriken ligger, är på ständig tillbakagång.

Det har också sagts i pressen om det här fallet att arbetarna skulle ha fått annat arbete. Men det har visat sig att ingen av dem har annat arbete. Metoderna är direkt 1800-talsmässiga. Man har inte fått ut sina personliga tillhörigheter från fabriken, man har inte fått ut inestående semesterlöner och ej heller avgångsvederlag. Vad än värre är, tydligen stöder också Verkstadsföreningen aktionen med nedläggning av driften.

Det finns flera frågor att ställa, och sedan jag nu fått svar på en fråga vill jag ställa en följdfråga: Anser statsrådet att "§ 32-utredningen" kommer att lägga fram så vittgående förslag att ett uppreparande av Urshultsfallet inte blir aktuellt?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Det är naturligtvis inte möjligt för mig att uttala mig om vilket förslag en utredning, som såvitt jag förstår ännu inte tagit ställning till de avgörande frågorna, kan komma att lägga fram. Det är således omöjligt för mig att tillmötesgå herr Hagberg när det gäller den senaste frågan — av helt naturliga skäl, eftersom jag inte är i den situationen att jag kan ge ett svar.

Det inträffar en och annan gång händelser av det slag herr Hagberg refererat. Det är beklagligt, men vår strävan är att hålla oss så noga som möjligt informerade om företagen. Vi är också angelägna om att få bedömningar från de anställdas sida när ett företag får stöd. Kan man befara att någonting möjligen skall inträffa i företaget har vi numera möjligheter att i stället för ett bidrag ge ett avskrivningslån under en period. Därigenom kan vi åtminstone säkra uppehållande av driften under den tiden, eftersom stödet faller bort om inte så sker. Lån är möjligt att säga upp, men ett bidrag som gått ut har man inte möjlighet att ta tillbaka. Det är bara att konstatera detta faktum, men som jag redan har antytt försöker vi i situationer där det framstår som önskvärt finna en annan form för stöd, som kan vara likvärdig men som kanske ger ett större mått av trygghet. Det är att beklaga att sådana händelser kan inträffa, och vi försöker på olika sätt förbättra möjligheterna till uppföljning av stödverksamheten.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Sådana här händelser förekommer på många platser, och de bör förhindras. Man frågar sig om inte staten måste skaffa sig sådana medel att den kan överta driften, när man hotar att lägga ned den, för att tillförsäkra de anställda en utgångspunkt.

Den andra frågan kanske jag skall förtydliga: Är direktiven till den här utredningen så utformade att de kan förhindra utredningens arbete? Jag misstänker att maktbefogenheter måste ges arbetarna, och har utredningen sådana direktiv att den kan lägga fram förslag därom?

Torsdagen den
7 december 1972

*Om skydd för sjuk-
vårdspersonal mot
anestesimedel*

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill bara helt kort anföra, att de direktiven inte lägger hinder i vägen för utredningen att föra fram förslag som den anser vara lämpliga och motiverade.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om skydd för sjukvårdspersonal mot anestesimedel

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Mundebos* (fp) i kammarens protokoll för den 22 november intagna fråga, nr 338, och anförde:

Herr talman! Herr Mundebo har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att minska riskerna för sjukvårdspersonal i samband med användning av anestesimedel.

Inom sjukvården har arbetarskyddsfrågor av olika slag under senare år uppmärksamrats alltmer. Detta gäller även narkos- och operationspersonalens arbetsförhållanden. Sålunda har socialstyrelsen behandlat frågan om evakuering av anestesigaser i operationsrum, förberedelserum och liknande utrymmen och därvid ansett att erforderliga åtgärder bör vidtas inom ramen för arbetarskyddet.

Med anledning härav har arbetarskyddsstyrelsen i skrivelse den 26 september 1972 till samtliga sjukvårdshuvudmän och yrkesinspektörer meddelat, att styrelsen gett en särskild arbetsgrupp i uppdrag att lägga fram förslag till lämpliga åtgärder för att minska riskerna för att sjukvårdspersonal utsätts för gasformiga anestesimedel och ångor av flyktiga sådana medel. Avsikten är att detta arbete skall resultera i arbetarskyddsanvisningar till skydd för den personal som utsätts för ifrågavarande medel.

Vidare har arbetarskyddsstyrelsen i samma skrivelse framhållit att man – i avvaktan på förslag till åtgärder från arbetsgruppen – i enlighet med god yrkeshygienisk praxis bör försöka hålla personalens exposition för anestesimedel på lägsta möjliga nivå. Styrelsen påpekar särskilt att man i första hand bör se till att narkosgivning sker i utrymmen med god allmänventilation. Därutöver rekommenderas att överskottsmängder av narkosmedel avleds från narkosutrustningens utsläppsventiler bort från personalens andningszon.

Den av arbetarskyddsstyrelsen tillsatta arbetsgruppen skall verkställa sitt uppdrag skyndsamt. Enligt vad jag inhämtat kan förslag från arbetsgruppen väntas under år 1973.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för svaret på min fråga. Jag var medveten om att arbetarskyddsstyrelsen hade tillsatt en grupp, men jag kände ändå en betydande oro och ville därför ställa frågan om den fortsatta handläggningen av ärendet.

Det är fem och ett halvt år sedan denna problematik aktualiserades. Så tidigt som i juni 1967 skrev Svensk sjuksköterskeförening till den

dåvarande medicinalstyrelsen och bad om svar på frågan om vissa narkosmedel kunde ha skadlig inverkan på den som regelbundet kom i kontakt med medlen. Medicinalstyrelsen vände sig då till vetenskaplig expert och denne sade efter ett och ett halvt år, alltså i slutet av 1969, att en del skyddsåtgärder borde vidtas. Sedan fortsatte ärendet sin vandring i den nya socialstyrelsen, och i början av 1972 vandrade det vidare till arbetarskyddsstyrelsen, som i september 1972 tillsatte arbetsgruppen.

Mycket tyder på att det finns hälsorisker för den sjukvårdspersonal som arbetar i operationsrum där bedövningsmedel används, och mycket tyder på att det finns ett samband mellan narkosarbete och spontana aborter. Vi vet att det finns möjlighet att med enkla tekniska åtgärder evakuera narkosmedel.

Mot den bakgrunden tyckte jag att det var minst sagt förvånande att socialstyrelsen har gjort så litet under de gångna åren, och jag var oroad över att en ny lång utredningsperiod skulle vänta.

Därför vill jag helt kort säga att jag är tillfredsställd med det sista avsnittet i socialministerns svar, där det sägs att den nya gruppen skall arbeta skyndsamt.

Jag förutsätter också att socialministern följer ärendet och ser till att det inte blir fem och ett halvt år av nya utredningar utan att ett förslag verkligen skyndsamt läggs fram. Jag förutsätter också att arbetarskyddsstyrelsen ser till att de anvisningar man nu har utfärdat verkligen följs. De ligger rätt mycket i linje med vad socialstyrelsens expert sade 1969. De behöver dess värre upprepas igen år 1972.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Mundebo att vi kommer att följa dessa frågor med stor uppmärksamhet. Det råder ingen tvekan om att detta är ett område, där skärpta skyddsåtgärder är angelägna, och arbetsgruppen har ambitionen att se till att sådana kommer. Jag har redan pekat på i mitt svar, vilket herr Mundebo också har nämnt, att vi i avvaktan på arbetsgruppens resultat skall försöka att i enlighet med god yrkeshygienisk praxis på olika sätt komma åt dessa problem.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. den rättsliga verkan av frigivning av interner i samband med flygplanskapning

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Adolfssons* (m) i kammarens protokoll för den 23 november intagna fråga, nr 341, och anförde:

Herr talman! Herr Adolfsson har frågat mig om interner som i samband med flygplanskapning frigges och lämnar landet kan anses ha fått straffet efterskänkt.

Enbart den omständigheten att interner tillåts lämna anstalten och landet i samband med flygplanskapning innebär inte att något beslut har fattats om eftergivande av svenska statens straffanspråk.

Torsdagen den
7 december 1972

*Om åtgärder för att
nedbringa balansen
av ärendena i kam-
marrätterna*

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Herr justitieminister! Tack.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder för att nedbringa balansen av ärendena i kammarrätterna

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Carlssons i Vikmanshyttan (c) i kammarens protokoll för den 27 november intagna fråga, nr 342, och anförde:

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att nedbringa den stora målbalansen i kammarrätterna.

Den förvaltningsrättsreform som beslöts av 1971 års riksdag genomfördes den 1 januari i år. Genom reformen flyttades tyngdpunkten i den domstolsmässiga besvärspövningen i förvaltningsärenden från regeringsrätten till kammarrätt. Kammarrätt fick ställning av allmän förvaltningsdomstol närmast under regeringsrätten med i stort sett samma målområde som denna. I samband med reformen byggdes kammarrättsorganisationen ut kraftigt. Det finns sedan den 1 januari i år en ny kammarrätt i Göteborg med sex avdelningar. Kammarrätten i Stockholm har liksom tidigare nio avdelningar, men två av dem är numera förlagda till Sundsvall.

Sedan många år tillbaka är målbalansen i regeringsrätten hög. En av avsikterna med förvaltningsrättsreformen var att begränsa tillströmningen av mål till regeringsrätten, och man kan redan nu konstatera att målbalansen där minskar.

Målbalansen i de båda kammarrätterna är i dag högre än den 1 januari i år. Det är emellertid inte möjligt att redan nu dra några säkra slutsatser i frågan huruvida ökningen beror på otillräcklig storlek på organisationen eller på andra omständigheter. Jag vill särskilt peka på att man måste räkna med att handläggningstiden i vad gäller sådana mål som kammarrätt ej tidigare sysslat med är längre under ett inledningsskede. När personalen, som till största delen tidigare sysslat enbart med skattemål, vinner förtrogenhet med de nya målområdena är det troligt att handläggningstiderna minskar.

Kammarrätten i Göteborg fungerar redan nu utmärkt. Uppbyggnaden av den nya kammarrätten har dock tagit viss tid. Rekrytering av personal kunde ej, som planerat, ske i god tid före den 1 januari i år. Detta berodde till övervägande delen på att avtal om den dömande personalens anställningsvillkor träffades först den 14 december 1971. Under första delen av 1972 var därför antalet tjänstemän i den nya kammarrätten mycket begränsat. Det har också varit svårt och tagit längre tid än beräknat att rekrytera avsett antal jurister med lämplig utbildning. Inom den tidigare kammarrättsorganisationen fanns ej ett så stort antal domare och fiskaler att sex nya avdelningar kunde besättas. I stället har jurister från länsstyrelserna och de allmänna domstolarna i ganska stor utsträckning erhållit tjänster i den nya organisationen. För dessa jurister behövs

en viss övergångstid innan de blir förtrogna med den nya verksamheten. Sedan den 1 oktober i år arbetar kammarrätten i Göteborg på sex avdelningar. Vissa vakanta domartjänster finns ännu, men dessa beräknas kunna besättas i början av nästa år.

Inom den närmaste tiden torde de övergångssvårigheter för den nya kammarrättsorganisationen som jag nämnt vara övervunna. Jag räknar med att kammarrätternas kapacitet då kommer att visa sig vara bättre anpassad till måltillströmningen och målbalansen än vad de statistiska uppgifterna i dag visar. Inom justitiedepartementet följer vi emellertid utvecklingen med uppmärksamhet och kommer givetvis att om det behövs överväga frågan om förstärkning av kammarrättsorganisationen.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på frågan om arbetsbalansen i kammarrätterna.

Den nuvarande situationen är djupt otillfredsställande ur flera synpunkter. Balansen av oavgjorda mål, som år 1968 var 8 683, har ständigt ökat och utgjorde vid 1971 års utgång 12 355 mål. Trots att en delning skett av kammarrätterna från den 1 januari 1972 med avdelningar i Stockholm och Göteborg, beräknas antalet oavgjorda mål stiga till 13 690 vid 1972 års slut. Med hänsyn till att förtur ges andra mål än skatte-, tull- och uppbördsmål kommer de vanliga skattemålen att få vänta onormalt länge.

Bakgrunden till att skattemål föres till kammarrätten är ju som regel att taxeringsmyndighet genom skönstaxering avvikit från den avlämnade deklarationen. En dylik skönstaxering innebär att den skattskyldige har att inbetala slutlig skatt i vanlig ordning enligt den åsatta taxeringen.

Här finns också bakgrunden till att jag ställt frågan om arbetsbalansen i kammarrätten. En person fick genom skönstaxering sin inkomst höjd med 10 000 kronor. Detta innebar bl. a. att hans slutliga skatt höjdes med 5 500 kronor. Enär vederbörande person saknade kontanta medel tvingades han att låna dessa pengar för att betala den ökade skatt som påförts honom - detta för att undvika utmätning från kronofogdemyndigheten.

Vederbörande person har överklagat taxeringsmyndigheternas beslut. Ännu efter fyra år har kammarrätten *icke* avgjort hans besvär. Därest han icke vinner rättelse i kammarrätten utan för målet vidare, återstår ytterligare flera år innan rättelse kan erhållas.

Huruvida ersättning utgår för erlagda rütekostnader och övriga med skattemålet förenade kostnader känner jag inte till. Jag kan endast konstatera att den nuvarande obalansen i taxeringsmål vid kammarrätten ur såväl ekonomisk synpunkt som rättvisesynpunkt är helt otillfredsställande. Det synsätt som finns - att betrakta skattemålen som de minst brådskande - stärker inte tilltron till skattemyndigheterna.

Tyvärr förekommer det att skönstaxeringar inte alltid vilar på den omsorgsfulla prövning som är nödvändig och som allmänheten har rätt att fordra. Det är också ur den synpunkten, herr justitieminister, desto mera angeläget att ärendebalansen nedbringas i kammarrätten och att skatteärenden ges förtur. Det är angeläget även ur mänsklig synpunkt att ärenden av detta slag avgörs inom rimlig tid och att justitieministern

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. ingripande av
enskilt statsråd i
samband med myn-
dighets åtgärd för
att förhindra olag-
liga handlingar*

verkligen tar sig an dessa frågor för att få en bättre tingens ordning. Svaret gav ett visst löfte om detta, och jag ber att få tacka för svaret ännu en gång.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. ingripande av enskilt statsråd i samband med myndighets åtgärd för att förhindra olagliga handlingar

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Molins* (fp) i kammarens protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 345, och anförde:

Herr talman! Herr Molin har frågat mig om jag anser det riktigt att enskilt statsråd söker påverka polisens och de kommunala myndigheters handlande i samband med förhindrandet av olagliga handlingar, t. ex. ockupation av kommunala institutioner. Svaret är nej.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Jag har ställt den här frågan med anledning av ett uppmärksammat uttalande av justitieministern som gällde de sociala myndigheternas handlande i Göteborg i samband med ockupationen av Hagahuset - ett uttalande som tycks mig illustrera en principiellt intressant frågeställning. Låt mig emellertid innan jag går in på den principiella frågan säga något om bakgrunden till det aktuella exemplet.

En grupp tidigare anställda inom socialförvaltningens fritidsavdelning i Göteborg, som avskedats därför att de vägrat att följa sociala centralnämndens direktiv och därefter sökt hindra den verksamhet som de valda politikerna önskat åstadkomma i Hagahuset, har vid två tillfällen gjort olaga intrång i huset och vägrat att lämna det på uppmaning av polisen och socialförvaltningen. De har i stället krävt förhandlingar, och bland deras förhandlingskrav har ingått avskedande av nuvarande intendenten för Hagahuset. Kort sagt: de har krävt att sociala centralnämnden skall uppge sina intentioner och låta ockupanterna bestämma verksamhetens innehåll mot kommunens och kommuninvånarnas vilja. Politiker och tjänstemän i Göteborg har gjort upprepade försök att komma till tals med ockupantgruppen men vägrat gå in på förhandlingar på ockupanternas villkor.

I detta läge uppträder landets högste rättsvärdare -- justitieministern -- och låter meddela att hela striden om Hagahuset i Göteborg varit onödig. Man borde ha förhandlat tidigare och undvikit bråk. "Socialförvaltningen har stelnat i prestigetänkande", säger herr Geijer.

Detta, herr talman är bakgrunden. Därmed över till vad jag uppfattat som principiellt betänkligt i justitieministerns agerande, nämligen ett uttalande som fungerat som påtryckning på de kommunala myndigheterna i en konfliktsituation, och som, om det nått effekt, skulle ha inneburit att de kommunala myndigheterna ändrat sitt handlande. Nu genomfördes de avsedda åtgärderna planenligt och enligt min mening med mycket gott

Torsdagen den
7 december 1972*Ang. ingripande av
enskilt statsråd i
samband med myn-
dighets åtgärd för
att förhindra olag-
liga handlingar*

omdöme av både polisen och socialtjänstemännen. Men justitieministerns inbrott kunde ju ha fått andra följder, och jag menar att så länge man inte vill införa legala styrningsmöjligheter för regeringen över kommunala myndigheter så blir uttalanden av det här aktuella slaget ganska diskutabla.

Låt mig från de angivna principiella utgångspunkterna ställa tre frågor till justitieministern:

1. Har statsrådet med sitt uttalande avsett att påverka socialförvaltningen i Göteborg till ett mera positivt ställningstagande till ockupantgruppen?

2. Anser statsrådet att några av ockupanternas förhandlingskrav var godtagbara?

3. På vilket sätt har statsrådet informerat sig om socialförvaltningens åtgärder och om motiven för åtgärderna?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall gärna svara herr Molin.

Man skall inte tro allt som står i tidningar. Jag vidhåller vad jag har sagt i svaret på frågan, att man skall icke företa ingripanden mot eller påverka självständiga myndigheter. Jag har därför i det aktuella fallet också vägrat att göra något uttalande om sakfrågan.

Men det finns vissa principfrågor som man kan ha en uppfattning om, och här gäller det principfrågan att man bör söka undvika att använda polisen för ingripanden, om det finns möjlighet att hitta en annan lösning. Något annat har jag inte uttalat. Därmed har jag kunnat svara att någon påverkan har inte skett, och jag har inte haft anledning att göra uttalanden om förhandlingskrav eller ge information om vad själva sakfrågan gällde.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag tackar för den här kompletteringen – att justitieministern inte har avsett att påverka de kommunala myndigheternas handlande. Då har justitieministerns uttalande ju mera fått karaktären av en bedömning eller en dom i efterhand över deras agerande. Uttalandet från justitieministerns sida gjordes ju nämligen enligt de journalister som har refererat det, samma dag som polisingripandet skedde.

Jag håller naturligtvis med justitieministern om att man så långt det över huvud taget är möjligt bör undvika att låta polisen agera i det här sammanhanget. Men läget var ju att de sociala myndigheterna hade gjort den bedömningen att det fanns ingen annan lösning än att låta polisen hjälpa till, helt enkelt därför att man måste ställa frågan: Vilka skulle konsekvenserna bli om man accepterade att grupper, som är ute efter att angripa och skada själva demokratin, genom att ockupera kommunala institutioner skall kunna driva igenom sin vilja mot de representativa kommunalpolitikerna? Hur skulle det gå om grupperna nästa gång ockuperade elverket och hotade att stänga av strömmen för en del av invånarna, om de inte fick igenom sina krav?

Vad jag har velat säga är att det är faktiskt omöjligt att med detta exempel som utgångspunkt – och det skedde ju i justitieministerns

Torsdagen den
7 december 1972

Ang. lärarsituationen inom vårdutbildningen

uttalande – göra gällande att man borde ha förhandlat ytterligare. Det hade lett till orimliga konsekvenser för demokratin.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag har inte uttalat mig om huruvida man skulle ha förhandlat *ytterligare*. Jag har i olika sammanhang, när sådana här situationer inträffat, uttalat den principiella uppfattningen att man bör söka så länge möjlighet finns undvika att använda polisen, därför att det kan uppstå komplikationer. Jag har inte uttalat mig om huruvida man i det här aktuella fallet hade förhandlat tillräckligt länge eller uttalat mig om hur man hade förhandlat, utan jag avböjde att göra något uttalande om detta.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Det är väl ändå viktigt att det förs en debatt om politikernas roll i det här sammanhanget, att vi inte säger att vi politiker skall skjuta över ansvaret på sociala myndigheter och på polisen. Jag menar att i ett läge, där man använder våld, terrorism och laglöshet av olika slag och betecknar det som något slags politisk rättighet, är det viktigt att vi politiker står upp och säger, att det finns lägen i vilka vi inte kan acceptera att en sådan laglöshet breder ut sig ytterligare.

Och de många laglydiga i samhället borde väl kunna kräva att det finns instrument för att försvara deras rättigheter. De borde kunna kräva att ledande politiker, inklusive landets justitieminister, ställer sig på deras sida. På det viset har inte justitieministerns uttalande här fungerat. Justitieministerns uttalande har uppfattats så att justitieministern sagt att det fanns en del reson i ockupanternas krav, och det innebär att man ställer sig på de laglösas sida.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag återkommer till att man inte utan vidare får ta för gott vad som står i en tidning. Men det är alldeles riktigt som herr Molin säger, att när ingen annan lösning står till buds får polisen ingripa. Jag håller också med herr Molin om – och det har jag vid olika tillfällen uttalat i efterhand -- att polisen har handlat alldeles riktigt och korrekt. Där tror jag alltså inte att det finns några delade meningar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. lärarsituationen inom vårdutbildningen

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fru *Marklunds* (vpk) i kammarens protokoll för den 30 november intagna fråga, nr 350, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig hur jag bedömer lärarsituationen inom vårdutbildningen.

Det har förelegat vissa svårigheter att erhålla ett säkert underlag för bedömning av behovet av lärare inom vårdområdet. Detta sammanhänger

bl. a. med omläggningen av utbildningen av sjuksköterskor och införandet av den nya vårdutbildningen i gymnasieskolan.

För att tillgodose behovet av vårdyrkeslärare har under senare år vissa åtgärder vidtagits. Med anledning av gymnasieskolreformen har skolöverstyrelsen anordnat fortbildningskurser för vårdyrkeslärare i gymnasieskolan. Dessutom anordnas vid statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor kompletteringskurser för vårdyrkeslärare och fr. o. m. innevarande budgetår särskild fortbildning avseende ämnesfördjupning för dem som genomgått kurs vid yrkespedagogiska institutet för lärare i vårdräkten eller för dem som har för avsikt att framdeles vinna tillträde till praktisk pedagogisk utbildning.

Läkare har i allt mindre antal kunnat engageras inom vårdutbildningen i gymnasieskolan och vid sjuksköterskeskolorna. För att åstadkomma en minskning av behovet av läkarinsatser i undervisningen vid dessa skolor har särskilda kurser för vissa vårdyrkeslärare anordnats inom områdena anatomi, fysiologi och mikrobiologi.

Sedan erfarenheter nu vunnits av såväl sjuksköterskeutbildningen som vårdutbildningen i gymnasieskolan torde det vara möjligt att erhålla ett säkrare underlag för beräkning av efterfrågan på lärarutbildade inom vårdområdet. Inom skolöverstyrelsen pågår nu en undersökning angående tillsatta vårdyrkeslärartjänster, antal vakanser, tillgång på behöriga lärare och liknande uppgifter.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för det uttömmande svaret på min enkla fråga. Jag framställde den sedan jag i en tidningsnotis hade uppmärksammat att utbildningsnämnden vid Norrbottens läns landsting har svårigheter med att få sökande till lärartjänster både när det gäller sjuksköterskeutbildningen och när det gäller gymnasieskolans vårdutbildningar.

Som utbildningsnämnden konstaterar finns det en del speciella svårigheter inom detta område, eftersom de som skall sköta undervisningen utom sin lärarutbildning också måste ha vissa praktiska erfarenheter inom sjukvården. Detta är nödvändigt t. ex. när det gäller operations- och intensivvård samt anestesivård.

De här svårigheterna har gjort att det i Norrbotten har varit svårt att få behöriga lärare inom vårdutbildningen, och utbildningsnämnden har därför vänt sig till skolöverstyrelsen som man vill skall göra en översyn av lärarsituationen inom vårdutbildningen och anpassa dimensioneringen så, att vårdutbildningen kan bedrivas med behöriga lärare.

Utbildningsministerns svar gäller naturligtvis situationen som helhet, och min fråga framställdes just för att genom upplysningar av det slag som statsrådet nu har lämnat få en liten uppfattning om vilka möjligheter som finns att förbättra situationen i Norrbotten, något som jag bedömer som nödvändigt med tanke på den betydelse som denna utbildning har. Såvitt jag kan se är den av utbildningsministern åberopade undersökningen inom skolöverstyrelsen en åtgärd som rimmar väl med vad utbildningsnämnden i Norrbotten har begärt och önskat. Min förhopp-

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

Ang. lärarsituationen inom vårdutbildningen

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. viss politisk
propaganda i
skolorna*

ning är naturligtvis därför att den skall bidra till att de aktuella problemen i Norrbotten undanröjs.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag vill bara komplettera mitt svar med att i dag, alltså efter det att mitt svar skrevs ut, har ett sammanträde ägt rum mellan utbildningsdepartementet, socialdepartementet, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och Landstingsförbundet. Man har alltså använt denna förmiddag till att diskutera den fråga som fru Marklund ställt, och jag hoppas att vi skall hitta åtgärder för att snabbt lösa de problem som här onekligen finns.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. viss politisk propaganda i skolorna

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Turessons (m) i kammarens protokoll för den 30 november intagna fråga, nr 351, och anförde:

Herr talman! Herr Turesson har frågat mig, om jag anser det lämpligt att statliga verk genom sina publikationer bedriver ensidig vänsterextrem smygpropaganda i landets skolor.

Enligt gällande bestämmelser skall granskning ske av vissa läromedel som används i skolan. Denna uppgift åvilar för närvarande läroboksnämnden. Frågan om formerna för granskning av läromedel har behandlats i läromedelsutredningens betänkande Samhällsinsatser på läromedelsområdet. Detta betänkande bereds för närvarande i utbildningsdepartementet.

Det ankommer på de lokala skolmyndigheterna att fatta beslut om inköp av läromedel. Enligt min mening bör denna princip alltså gälla.

Jag vill avslutningsvis framhålla att det är självklart att skolan i sin samlade undervisning skall ge en saklig och allsidig information. Därav följer emellertid inte att varje enskilt material som används i undervisningen måste vara strikt objektivt.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret.

Det är naturligtvis inte en tillfällighet att det nu är tredje dagen den här veckan som vi diskuterar frågor om ensidig indoktrinering av både barn och vuxna här i landet.

Man kan, som utbildningsministern, säga att granskning sker av vissa läromedel och att de lokala skolmyndigheterna själva skall fatta beslut. Men i ett aktuellt fall har en statlig myndighet i massupplaga skickat ut en för barn och skolor avsedd publikation som innehåller ensidigt förtal av företeelser i icke kommunistiska länder och lika ensidigt beröm av den kommunistiska livsstilen. Detta är naturligtvis mycket allvarligt eftersom skolorna självfallet tror att den statliga myndighet som producerat detta

material varit lojal mot läroplanens krav på objektivitet i undervisningen. Den hatindoktrinering mot länder som vårt land har officiella vänskapliga förbindelser med som förekommer i den publikation som jag nu avser uppfyller inte det minsta krav på objektivitet, och framför allt är det riskabelt att sådant material sätts i händerna på små barn.

Det är klart att detta är en försåtlig propaganda. Skolmyndigheterna säger själva att de hittills ansett sig kunna lita på att statliga myndigheter är lojala mot läroplanens krav på objektivitet. Men det kan man inte längre göra. Följaktligen måste skolmyndigheterna i fortsättningen, om de inte skall göra sig skyldiga till tjänstefel, med omsorg granska det material som skickas ut som hjälp i undervisningen. Det är inte en tillfredsställande situation, herr utbildningsminister, att statliga verk använder sin publikationsverksamhet på detta sätt.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Eftersom jag inte är alldeles säker på vad herr Turesson avser och eftersom vi inte heller här skall diskutera enskilda, konkreta fall, är det litet svårt för mig att föra debatten vidare. Jag anser emellertid att det är lovvärt att statliga verk på sina respektive områden tar initiativ till ett material som kan användas i skolan. Det kan naturligtvis diskuteras hur det materialet skall läggas upp.

Men jag skulle allmänt ändå vilja varna för att alltför snabbt ropa på censur. Jag tror att vi skall vara sparsamma med etiketten "vänsterextremistisk propaganda" och inte använda den i varje tänkbar situation. Då slätar man ut det ordets betydelse på ett sätt som inte kan gagna ens herr Turesson i längden.

Därför har jag icke av herr Turessons inlägg blivit övertygad om att hittills från de statliga verkens sida har tagits något initiativ som är klandervärt.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Det är inte frågan om att gagna mig, herr utbildningsminister, utan vad det gäller är att den undervisning och uppfostran som vi ger våra barn skall vara så beskaffad att den gagnar demokratin. Det gör sannerligen inte den här formen av indoktrineringspropaganda.

Jag anser också att det är lovvärt att statliga verk tar initiativ och ger ut publikationer i informationssyfte både för vuxna och för barn. Men den informationen skall vara objektiv, och framför allt skall den, när den riktar sig till skolorna, vara lojal mot läroplanens krav på objektivitet.

Man ropar inte på censur, herr utbildningsminister, om man ställer det enkla kravet, som står helt i linje med läroplanens bestämmelser.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
7 december 1972

Ang. skolvalens betydelse i undervisningen m. m.

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fru *Hjelm-Walléns* (s) i kammarens protokoll för den 1 december intagna fråga, nr 352, och anförde:

Herr talman! Fru *Hjelm-Wallén* har frågat mig, om jag vill redogöra för min uppfattning om skolvalens betydelse i undervisningen och om jag avser att medverka till att de politiska ungdomsorganisationerna ges ekonomiska möjligheter att bidra till valinformationen.

I samband med såväl 1968 års som 1970 års val har s. k. skolval arrangerats. Enligt min uppfattning kan skolvalet på ett positivt sätt skapa ett ökat intresse för samhällsfrågorna samtidigt som det kan ge en faktisk information om demokratins arbetsformer. Statliga medel har därför anvisats för skolvalet. Även kommunerna har visat ett stort intresse.

Enligt vad jag erfarit har förberedelserna för ett skolval 1973 redan börjat. Jag räknar med att såväl stat som kommun skall visa samma positiva inställning till detta val som till de tidigare.

Fru *HJELM-WALLÉN* (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Jag delar utbildningsministerns uppfattning att skolvalen har en stor pedagogisk betydelse som konkretisering av undervisningen främst i avsnitten om demokratin och det politiska livet. Men skolvalen utgör också ett ypperligt tillfälle för de politiska ungdomsorganisationerna att få presentera sin verksamhet, att öka det politiska intresset bland eleverna och att stimulera till ökat politiskt engagemang. Därför är det angeläget att skolvalen får så stor omfattning som möjligt och att helst alla elever kommer i beröring med dem i såväl grundskolans årskurser 7–9 som gymnasieskolans samtliga årskurser och studievägar och även vid folkhögskolorna.

Jag vill särskilt peka på de lokala skolstyrelsernas ansvar. Det räcker inte med en allmän välvilja. Det räcker inte att ansvaret för skolvalen helt överlämnas till de enskilda skolenheterna. Skolstyrelserna bör aktivt medverka till att skolval genomförs, bl. a. genom att samordna förberedelsearbetet.

Vid skolvalet 1970 kunde konstateras en stor ojämnhet mellan olika skolenheters och linjers deltagande i valet. Vid gymnasieskolans dåvarande yrkesinriktade linjer var valdeltagandet 30 procent, medan deltagandet i de traditionellt teoretiska linjerna var upp till 90 procent.

Genom skolstyrelsernas aktiva ansvarstagande skulle denna ojämnhet kunna undvikas och samtliga elever ges möjlighet att få del av dessa viktiga inslag i undervisningen.

Jag hoppas att utbildningsministerns positiva inställning till skolvalen skall stimulera vederbörande myndigheter – skolöverstyrelse, länskolnämnder, kommunala skolstyrelser och landstingets kultur- och utbildningsnämnder – att medverka till att skolvalen kommer till stånd och att därvid ekonomiskt och organisatoriskt bistånd ges till de politiska ungdomsorganisationerna i deras arbete med skolvalen.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. utskänkning
av alkoholfria
drycker från kiosker
och gatukök*

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag vill bekräfta att jag delar fru Hjelm-Walléns uppfattning att det är önskvärt att samtliga linjer deltar i skolvalet. Det vore olyckligt om det vid skolvalet också i framtiden skulle bli en skillnad i aktivitet mellan de teoretiska och de yrkesförberedande linjerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. utskänkning av alkoholfria drycker från kiosker och gatukök

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Anderssons Örebro (fp) den 25 oktober framställda interpellation, nr 187, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig om utskänkning av alkoholfria drycker från kiosker och gatukök bör vara knuten till rusdrycksförsäljningsförordningen.

Handeln med alkoholfria drycker, som nu regleras genom förordningen (1955:38) om försäljning av alkoholfria drycker, omfattas av den översyn av alkohol- och nykterhetspolitiken som för närvarande sker genom alkoholpolitiska utredningen. Jag är därför inte beredd att nu göra något uttalande beträffande den handel med sådana drycker som sker från kiosker och gatukök.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Jag blev litet förvånad över att finansministern hänvisar till alkoholpolitiska utredningen. Jag har läst dess direktiv. Det finansministern åsyftar kan möjligen finnas inkilat i följande mening:

”Utredningen bör sålunda ägna uppmärksamhet åt frågor rörande undervisnings- och upplysningsverksamhet, försäljningsorganisation, bruk av alkoholsvaga drycker m. m.”

Här gäller det nu alkoholfria drycker. Jag har frågat en ledamot av utredningen huruvida man sysslar med dryckessorter såsom kaffe, te, choklad och mjölk och fick till svar att dem hade man över huvud taget inte alls sysslat med.

Det dricks saft, lemonad och kaffe olagligt på hundratals serveringar och gatukök runt om i Sverige. T. o. m. här på riksdagshyllan utskänker vi kaffe och te mellan kl. 22 och kl. 24 utan att ha tillstånd till detta. Ingen tar väl någon speciell skada härav. Men det erfordras tillstånd av polismyndighet för att få servera mjölk och andra alkoholfria drycker mellan kl. 22 och kl. 24. Kl. 00 är det i princip fritt fram för att servera dessa drycker.

Jag har tagit upp denna fråga därför att ett flertal länsstyrelser har begärt att näringsidkarna inom respektive län skall inkomma med ansökningar om att få utskänka dessa alkoholfria drycker. Jag tycker med förlov sagt att det är onödigt att krångla till detta. Att servera en

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. utskänknings-
av alkoholfria
drycker från kiosker
och gatukök*

varm korv jämte ett glas mjölk är inte tillåtet mellan kl. 22 och kl. 24, men efter kl. 24 får det åter ske.

Påbudet har funnits i 17 år. Tidigare har man väl inte brytt sig om det. Men genom de senaste anvisningarna från riksskatteverkets alkoholbyrå har vissa polischefer och länsmyndigheter fått ögonen på det och därför begärt att näringsidkarna skall inkomma med ansökningar. I den av riksskatteverkets alkoholbyrå utgivna förordningen sägs i 3 § 1 mom:

”Utskänkning av alkoholfria drycker må icke fortgå längre än till klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 8 § eller senare tidpunkt är tillåten på grund av bestämmelserna i 2 mom. eller medgivits enligt 3 mom.”

Det finns inga bestämmelser om när utskänkningsdagen tidigast får börja. Utskänkningsdagen kan således i och för sig påbörjas redan kl. 00.

Näringsidkarna, branschorganisationerna och allmänheten frågar sig om en sådan här lagbestämmelse skall behöva vara kvar när det gäller utskänkning av dessa tämligen oskyldiga drycker. Finansministern vill inte framför någon egen uppfattning i denna fråga men måste väl hålla med mig om att det är onödigt att krångla till det hela med att kräva polismyndighets tillstånd för att få utskänka kaffe, te eller mjölk.

Förordningen är omöjlig att tillämpa i vissa sammanhang. Vi ser längs våra vägar många motell — och de är ju inte få — som har tillstånd att servera öl till kl. 22.00. Det innebär att om de över huvud taget skall ha öppet efter kl. 22.00, måste de köra ut alla gäster och ta bort alla glas och flaskor från borden för att sedan börja servera alkoholfria drycker. Detta är rätt krångligt, och finansministern måste väl hålla med om att det bör kunna ordnas på ett mycket enklare sätt.

Enligt vad de som sitter med i alkoholpolitiska utredningen har sagt till mig har utredningen inte sysslat med denna fråga. Finansministern sade tidigare att utredningen skall vara klar nästa år, men jag tycker att man på ett enkelt sätt redan dessförinnan borde kunna få bort de här krångligheterna — svenska folket har svårt att förstå dem.

Finansministern, som oftast är en klok karl och kan ordna praktiska saker ganska kvickt, kan väl göra det även i detta fall.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Andersson i Örebro gjorde det litet mera originellt än vad som kanske egentligen behövdes när han talade om att det är förbjudet att servera de alkoholfria dryckerna mellan kl. 22.00 och kl. 24.00 men att det därefter går bra att göra det. Jag tror man får leta rätt intensivt om man skall hitta några kiosker och gatukök som efter kl. 24.00 fortsätter med servering till allmänheten. — Men det var väl för att det skulle bli litet originellt som den kommentaren gjordes.

Herr Andersson i Örebro känner nog till min allmänna uppfattning i sådana frågor — den är tolerant i hög grad, och det kommer den att vara i fortsättningen också. Eftersom den stora alkoholpolitiska utredningen har tillsatts, som skall ta upp frågorna om försäljning av alkoholdrycker, kommer väl den utredningen också att intressera sig för om det skall vara några försäljningsrestriktioner för alkoholfria drycker. Det är möjligt att man kan undvara restriktionerna. Men jag har sagt till mig själv, att

eftersom den utredningen arbetar med hela problemet och skall göra om, eller i varje fall har frihet att göra om, hela författningssamlingarna – både när det gäller alkoholhaltiga och när det gäller icke alkoholhaltiga drycker -- har jag inte funnit det särdeles angeläget att gå ut och göra något speciellt ingripande, framför allt som jag – som jag tidigare i dag har sagt – har blivit varskodd om att betänkandet skall komma under hösten 1973.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Nej, herr finansminister, jag vill inte göra detta ovanligt och originellt. Det är nämligen mycket vanligt att t. ex. gatukök har öppet efter kl. 24.00 – de har ofta öppet betydligt längre in på natten, men efter kl. 24.00 är det alltså fritt fram.

Jag bedömer detta som ett onödigt krångel, som gott kunde manövreras ut från lagstiftningen; polisen har betydligt mer angelägna saker att syssla med än att ordna med tillstånd till näringsidkare att utskänka alkoholfria drycker av typen coca-cola, kaffe och mjölk.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! För att kanske ytterligare klara upp ett möjligt missförstånd beträffande vad som ligger i utredningens befogenheter vill jag säga att det faktiskt, direkt föranlett av en speciell framställning, har remitterats ett ärende till alkoholpolitiska utredningen den 30 juni 1972 med uppmaning till utredningen att ägna intresse åt frågan om handeln även med de alkoholfria dryckerna.

Ett sådant mandat har utredningen; på den punkten råder inget tvivel.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för det kompletterande svaret. Det framgick, som jag sade, nämligen inte att utredningen skulle syssla med just dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Ang. uppföljningen av riksdagens beslut om lagstadgad 18-årsgräns för utminuter och utskänkning av mellanöl, m. m.

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Stålhammars (fp) den 1 november framställda interpellation, nr 203, och anförde:

Herr talman! Herr Stålhammar har frågat mig 1. om några åtgärder vidtagits eller vilka åtgärder jag ämnar vidta för att genom alkoholpolitiska utredningen (APU) eller på annat sätt kontrollera effekterna och efterlevnaden av riksdagens beslut om lagstadgad 18-årsgräns för utminuter och utskänkning av mellanöl, 2. om vilka åtgärder jag ämnar vidta för att kontrollera dels i vilken utsträckning medel som avsatts för information i alkohol- och narkotikafrågan används för verksamheter som ligger i linje med intentionerna i riksdagsbeslutet, dels effekterna av

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

denna informationsverksamhet.

Vad gäller den första frågan vill jag nämna att riksskatteverket genom kontakter med myndigheter och på annat sätt verkar för att 18-årsgränsen efterlevs. Verket överväger för närvarande att genomföra en undersökning i stil med den enkätundersökning som gjordes hösten 1971 och som bl. a. avsåg att utröna effekten av den då gällande frivilliga överenskommelsen om en 18-årsgräns för ölförsäljning. Jag anser det angeläget att en ny sådan undersökning görs i verkets regi under våren 1973.

Beträffande frågorna rörande användningen av de medel som ställts till förfogande för information i alkohol- och narkotikafrågan kan jag i första hand hänvisa till den debatt som förekom i detta spörsmål tidigare under höstriktdagen i anslutning till de svar statsrådet Odhnoff lämnat den 26 oktober på fråga av herr Stålhammar och den 16 november på fråga av herr Israelsson. Härutöver vill jag endast tillägga att det här är fråga om medel som statens ungdomsråd började fördela vid halvårsskiftet i år. Praktisk verksamhet har endast pågått några få månader. En stor del av informationsverksamheten beräknas börja först vid årsskiftet. Det är därför ännu för tidigt att göra några bedömningar om effekten av den information som lämnats eller kommer att lämnas.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. Mot bakgrund av den oro som många känner inför ungdomens mellanölsmissbruk och den kritik som från ett flertal håll framkommit rörande statens ungdomsråds sätt att dela ut de anslagna medlen för alkohol- och narkotikainformation innehöll svaret tyvärr inte mycket.

Först några ord om 18-årsgränsen och om hur den efterlevs. I den stora mellanölsdebatt som vi hade i våras var det många som klart deklarerade farhågor inför 18-årsgränsen. Den skulle inte innebära något effektivt hinder för ungdomar under 18 år att köpa mellanöl, och den skulle, om den verkligen skulle bli effektiv, ställa enormt stora krav på kassörskorna i snabbköpsbutikerna. Handelns anställda reagerade ju också negativt inför tanken på att uppträda som poliser, vilket både kunde leda till störningar i relationerna till kunderna och i olyckliga fall till rent våld.

Nu har det gått ungefär ett halvår sedan de nya bestämmelserna trädde i kraft. Någon undersökning av hur 18-årsgränsen fungerar har inte gjorts men enligt herr Sträng planerar riksskatteverket en sådan till våren. Det gläder mig att herr Sträng också anser att det är angeläget att en sådan undersökning kommer till stånd. Men det innebär att en praxis redan då har hunnit utvecklas, en praxis som sedan kan vara svår att arbeta bort, och den ytterligare markering av att riksdagen menade allvar med 18-årsgränsen som en omedelbar kontrollverksamhet har vi ju då frånhänt oss. Om det skall vara någon mening med 18-årsgränsen, som innebär att mellanölskonsumtionen hos ungdomar under 18 år försvinner eller åtminstone minskas ned, måste naturligtvis kontroll och åtgärder försakade av brott mot dessa bestämmelser komma till.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänkning
av mellanöl,
m. m.*

Jag måste säga att jag är mycket skeptisk till den typ av undersökning som riksskatteverket gjorde förra hösten. Jag har mycket svårt att föreställa mig att en undersökning där enkätformuläret dessutom utarbetats i samråd med Bryggareföreningen och sedan tillställts nykterhets- och socialnämnderna kan ge en riktig bild av läget på fältet. Enligt den undersökningen var det 904 butiker som sålde öl på sön- och helgdagar. Av dessa 904 var det bara 44 som sålde till minderåriga. Endast fyra butiker hade upptäckt ungdomar som måste avvisas, i sanning ett fantastiskt konstaterande.

När det gäller den direkta 18-årsgränsen redovisas att av 11 430 butiker som säljer mellanöl har 330 konstaterat att ungdom under 18 år också köpt mellanöl. 2,9 procent hade alltså konstaterat detta. Det säger sig självt att en undersökning som sker genom enkäter inte ger en riktig bild av läget. Den nya undersökning som riksskatteverket planerar till våren måste naturligtvis läggas upp på ett annat sätt.

I oktober gjorde några ungdomar i Stockholms distrikt av Ungdomens nykterhetsförbund en egen kontroll av hur 18-årsgränsen fungerar. Ungdomarna valde då ut nio olika butiker med olika ägarstruktur och storlek belägna på olika platser i Stockholm. Därefter gick två ungdomar i åldern 14–16 år in i var och en av de nio butikerna och gjorde var för sig inköp av mellanöl. De fick utan svårighet öl vid 17 av 18 inköpstillfällena. Alla som har någon realistisk kontakt med dagens ungdomsvärld vet att 18-årsgränsen är på väg att bli ett slag i luften. Men den har skapat nya problem för både affärsinnehavare och expediter. Det visar sig också att det förekommer en markant hög grad av snattning av öl, och många affärer har fått skaffa uniformerade ordningsvakter för att skydda expediterna mot ungdomar som eventuellt skulle avvisas — ett system som ju borde vara otänkbart i vårt rättssamhälle.

Naturligtvis kan vi inte lösa alkoholproblemet genom ingrepp enbart mot mellanölet. Men allt tycks nu tala för att det hade varit bättre att följa utskottet vid omröstningen i våras och förvisa mellanölet till systembutikerna.

Några förslag till lösningar tycks ju inte heller alkoholpolitiska utredningen komma med. Det är en utredning som verkligen har tagit tid på sig. Som utanförstående kan man inte ha en riktig bild av hur arbetet går till, men bara uppläggningsen med sekretariat både i Stockholm och i Göteborg verkar minst sagt orationell.

Så till den andra frågan. Jag hade hoppats att finansministern skulle ha litet mer att komma med där än bara en hänvisning till statsrådet Odhnoff, som inte kom med någonting alls.

Finansministern anser att det är för tidigt att uttala sig om effekterna av den informationsverksamhet som nu inletts med hjälp av femmiljonersanslaget. Naturligtvis är det för tidigt, om man vill utvärdera effekterna mera vetenskapligt. Men någon uppfattning kunde man väl ändå vänta sig att finansministern hade i den här frågan. Satsar man fem miljoner på ett projekt som har till uppgift att informera om mellanöl och narkotika har man i alla fall anledning förmoda att effekterna av detta bör bli en större medvetenhet om dessa gifters risker. För dem som fått denna större medvetenhet borde man också kunna vänta ett minskat

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

bruk. Men om man satsar informationspengar på ett projekt som har till målsättning att kämpa mot stora skolor, lär man få vänta ganska länge innan något resultat i form av minskad ölkonsumtion kan konstateras.

Anser statsrådet verkligen att de pengar som statens ungdomsråd givit åt t. ex. Elevförbundet används på ett sätt som ligger i linje med riksdagens beslut om ett informationsanslag för upplysning om mellanöl, alkohol och narkotika?

Jag har här den röda pärm som Elevförbundet gett ut för de pengar man har fått till information om mellanöl och narkotika. Den heter "Nej till utbildningsfabriker" och riktar sig till seminariedeltagaren, som kallas för pärmbararen. Där kan vi läsa om vad man skall använda dessa pengar till. Man skall ha endagsseminarier på 30 orter över hela landet. Man skall ha affischer med budskap om utbildningsfabriker. Man skall lära eleverna att göra motskrifter till elever, till riksdagsmän, till skolstyrelser m. fl. Man skall ha bildspel och teatergrupper och ett temanummer om utbildningsfabriker.

Icke ett ord om alkohol och narkotika där!

Till detta kommer alla lokala aktiviteter, som givetvis är de väsentligaste. Det kan gälla att stoppa en planerad storskola, att förbättra ventilationen i klassrummen, bättre skolgård m. m.

Frälsningsarméns ungdom begärde 100 000 kronor för att gå ut på gatorna i storstäderna och försöka ta hand om ungdomar som var skadade av alkohol och narkotika och hjälpa dem. Det var ett ideellt initiativ bakom denna satsning, men några pengar fick man inte, däremot fick den kampanj som bl. a. har till uppgift att konstatera hur ventilationen fungerar i skolorna medel – det anses tydligen ligga i linje med riksdagens beslut om hur pengar för information om alkohol och narkotika skall användas.

Jag vänder mig inte mot att Elevförbundet eller socialdemokratiska eller i alkoholpolitiskt avseende till dessa närstående organisationer har fått pengar. Men jag vägrar kategoriskt att anse att projekt av den typ Elevförbundet skisserat och fått pengar till kan anses ligga i linje med riksdagens intentioner.

Det måste ha varit fel att ge statens ungdomsråd ansvaret för detta anslag. Men inget av statsråden, varken fru Odnoff eller herr Sträng, har i något sammanhang uttalat att statens ungdomsråd på något sätt skulle ha handlat felaktigt i det här fallet.

Jag tror inte, herr Sträng, att det går att gömma sig bakom att alltför kort tid har förflutit sedan informationskampanjerna startade, för att effekterna skall kunna utvärderas. Ger man pengar till projekt som direkt siktar in sig på alkohol- och narkotikaproblem, kan man redan vid utdelningstillfället med ganska stor sannolikhet förutse att åtminstone informationseffekten blir god. Och ger man pengar till projekt som inte sysslar med alkohol- och narkotikaproblem, kan man också säga att informationseffekten på alkohol- och narkotikamissbruket måste bli mycket liten.

I dag har resultatet av ungdomsrådets andra utdelningsomgång kungjorts. De som trodde att statens ungdomsråd tagit intryck av kritiken har varit naiva och godtrogna. Man fortsätter att fördela

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

pengarna så att man i första hand gynnar sådana organisationer som företräder den syn som omfattas av ledande alkoholpolitiska grupper inom socialdemokratien. SSU fick ytterligare 100 000 kronor, Elevförbundet fick 55 000 till sina utbildningsfabriker. Men naturligtvis måste man ge några andra organisationer också, det skulle ju se för illa ut annars. Svenska nykterhetssällskapets representantförsamling däremot, som består av både Blå bandet, Blåbandsungdomen, Vita bandet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet m. fl., fick fortfarande inte ett öre. Inte heller IOGT och NTO. Dessa organisationer är tydligen helt misskrediterade när det gäller att syssla med det som de egentligen är experter på.

Det är bara att konstatera att det nu ser ut som om de två beslut, som vi i riksdagen fattade i våras för att komma till rätta med mellanölsproblemen, på ett nästan otroligt sätt har omöjliggjorts genom dålig uppföljning av 18-årsgränsen och genom det sätt på vilket statens ungdomsråd fördelar informationspengarna. Det som kunde ha blivit ett skydd för en utlämnad och hårdexploaterad ungdomsgeneration har verkligen visat sig bara vara kejsarens nya kläder.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag är litet förvånad över det här senaste inlägget. Jag tror att man hyfsar debatten om man konstaterar vad vi har att rätta oss efter i dag. Den debatt som fördes om mellanölet resulterade i att vi har en 18-årsgräns. Den resulterade inte i något förbud mot mellanölsförsäljning. Interpellanten skulle ha önskat detta, men riksdagen följde inte interpellanten. Och då har vi naturligtvis att rätta oss efter vad riksdagen har beslutat till dess riksdagen fattar något annat beslut. På samma sätt är det med frågan om vilka som skall fördela pengarna – om nykterhetsrörelsen eller om statens ungdomsråd skall göra det. Riksdagen fattade beslutet att statens ungdomsråd skall fördela pengarna, och då får man nöja sig med det till dess riksdagen fattar ett annat beslut.

Om man således ser på frågan från de enkla och praktiska utgångspunkterna, är det onekligen så att vi har ett intresse på alla håll av att 18-årsgränsen respekteras. Riksskatteverket ämnar nu göra en undersökning om i vad mån regeln om 18-årsgränsen är effektiv eller mindre effektiv. Är den mindre effektiv, får man fundera över vad man då skall göra för att korrigera ett förhållande som inte är bra. Jag utgår ifrån att riksskatteverket kommer att lägga ner det intresse och den energi som erfordras när verket nu gör den här undersökningen.

Skall jag vara riktigt ärlig skall jag väl säga att jag är mindre tilltalad av de här provokatoriska undersökningarna som nykterhetsrörelsen har organiserat och som består i att man sänder ut ungdomar under 18 år för att köpa öl och därmed få något slags bevis på att regeln inte respekteras. Det betyder ju i klarspråk att nykterhetsrörelsen medvetet använder sina egna ungdomar som lagöverträdare, och det tror jag inte är lämpligt för nykterhetsrörelsen i det långa loppet.

Ignatius Loyola höll på tesen att ändamålet helgar medlen, men jag är inte alldeles säker på att den regeln smäller så högt i dag när man vill driva sina ideologiska intressen och syften.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag har icke nu pläderat för att försäljningen av mellanölet skulle upphöra. Jag är helt medveten om vad som gäller nu. Men syftet med 18-årsgränsen var ju att minska mellanölskonsumtionen för dem som är under 18 år, och det är det vi diskuterar. I det avseendet har denna gräns bevisligen icke fungerat.

Man kan sedan ha olika uppfattningar om hur undersökningar på området skall bedrivas. Jag anser att det är ett friskhetstecken om ungdomar, som själva riskerar att drabbas av mellanölsmissbruket, tar initiativ till att på ett dramatiskt och drastiskt sätt visa att den lagregel som riskdagen beslutat inte fungerar. Följden av detta borde vara att man försöker se till att regeln efterlevs, inte att vederbörande kallas för provokatörer.

Vidare har statens ungdomsråd fått uppgiften att fördela de pengar det gäller. Vi som var tveksamma inför valet av statens ungdomsråd i detta sammanhang kan nu konstatera att vi fått rätt. Men det som förundrar mig är att icke någon ledamot av regeringen i något sammanhang har uttryckt något som helst tvivel om att statens ungdomsråds fördelning av pengarna varit riktig. Det var det jag hade väntat mig att få höra, först av statsrådet Odhnoff, som hänvisade till att JO uttalat att inget fel begåtts, och nu av statsrådet Sträng, som framhåller att statens ungdomsråd skött uppdraget på ett riktigt sätt. Anser statsrådet Sträng att sådana aktioner som de jag nu talat om är i linje med de intentioner som riksdagen hade när den anslag 5 miljoner kronor till upplysning om alkohol och narkotika?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har läst igenom debatten mellan interpellanten och statsrådet Odhnoff och även debatten mellan herr Israelsson och statsrådet Odhnoff, och jag anser för min del att den debatten var klarläggande. Jag har för mitt vidkommande ingenting därutöver att anföra.

Jag vill minnas att statsrådet Odhnoff i båda fallen hänvisade till att JO hade undersökt hur statens ungdomsråd skött dessa frågor och för sin del inte kunde inse att handläggningen på något sätt var felaktig.

Det är möjligt att man kan ta fram någon detalj i den verksamhet som bedrivs för de 5 miljonerna och kritisera just den, men skall man på ett något så när korrekt sätt antingen fälla bilan över statens ungdomsråd eller acceptera dess sätt att hantera det hela, måste man på ett helt annat vis än interpellanten bedöma verksamheten i dess helhet -- inte rycka ut en detalj och med den som vapen kassa ut hela den verksamhet som statens ungdomsråd bedriver för de 5 miljoner det har fått till förfogande. Även nykterhetsrörelsen sitter ju med i statens ungdomsråd och har givit sin sanktion bl. a. till fördelning av medlen och till uppläggning av kampanjen.

Jag skulle rekommendera herr Stålbrant att närmare studera materialet och ta reda på hur och för vilka ändamål pengarna har använts över hela linjen. I en sådan generalbedömning är det möjligt att den detalj som herr Stålbrant fastnat på försvinner.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

Eftersom herr Stålbrant tog upp benämningen "provokatörer", vill jag framhålla att jag för min del tidigare sade att det förekommit ett inslag av provokation i detta sammanhang. Jag gillar inte att en ideell rörelse tillämpar de gamla jesuiternas regel att ändamålet helgar medlen. Vad man gör när man organiserar den nu aktuella kontrollen är nämligen att uppmana minderåriga ungdomar, i detta fall under 18 år – interpellanten nämnde åldern 14–15 år – att medverka i en lagstridig handling. Man bör inte gå till väga på det sättet – sedan må ambitionerna vara hur ädla som helst. Det är min enkla uppfattning.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag föreställer mig att statsrådet riktar sig till mig, när han kallar mig för herr Stålbrant hela tiden.

Först några ord om JO. JO yttrade sig över fördelningen av anslagen och inte om inriktningen på de olika projekten, vilket är en väsentlig skillnad.

Sedan har jag faktiskt gjort så som finansministern rekommenderade mig att göra. Jag har gått igenom ansökningarna i detalj. Jag har sett efter vad man tänker använda pengarna till. Ju mer jag har studerat det materialet, desto mer oroad har jag blivit över att man är på väg att fuska bort en stor del av det här anslaget på aktiviteter, som i och för sig kan vara bra men som inte kan anses ligga i linje med de intentioner riksdagen hade, när den anslog 5 miljoner för upplysning om narkotika och alkohol i syfte att få ned konsumtionen. Jag förstår fortfarande inte vad en kamp mot utbildningsfabriker eller vad en kampanj mot mobbning i skolan har för direkt samband med detta. Men jag kan mycket väl tänka mig att en kampanj som nykterhetsrörelsen startade eller som SSUH hade tänkt sig eller Frälsningsarméns ungdom för att ta hand om alkohol- och narkotikaskadade hade kunnat få en positiv effekt.

Om vi nu skall röra oss med begreppet symptomliberal så vill jag poängtera att tre fjärdedelar av anslaget har gått till organisationer som klart är inriktade på att orsaken till alkohol- och narkotikaproblem är att finna i brister i samhällssystemet, medan organisationer som har haft en annan uppfattning i den frågan har fått nöja sig med lägre anslag och i de flesta fall inga anslag alls.

Man behöver inte uppmana nykterhetsrörelsens ungdomar att köpa mellanöl. De har varit oroad av situationen och själva tagit initiativ för att på ett ungdomligt drastiskt och dramatiskt sätt visa hur dåligt den lag som riksdagen stiftat fungerar i praktiken.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in i debatten beträffande sakfrågan, för jag är alldeles övertygad om att vi kommer att få åtskilliga tillfällen att diskutera den kampanj som pågår och som kommer att pågå för medel från det här anslaget. Men jag vill rätta till ett misstag som finansministern liksom många andra här i riksdagen gör, nämligen att sätta likhetstecken mellan nykterhetsrörelsen och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, där regeringen tillsätter hälften av styrelsen, bl. a. ordföranden. Förbundet är en från nykterhetsrörelsen fristään-

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. uppföljningen
av riksdagens beslut
om lagstadgad 18-
årsgräns för utminu-
tering och utskänk-
ning av mellanöl,
m. m.*

de organisation som har nykterhetsrörelsen och andra ideella organisationer i Folk rörelsesverige bakom sig. Jag vill rätta till detta misstag, ty det förekommer ofta att man sätter likhetstecken mellan nykterhetsrörelsen och CAN.

Så vill jag rätta till ytterligare ett misstag som finansministern här har gjort. Han sade att CAN skulle ha sanktionerat fördelningen av medlen. Det överensstämmer inte med verkliga förhållandet. CAN har visserligen deltagit i vissa överläggningar med statens ungdomsråd, men CAN:s representanter har aldrig varit med och sanktionerat den fördelning av penningmedlen som har skett.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Den fråga som Viola Sandell tog upp allra sist var ett av de stora diskussionsämnena när vi debatterade mellanölet här i kammaren. Den diskussionen slutade i valet mellan CAN eller statens ungdomsråd, och kammaren ansåg att statens ungdomsråd borde hantera den här frågan. Jag är medveten om att CAN inte är en exklusiv nykterhetsorganisation och att det finns ett allmänt inslag genom att staten tillsätter representanter där, men det finns ett förhållandevis starkare sådant inslag än man finner i statens ungdomsråd.

När jag lade fram förslaget om att statens ungdomsråd borde hantera pengarna gjorde jag det därför att jag inte ansåg att frågan var begränsad till att gälla enbart mellanöl. Vi förde in i debatten frågan om narkotika – och skall man attackera de här problemen måste man bl. a. ut i ungdomsorganisationerna och ut i skolorna. Jag tycker det är rätt onödigt att haka upp sig på att viss del av de här pengarna skulle ha gått till ändamål som innebär att man skall försöka få bort mobbningen i skolan. Får man över huvud taget ett bättre klimat i skolan – och mobbningen försämrar skolatmosfär och skolklimat – bör man ha större möjligheter att komma till rätta med narkotikamissbruk och ölmissbruk, i den mån det förekommer i skolan. Det hela gäller alltså om man skall se det här problemet från den mer begränsade ståndpunkt som nykterhetsrörelsens företrädare utgår från – åtminstone herr Stålhammar, för att nu vara helt korrekt – eller om man skall se det mer såsom en fråga om vad ungdomar kan råka ut för i olika situationer, inte bara när de konfronteras med en burk öl eller med sprit utan över huvud taget de frestelser och besvärligheter som ungdomarna konfronteras med. Jag tyckte att det sista av dessa två alternativ hade den starkaste motivering, och kammaren följde mig också på den punkten.

Jag skall inte fortsätta den här debatten längre; den var egentligen inte avsedd att bli någon mellanölsdebatt. Men jag gör väl herr Stålhammar besviken om jag säger att jag tycker att statsrådet Odhnoff anförde alla de argument i sina båda svar som är värda att anföras när de här frågorna diskuteras.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Det är en karikering av nykterhetsrörelsens arbetsformer som statsrådet gör sig skyldig till när han säger att den inte också skulle engagera sig i övriga problem som finns i samhället och som kan

förorsaka och förvärra alkoholproblem.

Sedan säger statsrådet att det var bättre att ge pengar till organisationer som t. ex. kunde gå ut i skolan. Men då frågar jag: Om man går ut med Riksförbundet Hem och skolas mobbningskampanj i skolan, Elevförbundets kampanj mot utbildningsfabriker eller SSUH:s kampanj, som direkt syftar till att öka medvetenheten om riskerna med narkotika, mellanöl och alkohol i övriga former, var har man då anledning att förvänta sig den största effekten? En lekman borde naivt tro att det skulle vara hos SSUH i det här fallet, som finns i skolan, som kan sakmaterialet, som har ett personligt engagemang och som är idealistiskt inriktat för att arbeta just här. Ändå fick den organisationen inga pengar alls vid det första utdelningstillfället; vid det andra fick den 25 000 kronor.

Jag har ingenting emot mobbningskampanjen som sådan – jag har interPELLERAT statsrådet Carlsson en gång i mobbningsfrågan – men jag kan fortfarande inte anse att man skall använda de här futtiga 5 miljoner kronorna, som anslagits till information om mellanöl och narkotika, till sådant som inte direkt kan sättas i relation till den problemställningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. hälsoriskerna för gruvarbetare

Herr socialministern ASPLING erhöLL ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 18 oktober framställda interpellation, nr 151, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat mig om jag delar uppfattningen att gruvarbetarna med hänsyn till risken för radioaktiv strålning bör registreras som radiologisk personal under strålskyddsnämndens kontroll och bli delaktiga av samma skyddsåtgärder och förmåner som övriga anställda som arbetar med radioaktiva ämnen. Vidare har herr Lövenborg frågat om jag för min del vill medverka till att dieseldrift på grund av de därmed förenade hälsoriskerna förklaras olämplig vid gruvsdrift under jord.

Enligt strålskyddslagen krävs särskilt tillstånd för att bedriva radiologiskt arbete. Med radiologiskt arbete avses i lagen 1) arbete med radioaktivt ämne, 2) arbete i vilket används röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning samt 3) arbete vid anläggning för utvinning av atomenergi. Tillsynsmyndighet enligt strålskyddslagen är statens strålskyddsinstitut. Beviljar institutet tillstånd till radiologiskt arbete skall institutet samtidigt meddela de föreskrifter som behövs från strålskyddssynpunkt. På arbete som är underkastat tillsyn enligt strålskyddslagen är arbetarskyddslagen i princip inte tillämplig såvitt gäller skydd mot skada av joniserande strålning. I övrigt gäller emellertid arbetarskyddslagen också sådant arbete. Strålskyddslagen behandlar inte den situationen att arbetstagare utsätts för joniserande strålning i ett arbete som inte faller in under definitionen på radiologiskt arbete. I sådana fall blir emellertid arbetarskyddslagen

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

tillämplig fullt ut, dvs. också i vad avser risken för strålningsskada.

På gruvarbete som kan vara förenat med hälsorisk på grund av förekomsten av radongas tillämpas inte strålskyddslagen. Tillsynen över sådant arbete handhas således enligt arbetarskyddslagen av arbetarskyddsstyrelsen och specialinspektionen för gruvorna. Att arbetarskyddsmyndigheterna har detta tillsynsansvar ser jag för min del som en förutsättning för en effektiv och samordnad övervakning av förhållandena på gruvarbetsplatserna. Arbetarskyddstillsynen innebär dock inte att strålskyddsinstitutet inte tar befattning med strålningsskyddet i gruvorna. Tvärtom förhåller det sig så, att arbetarskyddsmyndigheterna och strålskyddsinstitutet bedriver ett intensivt samarbete i dessa frågor. Strålskyddsinstitutets medverkan är oundgängligen nödvändig bl. a. vid undersökning av förekomsten av radioaktiva ämnen och mätning av deras halt och strålning, vid bedömning av strålningsrisker och vid utarbetande av normer för tillåtlig strålning. Ett viktigt resultat av samarbetet mellan myndigheterna är de radonanvisningar som i mars i år meddelats av arbetarskyddsstyrelsen. Dessa går bl. a. ut på att åtgärder skall vidtas för att förbättra ventilationen i de gruvor där radonhalten leder till högre strålning än som är tillåtlig enligt anvisningarna. Krav ställs upp på mätningar och kontroller m. m. I fråga om skyddsnormer och skyddsåtgärder är det ingen tvekan om att man – i den utsträckning som är möjlig med hänsyn till de skilda former under vilka arbetstagarna utsätts för joniserande strålning – försöker jämställa gruvarbete under jord med arbete där strålskyddslagen blir tillämplig.

Frågan om särskilda semesterförmåner för dem som sysselsätts i gruvarbete under jord berörs också i interpellationen. Enligt min uppfattning bör de problem som föreligger för personal som utsätts för strålningsrisker i första hand mötas med åtgärder inom arbetarskyddet. I anslutning här till vill jag nämna att en översyn av lagstiftningen om semester avses bli påbörjad inom kort. I det sammanhanget skall också ske en förutsättningslös prövning av frågan beträffande särslagstiftningen om förlängd semester för dem som i sitt arbete utsätts för joniserande strålning.

Frågor om dieslavgaser i gruvluft är en betydelsefull del av de yrkeshygieniska problemen vid gruvarbete. Det finns skäl att ägna stor uppmärksamhet åt vilka åtgärder som kan vidtas för att komma till rätta med dessa spörsmål. Därvid måste beaktas att det finns ett nära samband med andra faktorer av betydelse för gruvmiljön, bl. a. användningen av sprängämnen som alstrar gaser av likartad sammansättning. Den avsevärda upprustning av gruvventilationen som radonanvisningarna framtvingat har även medfört att dieslavgaser och spränggaser numera vädras ut på ett annat sätt än tidigare. Det framstår ändå som i hög grad önskvärt att finna ett lämpligt alternativ till konventionell dieseldrift under jord. Utvecklingsarbete för att söka tillgodose önskemålet är också på gång. Det finns emellertid inte för närvarande praktiska förutsättningar att införa ett totalförbud mot dieseldrivna anordningar i gruvorna. Åtgärderna måste i stället i nuvarande läge inriktas på att förebygga olämpliga koncentrationer av skadliga och besvärande ämnen i avgaserna. Sådana krav måste ställas på främst motortyp och maskinunderhåll samt

luftkontroll, att godtagbara arbetsförhållanden uppnås över lag. Vissa bestämmelser i dessa hänseenden finns redan nu i arbetarskyddsstyrelsens berganvisningar.

Enligt vad jag inhämtat bedrivs inom arbetarskyddsstyrelsen förberedelsearbete med inriktning på att skapa underlag för skärpningar av fordringarna när det gäller koncentration av vissa avgaskkomponenter och när det gäller kontrollmätningar på arbetsplatserna. Betydande anslag har under de senaste åren beviljats arbetarskyddsstyrelsen för särskilda projekt på arbetarskyddsområdet. Anslagen har utnyttjats bl. a. för utredningsverksamhet om möjligheterna att begränsa utsläpp av farliga dieselsavgaser.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret. Även om det innehållsmässigt kan karakteriseras som "ömsom vin och ömsom vatten", vittnar det i alla fall om att socialminister Aspling är medveten om frågans vikt och betydelse.

Jag vet att frågan om radongasen och radioaktiv strålning i samband med gruvarbete tidigare har uppmärksamrats i riksdagen, men nya och mycket alarmerande uppgifter har på senare tid lagts till övriga rapporter om radongasen och den radioaktiva strålningens farlighet vid gruvarbete under jord.

Jag fick för en tid sedan ett brev från en gruvarbetare. Han skrev bl. a. så här: "Tänk Dig ett mörkt rum, förpestat av oljedimma, koloxid och radongas, ja då har Du min arbetsplats i ett nötskal."

Vi som befinner oss i det här moderna riksdagshuset, där luften är tämligen ren och arbetsmiljön i övrigt knappast hälsofarlig, vi bör skänka en mycket allvarlig tanke åt de arbetare som genom sitt hårda slit i en sådan atmosfär skapar fram en betydande del av vårt lands exportinkomster.

De ämnen som finns i underjordsgruvornas luft framkallar cancer och överdödlighet. Det är nu ett klart fastslaget faktum.

Jag har redan nämnt radongasen och den radioaktiva strålningen. Vad är då radon? Enligt kungl. arbetarskyddsstyrelsens anvisningar nr 82 är det en radioaktiv ädelgas som bildas vid sönderfall av det naturligt radioaktiva fasta ämnet radium. Av radon bildas radioaktiva dotterprodukter, s. k. radondöttrar, som inte är gasformiga utan bildar ett radioaktivt damm. På grund av att radon och radondöttrar är radioaktiva kan de ha skadlig inverkan på andningsorganen.

Ja, ungefär så beskriver arbetarskyddsstyrelsen radonet, dess radioaktivitet och dess konsekvenser: det kan ha *skadlig inverkan på andningsorganen*. Verkligheten har på ett fruktansvärt sätt bekräftat denna sats. En dyster och säkert inte fullständig statistik – en lång rad förstörda, sjuka och döda gruvarbetare – visar att det man tidigare bara anade är sant. I dag *vet* man.

Det har funnits anledning att fundera över sammanhangen långt tidigare. Sedan mer än hundra år är det känt att gruvarbetare löper större risker än andra att dö i lungcancer. I tysk litteratur om mellantyska gruvor fanns för länge sedan beskrivet något som kallades "Bergkrank-

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

heit", alltså bergsjuka. Denna bergsjuka, som visade sig vara lungcancer, drabbade mer än hälften av arbetarna vid vissa gruvor. Det finns en bestämd aning om att åtminstone gruvledningarna vid svenska gruvor, med de skolade människor som de trots allt har till sitt förfogande, också länge har vetat om denna fara men försökt blunda för cancerrisken för att inte skapa oro och störa produktionen.

Men 1971 kom ett larm så att ingen längre kunde blunda för radongasens farlighet. Då konstaterades att gruvarbetare i Ämmebergs zinkgruva hade 13 gånger högre frekvens lungcancer än icke gruvarbetare.

Sedan man därefter tvingades ta itu med forskning och undersökningar kring detta fruktansvärda faktum har nya larmsignaler kommit slag i slag. I Gällivare kommunblock har 15 personer avlidit i lungcancer under åren 1961–1968. Alla utom tre hade arbetat inom gruvindustrin. En undersökning i Kiruna gav också ett chockbesked. Dödligheten i lungcancer bland underjordsarbetare i Kiruna har under åren 1950–1970 varit tre gånger högre än bland den övriga befolkningen. För några månader sedan överlämnade Gruvindustriarbetareförbundet en lista på 301 gruvarbetare som avlidit i lungcancer under åren 1961–1968.

I oktober rapporterade LKAB:s företagsläkare Renard vid ett möte med Svenska gruvföreningen i Stockholm. Där sammanfattades de undersökningar som gjorts, och läkaren i fråga fastslog det sannolika sambandet mellan radongas och gruvarbetarnas överdödlighet i lungcancer. Tre kommunblock har detaljgranskats – Ludvika, Skellefteå och Kiruna. I alla tre kommunblocken observerades stor överdödlighet – större än förväntats – i jämförelse med genomsnittet i andra kommuner utan gruvdrift.

Jag skall inte fortsätta med den skrämmande illustrerande exemplifieringen. Sambandet mellan underjordsarbete, radongas och lungcancer torde slå klart. Det är därför jag i interpellationen har efterlyst även andra åtgärder än de som nu är aktuella. Jag vet – och det bör noteras – att LKAB i sina gruvor nu satsar hårt på att förbättra ventilationen, vilket är det enda kända sättet att få ned radonhalten. Åtgärder i samma riktning företas också i andra gruvor. Dessa åtgärder har tvingats fram på grund av gruvarbetarnas egen vaksamhet och aktivitet och är steg i rätt riktning. Ingen möda och inga resurser får sparas när det gäller att så snabbt som det över huvud taget är möjligt skapa bästa tänkbara ventilation. Det gäller människor, det gäller liv och hälsa.

Men inte ens den allra bästa ventilation kan helt eliminera den radioaktivitet som konstateras. Halten, som mäts i piko-curie kan sänkas, men man skall vara klar över att den aldrig helt försvinner. Ingen vet vad långsiktig och radioaktiv strålning kan ge för konsekvenser även vid lägre halter än de nuvarande. Det är därför som jag i interpellationen också framhåller nödvändigheten av andra åtgärder. Gruvarbetarna själva menar att det är ett moraliskt och sakligt berättigat krav att de skall falla under strålskyddslagen, som reglerar allt arbete med radioaktivt material. Den lagen reglerar hur man skall försöka skydda arbetare som är utsatta för radioaktiva strålningsdoser. De får särskilt täta läkarundersökningar. De får sex veckors semester för att de skall hinna vädra ut radioaktiviteten. De får personliga strålmätare.

I svaret på min interpellation förklarar socialminister Aspling att med radiologiskt arbete avses i lagen bl. a. "arbete med radioaktivt ämne". Det är det som först nämns, och jag tycker att det passar in på gruvarbetarna. Herr Aspling konstaterar också att strålskyddslagen "inte behandlar den situationen att arbetstagare utsätts för joniserande strålning i ett arbete som inte faller in under definitionen på radiologiskt arbete".

Men då måste ju lagen ändras! Såvitt jag förstår är socialminister Aspling inne på dessa tankar, och jag vill som positivt nämna att statsrådet förutser att en översyn av lagstiftningen om semester avses bli påbörjad inom kort och att man i detta sammanhang också skall göra en förutsättningslös prövning av frågan beträffande särslagstiftningen för dem som i sitt arbete utsätts för joniserande strålning.

Alla de åtgärder jag här efterlyst bör emellertid, herr statsråd, snabbt komma från utredningsstadiet och fram till åtgärder. Här gäller det alltså att skydda hälsan på en stor grupp arbetare som nu är medvetna om att varje gång de stiger ned i gruvan får de i sig en strålningsdos som kan förkorta livet.

Nu handlar ju min interpellation inte bara om radon och radioaktivitet. En minst lika stor hälsofara är dieselgasen och den kombination som statsrådet tydligen också är medveten om – kombinationen av radongas, dieselgas och nitroösa gaser.

Dieseldriften under jord är en förbannelse. Det är gruvarbetarna tämligen överens om. Malmbergsgruvorna är ett exempel på hur man utan tanke på konsekvenserna för arbetarna lät riva upp spåren och ledningarna, hur man kastade ut de eldrivna loken och maskinerna och införde dieseldrift trots arbetarnas varningar.

Statsrådet tror att den förbättrade ventilationen gör att man kan bättre vädra ut dieselgaser och spränggaser. Det är klart, men det är en sanning med modifikation. Något bättre måste det naturligtvis bli, men en gruvarbetare som jag talade med så sent som i går kväll framhöll att det kan aldrig bli bra så länge dieseldriften är kvar. Tala om för Aspling, sade han – han talade om Malmbergsgruvorna – att vi har 10 mil orter, schakt och stigar, och var och en begriper att med aldrig så bra ventilation kan man inte hålla någorlunda ren luft så länge som dieseldrivna lastfordon och maskiner ständigt spyr ut en giftig blandning.

Jag är som bekant inte gruvarbetare, men jag har respekt för den sakkunskap som bl. a. den mannen representerar. Och jag tycker det ligger snubblande nära det brottsliga att man i Malmbergsgruvorna rev bort eldriften och ersatte den med dieseldrivna fordon. Det var inte nödvändigt, det var en dumhet, och hur många arbetare som har blivit sjuka och förstörda av denna eländiga luftblandning där dieselgasen är en av komponenterna – ja, det vet ingen riktigt.

I dieselgasen finns ämnet benspyren-3,4. Även det ämnet framkallar cancer. Det har man kunnat konstatera genom försök på djur. På ansvarigt håll kan man kanske säga – som ett ihåligt försvar – att när LKAB införde dieseldriften i Malmbergsgruvorna visste man inte om dieselgasens farlighet. Men nu vet man det och då måste man vidta åtgärder. Radongas, benspyren och spränggaser – där har vi alltså den

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

förödande giftbrygd som gruvarbetarna varje dag drar ner i sina lungor.

I Kiruna har man i stor utsträckning kvar eldriften. Det finns en rad svenska gruvor där man använder den betydligt miljövänligare elektriciteten som drivmedel i stället för olja och bensin. Arbetarna i bl. a. Malmbergsgruvorna känner sig som försökskaniner och kräver att försöket med dieseldrift under jord avbryts.

Jag tycker mig förstå att statsrådet inte utan bekymmer har beaktat dieselgasens förödande verkningar för gruvarbetarnas hälsa. Jag är också övertygad om att statsrådet är felinformerad när han anför att det för närvarande inte finns möjlighet att införa totalförbud mot dieseldrift under jord.

Både gruvarbetare och tjänstemän som jag har talar med anser att det var ett misstag när dieseldriften infördes, och man betvivlar också i högsta grad dess ekonomiska överlägsenhet över eldriften. Elström är billigare än olja och bensin och är utan konkurrens det miljövänligaste. Vad kostar det när gruvarbetare blir sjuka på grund av oljeblandningen de måste andas in? Det skall sättas på minussidan. Kan man göra sitt bästa i jobbet när man går omkring mer eller mindre förgiftad? Knappast! Men framför allt går liv och hälsa inte att värdera i pengar.

Slutligen talade statsrådet i sitt svar om det utvecklingsarbete som är på gång på detta område. Det vore intressant att få ett besked om vad som avses därmed. Likaså talade statsrådet om att det har beviljats anslag för bl. a. utredningsverksamhet om möjligheterna att begränsa utsläpp av farliga dieselgaser. Min åsikt i det fallet – som delas av många – är att en återgång till eldrift i gruvor där denna slopats är den åtgärd som effektivast förbättrar atmosfären under jord.

Jag skall nu sluta mitt anförande, som har blivit ganska långt. Också svaret var ju långt, och det fanns i det vissa positiva element, några konkreta saker, som gruvarbetarna har att begrunda och som de också måste trycka på för att de skall bli verklighet. Men som ett varningens ord vill jag säga, att om det visar sig att man i fortsättningen nonchalerar de frågor som här har aktualiserats och om man försöker söva en växande opinion i stället för att ta verkliga krafttag för att förbättra miljön under jord – ja, då bäddar man för en ny storm bland gruvarbetarna i malmfälten och kanske också på andra håll i landet.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Till de risker som tidigare alltid har varit förknippade med gruvarbete under jord har nu sällat sig radongasen. Det direkta sambandet mellan lungcancerdöd bland gruvarbetare och hög radonhalt konstaterades först vid zinkgruvan i Närke. Ganska snart stod det klart – vilket senare undersökningar bekräftade – att förekomsten av radon inte enbart var begränsad till denna gruva. Resultatet av den undersökning som en arbetsgrupp inom Svenska gruvföreningen nyligen redovisat är verkligen alarmerande. Gruvföretagens arbetare uppvisar en klar överdödslighet i lungcancer jämfört med övriga män i gruvkommunblocken. Arbetare i gruvor som vid mätningar 1969–1970 visade sig ha hög radondotterhalt uppvisar relativt större överdödslighet i lungcancer än arbetare i gruvor med låg radondotterhalt. Som herr Lövenborg nyss

erinrade om är det i första hand i gruvblocken Ludvika, Skellefteå och Kiruna – alla tre blocken med en omfattande gruvdrift – som en överdödlighet i lungcancer har kunnat konstateras. Detta talar för att radon-dotterexposition i svenska gruvor har givit upphov till lungcancer, på samma sätt som tidigare har visat sig vara fallet utomlands.

I rapporten utesluter man heller inte att små grupper av arbetare i gruvföretag i övriga undersökta kommunblock kan ha avsevärd överdödlighet i lungcancer utan att man fördenskull får ett "genomslag" i form av ökad lungcancerdödlighet i hela kommunblock.

Helt naturligt har denna allvarliga fråga uppmärksamats av Svenska gruvindustriarbetareförbundet. Krav har framförts om åtgärder för ett nedbringande av radonhalten i gruvorna och på förebyggande åtgärder från medicinsk synpunkt. Förbundsledningen fick av gruvkongressen i augusti i år i uppdrag att uppvakta socialministern om att lagen om förlängd semester även skulle göras tillämplig för gruvarbetare under jord. Man stödde sig därvid på strålskyddslagens bestämmelser om radiologiskt arbete, där arbetstagaren utsätts för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därvid kan befaras. Denna uppvaktning har också ägt rum. Jag vet dock inte om socialministern i dag är beredd att uttala sig om vad den kan leda till. I sitt interpellationssvar säger statsrådet att problemen med strålningsrisken i första hand bör mötas med åtgärder inom arbetarskyddet. Det är väl riktigt. Man löser inte problemet med risken för joniserande strålning med att förlänga semestern ett par veckor. Men ändå vill jag i detta sammanhang rent allmänt understryka behovet av en längre semester för arbetare under jord. Gruvarbetarna fick tidigare än andra arbetsgrupper både kortare arbetstid och längre semester, vilket ansågs vara motiverat av de särskilda påfrestningar som gruvarbetet innebar. Detta motiv har under senare år snarast förstärkts med hänsyn tagen till de nya faromoment som uppstått i form av bl. a. radongas och dieselgas. Jag tycker det är riktigt att jämställa gruvarbete under jord med arbete för vilket strålskyddslagen är tillämpligt. Att arbetstagare som är utsatta för joniserande strålning har ett särskilt starkt behov av en längre årlig avkoppling från det farliga arbetet framgick av 1942 års semesterkommitté. Det ansågs sålunda bevisat att dessa arbetstagare till följd av strålnigen åsamkades förändringar i blodet och att dylika skadliga verkningar kunde repareras med en längre semesterledighet. Den särlagstiftning som fortfarande finns på detta område talar enligt min mening för att detta resonemang alltjämt är relevant och att lagen bör omfatta alla som utsätts för radioaktiv gas i sitt arbete.

Jag vill liksom herr Lövenborg med tillfredsställelse notera att socialministern omnämner att det skall göras en förutsättningslös prövning beträffande särlagstiftningen om förlängd semester för dem som i sitt arbete utsätts för joniserande strålning. Vid denna översyn bör helt naturligt gruvarbete under jord tas med i bilden.

Under våren utfärdade arbetarskyddsstyrelsen i samråd med statens strålinstitut radonanvisningar, som trädde i kraft den 1 maj 1972. I anvisningarna framhålls betydelsen av effektiv dammbekämpning och ventilation som viktiga förebyggande åtgärder samt ges rekommenda-

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

tioner om läkarundersökning och kontroll. Denna grupp av arbetare avråds också från tobaksrökning.

Jag vill i detta sammanhang understryka nödvändigheten av forskning på detta viktiga område samt undersökningar och provtagning. Företagen måste åläggas att ordna ordentlig friskluftsventilation. De anvisningar som utfärdas måste följas upp så att de skyddsåtgärder som skall vidtas verkligen kommer till stånd.

Jag är glad över att socialministern tagit så allvarligt på denna fråga och förutsätter att statsrådet med uppmärksamhet följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som undan för undan kan bli erforderliga.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! De inlägg som här har gjorts av herr Lövenborg och herr Hjorth understryker att detta är en allvarlig fråga. Jag fann anledning att i mitt svar utförligt beröra en rad frågeställningar som interpellanten hade tagit upp.

Jag vill ytterligare något utveckla synpunkterna på de åtgärder som arbetarskyddsstyrelsen här har satt in, därför att de är så väsentliga. Herr Hjorth nämnde något om detta.

Arbetarskyddsstyrelsen har alltså utfärdat nya arbetarskyddsanvisningar om radon i gruvor med tillämpning från maj 1972. Bakom dessa anvisningar ligger ett par års utredningsarbete som har utförts främst av personal från arbetarskyddsstyrelsen och strålskyddsinstitutet. Ett första förslag remitterades till berörda organisationer och myndigheter. Därefter överarbetades förslaget och diskuterades på nytt med berörda instanser innan de slutliga anvisningarna fastställdes på våren detta år. Gruvindustriarbetareförbundet har alltså varit inkopplat i de olika faserna av detta mycket viktiga utredningsarbete.

Till grund för anvisningarna ligger bl. a. mätningar av radonhalterna i alla svenska gruvor. Orienterande mätningar genomfördes för övrigt under åren 1969–1970. Därefter genomfördes förnyade mätningar i de gruvor, där den första mätningen hade visat relativt höga radonhalter. Dessa mätningar beräknas vara slutförda vid årsskiftet 1972–1973. Därefter kommer motsvarande nya mätningar att genomföras i de gruvor som visat lägre radonhalt.

Enligt radonanvisningarna gäller bestämda tidsgränser inom vilka behövliga skyddsåtgärder skall vara vidtagna. Då radonhalten är hög gäller en tidsfrist för företaget på högst 3 månader att genomföra de skyddsåtgärder som behövs. Det är angeläget att slå fast att man på det här sättet har aktivt tagit upp problemet, självfallet med den bestämda föresatsen att så långt som möjligt eliminera de hälsorisker som här har förelegat.

Jag vill också framhålla, herr talman, att de ansvariga arbetarskydds- och strålskyddsmyndigheterna under senare år har varit mycket hårt engagerade i radonproblemet. Radonanvisningarna har utarbetats med stor omsorg och har gett ett nödvändigt underlag för strålskyddet i gruvorna. Att radonanvisningarna tillkommit har däremot ingalunda inneburit att man nu slagit sig till ro med vad som hittills utträttats. Fortsatta omfattande insatser sker i samverkan med partsorganisationerna

inom gruvindustrin för att komma till rätta med de komplicerade frågor det här rör sig om. Det gäller såväl övervakning och kontroll genom mätningar och bedömningar på gruvarbetsplatserna som forsknings- och undersökningsverksamhet med sikte på att så långt det över huvud taget är möjligt klarlägga riskförhållandena samt behovet av motåtgärder och effekterna av olika tänkbara skyddsåtgärder. Utvecklingsarbetet stöds med medel från arbetarskyddsstyrelsens anslag för särskilda arbetarskyddsprojekt. De fortsatta strävandena att eliminera hälsoriskerna i samband med radonförekomst måste också enligt min mening få ett helhjärtat stöd, ty frågan är utan tvekan väsentlig och viktig.

Herr talman! Jag vill också något kommentera en del av de synpunkter som herr Lövenborg anförde.

Det har företagits och företas en rad olika undersökningar beträffande frekvensen av lungcancer, och det är angeläget att sådana undersökningar görs. Men det är också viktigt att de statistiska data som framkommer blir så långt som möjligt preciserade.

En uppgift om att 301 gruvarbetare skulle ha avlidit i lungcancer under tiden 1961–1968 föranleder mig att göra åtminstone ett påpekande. Undersökningen gäller samtliga dödsfall i lungcancer bland män som har inträffat under åren 1961–1968 i 22 kommunblock där gruvindustri förekommer. Det gäller alltså inte 301 gruvarbetare utan i stället samtliga dödsfall i lungcancer som inträffat. Denna frekvens av lungcancer är inte högre än för riket i dess helhet. Av de 301 fallen rörde det sig i 45 fall om gruvarbetare.

Men jag är herr talman, angelägen att tillägga att det samband som man utan tvekan på forskningssidan har funnit ger anledning till den allra största observans. Vi får inte på något sätt underskatta radonfaran. Vi måste komma till rätta med detta problem, och det är också anledningen till de mycket omfattande åtgärder som nu sätts in och i fortsättningen kommer att sättas in, inte minst från arbetarskyddets sida.

Vad gäller spørsmålet om semester har jag redan i mitt svar, herr talman, meddelat att en översyn av lagstiftningen om semester inom kort kommer till stånd och att det i det sammanhanget också skall ske en förutsättningslös prövning av frågan beträffande särslagstiftningen om förlängd semester för dem som i sitt arbete utsätts för joniserande strålning.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på en sak när det gäller de grupper som genom särskilda bestämmelser har en längre semester. Man bör observera att dessa bestämmelser gäller för de grupper i arbetslivet, som dagligen arbetar med strålningskällan som sådan. Det pågår för närvarande inom strålskyddsinstitutet närmare undersökningar om de här frågorna mot bakgrunden av de bättre skyddsförhållanden som nu råder.

Herr Lövenborg tog i sitt anförande upp en annan fråga som jag ganska utförligt redogjorde för i mitt svar -- det var frågan om dieselaserna. Den är otvivelaktigt också viktig och angelägen. Såväl arbetarskyddsmyndigheterna som parterna inom gruvnäringen är medvetna om att det är nödvändigt att söka avhjälpa de brister i arbetsmiljön som hänger samman med förekomsten av dieselaserna i gruvluft. Betydande ansträngningar görs också i sådant syfte. Vi är inne i ett utvecklings-

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

skede när det gäller att frambringa en fullgod ersättare för den sedvanliga dieselmotorn i gruvdrift under jord. Såväl i Sverige som på andra håll i världen pågår omfattande försök med olika motortyper, bl. a. med den s. k. stirlingmotorn och med av elackumulator drivna anordningar. Mycket arbete har också lagts ner på att förbättra dieselmotorns avgasegenskaper, och ytterligare insatser kan här förväntas.

Jag har i mitt svar pekat på att arbetarskyddsstyrelsen är mycket engagerad i de här undersökningarna med sikte på att begränsa utsläppen av vissa slags avgaser. Arbetarskyddsstyrelsen verkar dessutom aktivt för att skapa förutsättningar beträffande kontrollmetoder m. m. för att skärpa kraven på dieseldrivna maskiner och deras användning i gruvdrift som nu förekommer.

Herr talman! Jag har velat något komplettera mitt svar till herr Lövenborg med de synpunkter jag här har framfört. Jag kan försäkra att de här frågorna är av den karaktären att vi kommer att i allra högsta grad följa dem i fortsättningen för att genom olika åtgärder tillse att vi så långt som möjligt kan eliminera hälsoriskerna. Detta är en fråga som man inte kan kompromissa om.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att helt instämma i kamrat Lövenborgs framställning av problemen med arbete under jord.

Jag har begärt ordet för att göra några kommentarer till socialministerens svar. Vi vet ju att gruvarbetet inte är direkt människovänligt. Miljön där är inte alls lik andra arbetsplatsers miljö. Under lång tid har både gaser och damm och andra luftföroreningar varit ett gissel för de arbetare som arbetar under jord.

Ser man mera allmänt på gruvarbetarnas förhållanden finner man att det har skett en förändring av deras arbetsmiljö. Eftersom jag kommer från ett distrikt där gruvarbetarnas förhållanden diskuteras mycket – det finns många små gruvor och gruvarbetet är djupt förankrat där – kan man se en tendens till att arbetsförhållandena på grund av effektivitetsjakten hela tiden försämrats betydligt; det gäller exempelvis matraster och rastlokaler. Skiftarbete förekommer i betydligt större utsträckning än tidigare, och därmed har också arbetarnas möjligheter att komma upp ur gruvan minskat – de kommer inte ovan jord på hela skiftet, utan de måste inta sin mat under jord. Jämför man med beskrivningar av förhållandena vid gamla gruvor, kan man konstatera att det i början av detta århundrade fanns mycket bättre rastställen och matställen under jord än som finns i dag. Nu är de rent ut sagt dåliga. Dessutom vistas arbetarna i samma miljö på rasterna som när de arbetar. Skadliga gaser och luftföroreningar ingår som en del av luften de andas även när de har rast. Den allmänna miljön har dessutom ytterligare försämrats genom att dessa gaser tillkommit. Detta beror, som jag ser det, på att man i effektivitetsjakten inte kostar på någon förbättring av sådana saker i tillräcklig utsträckning.

Jag vill med anledning av vad socialministern säger om diesलगaser belysa vad som planeras. Socialministern säger i svaret: "Det framstår ändå som i hög grad önskvärt att finna ett lämpligt alternativ till konventionell dieseldrift under jord." Han fortsätter sedan: "Det finns emellertid inte för närvarande praktiska förutsättningar att införa ett totalförbud mot dieseldrivna anordningar i gruvorna."

Jag har helt nyligen diskuterat med gruvarbetarna i Grängesberg. De har omtalat för mig att där skall införas ny gruvbrytning, som innebär att det anskaffas fem nya stora lastbilar och tio stora truckar – naturligtvis med dieseldrift. De skall ner i gruvan. Inriktningen är redan klar: mer diesलगas i gruvan! Visserligen planerar man här ventilationsschakt, men så säger man: De här schakten blir så stora – i och med att man skall ha ner så mycket gaser – att med vårt klimat blir det besvär med kylan under våra kalla vintrar, när vi får de nya schakten. Vidare spyr dessa maskiner ur sig väldiga mängder gaser mot arbetare som är helt oskyddade. Underhållspersonal och servicepersonal i gruvan står ofta nära fläktarna, som blåser gaser från de här maskinerna direkt på dem. Och vad kommer att ske i framtiden, när de stora maskinerna skall vara i gång?

Effektivitetskravet driver alltså fram en negativ förändring av gruvmiljön. Som vi kan se av utvecklingen nu är det så, att företagen först genomför sådana driftmetoder, och sedan skall lagstiftningen komma i efterhand och försöka rätta till förhållandena. Det kan inte vara riktigt. Här måste regler utarbetas, som förhindrar utvecklingen mot en försämring med mera diesलगas. Jag instämmer med kamrat Lövenborg och är bestämt övertygad om att man måste få fram ett totalförbud mot dieseldriften. Annars drivs vi dithän att skadorna ökar och vi själva hela tiden kommer i efterhand. Andra metoder måste framtvingas, och det måste ske snabbt.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Den här debatten kanske tog längre tid i anspråk än som var beräknat men det är som också understryks från flera håll en viktig fråga.

Bara några kommentarer i anslutning till socialminister Asplings senaste anförande! Framför allt vill jag ta fasta på orden att detta är en fråga, som man inte kan kompromissa om. Vi skall komma ihåg detta, och det bör också gruvarbetarna i malmfälten och i andra delar av vårt land lägga på minnet.

Statistiken har här berörts. Den kan ju läsas på olika sätt. Jag har alls inte varit ute efter att skrämma upp vare sig gruvarbetare eller andra. Det behövs egentligen inte. De är skrämnda sedan tidigare, och den rädslan är inte utan fog. Sambandet mellan atmosfären under jord och varför så många av deras kamrater dött i alltför unga år och andra strax efter pensionsåldern står ju nu ganska klart. Eftersom det inte var ämnet för min interpellation, vill jag i förbigående sagt betona, att en av de åtgärder som måste vidtas för att hjälpa denna tungt arbetande kår är att genomföra en sänkning av pensionsåldern till 60 år. Det är ett rättvisekrav. Som det nu är hinner alltför få gruvarbetare uppleva

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. hälsoriskerna
för gruvarbetare*

pensionsåldern.

Socialminister Aspling talar om att det framför allt är denna personal som utsätts för strålningsrisker och att dessa framför allt bör mötas med åtgärder inom arbetarskyddet. I svaret säger statsrådet: "I det sammanhanget skall också ske en förutsättningslös prövning av frågan beträffande särslagstiftning om förlängd semester för dem som i sitt arbete utsätts för joniserande strålning." Detta är en av de punkter man framför allt bör ta fasta på.

Sedan behandlas frågan varför inte gruvarbete skall klassas som radiologiskt arbete. Gruvarbetarna är klart utsatta för radioaktiv strålning och bör alltså såvitt jag förstår falla under den lagen. Jag kan inte finna annat än att det riktigaste vore att sätta gruvarbete under rubriken radiologiskt arbete underställt strålskyddslagens bestämmelser. Lagen för de grupper som innefattar radiologisk personal innebär att dessa — sjuksköterskor, folk vid kärnkraftverk etc. — får utsättas för en stråldos som är tio gånger högre än vad som är tillåtet för befolkningen i övrigt. De får vistas i en luft som enligt vedertagen mätmetod innehåller 30 pikocurie under årsarbetstiden. Nu vet man att värdena i svenska järngruvor ofta är långt högre än dessa gränsvärden och detta utan att gruvarbetarna får det strålskydd som övriga arbetare erhåller. Det kan inte vara riktigt. Jag hoppas verkligen, att socialministern vid den prövning han talar om också tar in detta i bilden på ett annat sätt än vad jag finner framgå av interpellationssvaret.

Både jag och andra har talat om de åtgärder, som nu vidtas i gruvorna, framför allt för att förbättra luftväxlingen.

Visst är detta ett steg i rätt riktning men det löser inte problemet. Med all respekt för herr Hjorth och för herr Aspling och hans rådgivare måste jag nog tillfoga att jag känner en ännu större respekt för gruvarbetare som jag känner, varav många är mina goda vänner. De berättar om hur de med sin egen plågade kropp upplever pressen under jord, en press som blir ännu värre därför att de varje gång som de går ned i gruvan vet att de kommer att under ett helt skift dra in en giftblandning i lungorna, vars hälsofarlighet ingen längre betvivlar. Jag vet också att det är sant när de talar om, att då de på sin lediga tid far ut i skidspåret så spottar och hostar de svart slem under ett par dagars tid. Där är framför allt dieselgasen boven i dramat.

Det andra, radonet, är ju en mera smygande hälsorisk. Den kan man inte spotta ut. Den radioaktiva strålningens inverkan märks först när gruvarbetaren börjar tackla av.

Allt detta är samverkande faktorer som ligger bakom den dystra statistik som jag har refererat till.

Jag vet att LKAB är involverat i forskningsarbete kring stirlingsmotorn, som kan få ned gasutsläppen med, som det nämnts, 90 procent. I sammanhanget vill jag fråga: Hur länge dröjer detta utvecklingsarbete? Här brådskar det.

Slutligen vill jag också säga att jag fortfarande hävdar överlägsenheten i eldrift som det miljövänligaste alternativet. Det är ett krav som mycket starkt håller på att växa fram bland gruvarbetarna. Det finns en rad gruvor här i landet där man såvitt jag förstår med utmärkt resultat använt

sig av eldrift. Kan man inte satsa på att utveckla den i stället för att fortsätta med dieseldriften, där avgaserna aldrig helt kan elimineras? Man kan satsa på att utveckla inte bara ledningsdrivna elmaskiner utan också batteridrft. Dannemora gruvor har exempelvis batteridrft vid samtliga transporter i huvudorterna, säger man från vår utmärkta upplysnings-tjänst.

Detta är saker som kanske inte helt faller inom socialministerns verksamhetsområde. Detta är dock viktiga detaljer som statsrådet Aspling, som ansvarig för hälsovården, har anledning att fundera över.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! När jag lyssnade på herr Hagberg hade jag en känsla av att han utgick ifrån att gruvarbetet och allt vad det innesluter är för mig ganska så obekant. Jag hade tillfälle att läsa Ny Dag för en tid sedan — en herr Lövenborg närstående tidning. Där hade han själv skrivit en artikel i vilken man rekommenderade mig ett besök i någon av de stora gruvorna.

Jag föreställer mig att bakgrunden till detta skulle vara att jag skulle sakna all kännedom om gruvdriften och vad den innebär. Nu råkar det faktiskt vara så att jag är född och uppvuxen i ett gammalt gruvdistrikt i Bergslagen. Jag är alltså inte helt främmande för vad gruvarbetet innebär och vad det innesluter av olika risker. Jag har också under årens lopp haft tillfälle att besöka de norrländska gruvorna vid flera tillfällen.

Det har varit en värdefull bakgrund för mig när jag har haft att syssla med dessa frågor, nu och tidigare.

Jag vill gärna också tillägga, för jag tycker man skall ha den balansen i den här debatten, att rent allmänt har det ändå hänt mycket i positiv riktning då det gäller arbetet i de svenska gruvorna. Men risker och svårigheter kvarstår på det här området, det skall inte döljas, och det är ju därför vi gör våra stora satsningar nu och framdeles på arbetarskyddets område. Det kommer att ha stor betydelse inte minst för dem som arbetar i gruvorna. Jag vill i sammanhanget påpeka att arbetarskyddsfrågorna i hög grad står i centrum för åtgärder. Vi kommer att nästa vecka få det mycket betydelsefulla betänkandet från arbetsmiljöutredningen. Det betänkandet kommer utan tvekan att ge oss ett betydelsefullt underlag för vittgående reformer inom arbetarskyddet.

Det är klart att mycket av gruvarbetet är *intimt kopplat* också till teknisk utveckling och till forskning. Det skulle självklart vara önskvärt att vi kunde förvandla mycket av det tunga och hårda gruvarbetet. Mycket har förändrats. De som här har diskuterat dessa frågor måste också känna till detta.

Jag kan inte svara på herr Lövenborgs fråga, när en stirlingmotor kan stå färdig. Men anledningen till att jag har nämnt stirlingmotorn är att på detta område liksom på andra områden pågår ett omfattande forskningsarbete och ett omfattande utvecklingsarbete som naturligtvis successivt kommer att ge oss möjligheter till betydelsefulla framsteg även på gruvindustrins område.

Jag tror, herr talman, således att de här frågorna måste angripas genom en rad åtgärder, och vi kan naturligtvis inte bara vänta på att den tekniska utvecklingen skall ge oss nya och förbättrade möjligheter, Vi måste redan

nu åtgärda en rad olika ting för att förbättra inte minst miljön i gruvorna. Det är det, herr talman, som i dag pågår, och det kommer att fortsättas. Det är det väsentliga och det viktiga.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag har i tidigare debatter med statsrådet Aspling blivit påmind om hans förankring i ett gruvsamhälle, och jag vill inte alls frånta honom hans kännedom om förhållandena där. Jag hoppas verkligen att han också tar konsekvenserna av detta. Det är ju det det är fråga om. Mitt inlägg hade bara till syfte att rikta uppmärksamheten på att med den inriktning som utvecklingen har i t. ex. Grängesberg så blir de positiva åtgärder som vidtas i fråga om radongas och dieselgaser betydelselösa.

Vad jag vill plädera för är att man förbjuder spridning av dieselgaser i fortsättningen. 5 lastvagnar och 10 truckar av stort format bidrar väldigt mycket till försämringen av miljön. Det är emellertid planerat och planerna håller på att verkställas i dag. Det tycker vi är mycket bekymmersamt, och vi hoppas att åtgärder vidtas för att förhindra en sådan utveckling.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Bara ett påpekande! Jag är övertygad om att både Gruvindustriarbetarförbundet och närmast dess avdelning i Grängesberg självklart kommer att bevaka de här frågorna. Det kan herr Hagberg säkert lita på.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Ang. ärftlighetsforskningen

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Hörbergs (fp) den 24 oktober framställda interpellation, nr 180, och anförde:

Herr talman! Herr Hörberg har frågat mig om jag är beredd medverka till åtgärder som ökar kapaciteten när det gäller ärftlighetsforskning och utbildning i syfte att både förbättra befintlig metodik och ge alla blivande mödrar möjlighet att i samband med havandeskap få analys av fostervätskan utförd.

De frågor om s. k. prenatal diagnostik av ärftliga sjukdomar, som herr Hörbergs interpellation gäller, följs med stor uppmärksamhet av socialstyrelsen. Detta sker mot bakgrunden av de vetenskapliga rön som föreligger beträffande möjligheterna att under graviditeten diagnostisera vissa ärftliga sjukdomar. Vid årligen återkommande konferenser med överläkare i obstetrik och pediatrik har frågan om prenatal diagnostik med fostervätskeundersökning behandlats. Enligt vad jag inhämtat planerar socialstyrelsen med anledning av framställningar till styrelsen nu överläggningar i klinisk genetik för att närmare behandla dessa frågor.

Frågan om forskningen på detta område och framför allt frågan om en allmän användning av dessa diagnosmetoder inom hälso- och sjukvården

är på nuvarande stadium en rent medicinsk angelägenhet, som det ankommer på socialstyrelsen att ta ställning till såsom den för de medicinska frågorna ansvariga myndigheten i riket. För egen del vill jag betona betydelsen av olika sjukdomsförebyggande åtgärder och understryka vad som i det avseendet har anförts i interpellationen. Som ett exempel på en framgångsrik sådan åtgärd vill jag peka på de s. k. PKU-undersökningarna som gett oss möjlighet att förhindra uppkomsten av en av de svåraste psykiska sjukdomarna.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

För att göra denna korta debatt litet mer förståelig, bl. a. för våra värderade åhörare på läktaren, vill jag nämna att interpellationen gäller provtagning på fostervätska hos blivande mödrar för att man därigenom skall kunna se, om det barn som kommer att födas har kromosomala rubbningar som kan medföra t. ex. mongolism eller annan avvikelse. Skulle det alltså vid en sådan analys visa sig, att det föreligger kromosomal avvikelse, finns det tid och möjlighet att göra abort.

Jag finner statsrådets svar på min interpellation mycket positivt. Statsrådet understryker däri både att frågan om s. k. prenatal diagnostik följs med stor uppmärksamhet av socialstyrelsen och att socialstyrelsen planerar att nu inleda överläggningar i klinisk genetik, för att närmare behandla dessa frågor.

Orsaken till att jag ställt denna interpellation är den att Göteborg blivit skandinaviskt centrum för prenatal diagnostik och att vi därför varit de första att upptäcka att resurserna, främst laboratorieresurserna, är otillräckliga. Framför allt är det bristen på medicinska genetiker som utgör ett hinder.

Det är i synnerhet två kategorier av blivande mödrar, för vilka analys av fostervätskan är särskilt angelägen. Dels är det mödrar ur speciella riskgrupper - familjer vilka har vissa ärftliga sjukdomar och för vilka risken för nedärvning kan vara 10-20 gånger så stor som den är för normalbefolkningen - dels är det mödrar över 35 år. Bortåt hälften av alla barn med kromosomala rubbningar föds av mödrar i denna ålder, trots att dessa endast utgör ca 7 procent av totala antalet mödrar.

För dessa båda grupper av mödrar bör det snarast ordnas så att vederbörande både blir informerade om och får möjlighet, om de så önskar, till analys av fostervätskan.

Det finns en etisk aspekt av yttersta vikt att lägga på detta problem. Vi diskuterade här i kammaren i förra veckan frågan om den medicinska vetenskapens avancerade forskningar. Socialutskottet var enigt om att forskningen kan komma så långt att vi blir tvungna att ingripa mot användningen av forskningsresultaten. Utskottet tänkte då på sådan forskning som innebär t. ex. befruktning av mänskliga ägg utanför livmodern eller manipulation med ett fosters gener.

Jag är här angelägen att understryka att de analyser av fostervätskan som denna interpellation rör endast avser att konstatera om grava psykiska rubbningar finns hos fostret.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. arftlighets-
forskningen*

Före interpellationen hade jag bett en grupp kvinnor i min valkrets om deras synpunkter. Den genomgående tendensen i deras svar kan sammanfattas i orden: "Du är ute i ett angeläget ärende."

Det skulle säkert innebära en icke oväsentlig trygghetsökning för mödrar – och även fäder – av de båda kategorier som jag här nämnt, om statsrådet ville medverka till att socialstyrelsens åtgärder beträffande information om och utbyggnad av analysmöjligheterna påskyndades.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! En av grundtankarna bakom interpellationen kan jag dess värre inte dela. I interpellationen, som framställdes den 24 oktober, står att med hänsyn till antalet barn som föds med kromosomrubbingar "skulle redan en möjlighet att erbjuda dessa mödrar analys av fostervätskan kunna innebära ett undvikande av många tragedier". Jag vill betona ordet *kunna*. Och senare anförs: "Det skall också vara kvinnans eller båda föräldrarnas sak att ta ställning till frågan om abort i de fall kromosomrubbingar konstaterats." Det står också om "det personliga lidande" som föräldrar till här berörda barn kan besparas.

För min del anser jag att det är alldeles för enkelt att schematiskt värdera eller nedvärdera olika s. k. handikapp eller avvikelser. Den bok "Det är inte synd om Lillebror", som Pio Larsen och Åge Fermann givit ut i år, har ett annat budskap. De har följt en mongoloid pojke från födelsen fram till vuxen ålder och har mycket att berätta om en livsgladje som utanförstående aldrig anat. Jag citerar en kommentar om den Lillebror – han heter August – som skildras: "Medan en s. k. normal pojke med tiden mister sin naturlighet då han skall leva upp till bestämda krav från samhället och tvingas in i ett strikt beteendemönster, så följer August en helt annan utvecklingslinje. Han får – – utveckla känslans begåvning – och det är på det området som ett barn som August kan nå geniala höjder. Varför använder vi egentligen inte ord som begåvning och geni när det gäller förmågan att ge kärlek och ömhet? Det talas om musikalisk begåvning, t. o. m. om religiös begåvning. Varför inte också om begåvning som gäller kärlek, vänlighet och spontanitet?"

Det som visas av denna bok och av en rad liknande fall talar ett annat språk än det så dominerat prestationsbetonade och ekorrhjulspräglade, som en alltför stor del av verkligheten för människorna i de industrialiserade länderna måste beskrivas i. Vi behöver snarast *mer* av den känsloläggning och de attityder som så många av de mongoloida barnen och vuxna äger.

Nu kan vi vara övertygade om att interpellationen inte framställdes i något negativt syfte, men jag har funnit det angeläget för balansens skull att göra dessa konstateranden.

För övrigt vill jag i den medicinska frågan bara tillägga att som vanligt är praktiskt taget all ökad kunskap att hälsa med tillfredsställelse. Kanske på så sätt i många av de konkreta fall som här åsyftats, att föräldrar tidigt kan förbereda sig på det spännande och verkligt givande, ehuru ibland mödosamma äventyr som det väntade barnet kommer att ge dem.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Möllers i Göteborg inlägg vill jag bara säga att för den som själv har barn med grava kromosomala rubbningar eller har nära anhöriga med ett sådant barn står det nog ganska klart att förhållandet innebär mycket stora påfrestningar för föräldrarna. Så länge barnen är små kan problemen också vara små, men när barnen blir stora och vuxna blir problemen mycket stora. Man behöver inte ha alltför livlig fantasi för att t. ex. tänka sig in i den situation som uppstår då man som förälder håller på att dö och då vet med sig att man lämnar efter sig ett barn med grava kromosomala rubbningar!

Jag tror att den som har en annan uppfattning om bekymrens storlek för här berörda föräldrar inte har haft tillräcklig personlig erfarenhet av de verkligt stora problemen i dessa sammanhang. Det är mot denna bakgrund som jag har framställt min interpellation, och jag är mycket tacksam för det positiva svar jag har fått av statsrådet.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Svåra personliga påfrestningarna är ofta ett faktum i dessa fall. Men ett annat faktum är den rika och ovanliga glädje som så många mongoloida och deras närstående får erfara. Jag har med mitt inlägg velat understryka att verkligheten faktiskt rymmer fler mångskiftande drag och även andra viktiga värderingar än som framgick av bl. a. interpellationstexten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Ang. försäljningen av thinner

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Taubes (fp) den 9 november framställda interpellation, nr 214, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Taube har i en interpellation till justitieministern ställt vissa frågor som gäller försäljning av thinner. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

I maj månad i år besvarade jag en enkel fråga om strängare restriktioner vid försäljning och förvaring av medel som kan användas vid sniffning. Därvid pekade jag bl. a. på vissa åtgärder som socialstyrelsen vidtagit för att stävja missbruket av dessa medel. Sedan dess har styrelsen också inlett ett samarbete med olika branschorganisationer i frågor som rör åtkomligheten i affärer och på allmänna platser m. m. av dessa medel.

Det lovvärda initiativ som nu tagits av ett enskilt företag och som herr Taube pekar på i interpellationen ligger i linje med syftet med socialstyrelsens kontakter med olika branschorganisationer. Det samarbete i förebyggande syfte som socialstyrelsen startat i nära kontakt med giftnämnden är avsett att omfatta även färgfabrikanter och tillverkare av produkter som innehåller lättflyktiga lösningsmedel. Det finns anledning att ha goda förhoppningar om att samarbetet skall leda till åtgärder som

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. försäljningen
av thinner*

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. försäljningen
av thinner*

är ägnade att begränsa möjligheterna att komma över lösningsmedel för obehöriga ändamål. Vi kommer att följa denna fråga med uppmärksamhet.

Vad sedan gäller herr Taubes fråga om eventuella lagstiftningsåtgärder, vill jag peka på att det här rör sig om varor med stor allmän användning. För att ta bort sådana produkter från marknaden är det ofta nödvändigt att först få fram tillfredsställande ersättningsmedel. Ett ställningstagande till frågan i vilken utsträckning detta behövs och är genomförbart kräver god kännedom om bl. a. produkter och produkttyper som finns på marknaden. Giftnämnden har nyligen färdigställt en kartläggning av användningsområdet för s. k. thinner och möjligheterna att i stället använda mindre lättflyktiga lösningsmedel. Därefter har nämnden till socialstyrelsen redovisat dels en utredning angående denna fråga, dels en utredning från kemikontoret om användning av trikloretylen, perkloretylen och metylkloroform i industriprodukter som sålts i detaljhandeln. Båda utredningarna syftar till att förbättra sakunderlaget för diskussioner i thinnerfrågan. Detta material bör vara av betydelse för socialstyrelsen i dess fortsatta överläggningar med de olika branschorganisationerna i dessa frågor.

I avvaktan på resultaten av dessa överläggningar är jag för närvarande inte beredd att överväga någon form av speciallagstiftning på detta område utöver de bestämmelser som redan finns i kungörelsen om försäljning av thinner. Dessa innebär att thinner inte får säljas till den som är under 18 år.

Jag vill slutligen erinra om att thinnerfrågan nyligen behandlats i riksdagen med anledning av motioner om åtgärder mot thinnermissbruket. Riksdagen har med skrivelse den 1 november i år till Kungl. Maj:t överlämnat socialutskottets betänkande (SoU 1972:33) med anledning av nämnda motioner. Enligt min uppfattning bör de överläggningar som socialstyrelsen redan haft och ytterligare planerar att hålla med de olika branschorganisationerna på detta område liksom det utredningsmaterial som giftnämnden ställt till socialstyrelsens förfogande utgöra ett värdefullt underlag för fortsatta överväganden i frågan. Kungl. Maj:t har därför den 24 november i år överlämnat riksdagsskrivelsen och utskottsbetänkandet till socialstyrelsen för att beaktas vid styrelsens fortsatta handläggning av de frågor som berörts här.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Jag vill tacka socialminister Aspling för svaret på min interpellation beträffande försäljning av thinner. Det nya som inträffat på detta område och som föranlett min interpellation är ju att ett enskilt företag fått fram en produkt som gör det möjligt att inom detaljhandeln helt upphöra med försäljningen av thinner över disk.

Kungörelsen om försäljning av thinner innebär bl. a. att thinner inte får säljas till dem som är under 18 år. Jag vill inte på något sätt ifrågasätta riktigheten av denna bestämmelse, det vill jag med skärpa framhålla. Tyvärr har bestämmelsen dock en baksida, som man kanske inte har tänkt på.

Jag har blivit uppmärksamgjord på — och jag har själv kontrollerat

saken – att vissa självbetjäningsaffärer löst problemet på så sätt att thinnerflaskorna har flyttats från den inre butiken till den öppna kassa som säljer tidningar, cigaretter, godsaker etc. Vid ett kontrollbesök som jag gjorde stod dessa thinnerflaskor prydligt uppradade på disken på ett enligt min åsikt synnerligen utmanande och frestande sätt för den som redan prövat thinner som berusningsmedel eller som kanske just i det ögonblicket får lust att göra det – även personer över 18 år kan få lust att sniffa. Naturligtvis tror jag inte att vederbörande affärschef ens för ett ögonblick har tänkt på de eventuella konsekvenserna, men han kan ändå på ett olyckligt sätt ha inlett personer i frestelse.

Kunde man inte tänka sig, herr socialminister, ett slags tillägg till kungörelsen som syftar till att dessa flaskor inte må placeras på alltför framträdande plats utan bör placeras under disk?

Vi har här i kammaren som bekant en mycket betydande minoritet som kräver att mellanölet skall försvinna. Jag tillhör inte den minoriteten. Men då det rör sig om thinnerproblemet verkar intresset vara betydligt mindre.

Ett par veckor efter det att jag hade framställt min interpellation hade en Göteborgstidning en brett upplagd artikel om sniffning av framför allt thinner, som ansågs bli ett allt värre problem. I ingressen stod bl. a.:

Sex tonåringar dog i somras av sniffning. Samtidigt fortsätter antalet sniffare att öka på flera håll i landet. Det är främst i nyare stadsdelar där det finns många ungdomar som problemet breder ut sig.

Den första juli i år försvann två livsfarliga ämnen – bensen, även kallat bensol, och koltetraklorid – från affärernas hyllor. De giftförklarades och får i fortsättningen inte säljas i den öppna handeln. Enligt uppgift har den s. k. thinnergruppen i Göteborg utfört ett mycket bra arbete i samband med detta beslut, som jag naturligtvis hälsar med mycket stor tillfredsställelse.

Apotekare Arne Selerud på Lillhagens sjukhus i Göteborg säger dessutom att thinnergruppen inriktar sig på att få trikloretylen giftförklarad. Detta beror inte enbart på de tragiska ungdomsdödsfall som har inträffat utan kanske främst på de ofta obotliga skador som kan drabba hjärta, lungor, lever och njurar samt – kanske allvarligast – hjärnan, som kan få helt obotliga skador vid missbruk av thinner. Man kan naturligtvis peka på att det eller det berusningsmedlet ger skador, men utan tvekan är trisniffning det farligaste.

Jag är naturligtvis inte någon expert på detta område - jag stöder mig på en expert som har studerat detta problem på nära håll, dr Claes Sjöberg på Lillhagens sjukhus. Han har ett tiotal år arbetat med sniffare och narkomaner som har tagits in på sjukhuset för vård. Icke så sällan, påpekar han, är hjärnskadorna obotliga.

Då nu ett företag har löst problemet och tagit bort thinner ur sitt sortiment bör det väl förefinnas synnerligen stora möjligheter att få övriga tillverkare att göra detsamma. Jag är, herr socialminister, definitivt inte den som ropar på lagstiftning och förbud i alla sammanhang. Vad jag eftersträvar i min interpellation är att socialstyrelsen med kraft skall föra förhandlingar med de företag som tillverkar och säljer thinner för att förmå dem att snabbt upphöra med detta. Det skulle ju kunna vara

Torsdagen den
7 december 1972

Ang. försäljningen
av thinner

möjligt nu, då vi fått fram ett par ersättningsmedel.

Om nu dessa förhandlingar inte skulle ge resultat, anser jag att man tvingas gå lagstiftningsvägen och placera trikloretylen i samma klass som bensen och koltetraklorid – alltså giftförklara det.

Innan detta kan ske – ifrågakvarande tillverkningsföretag måste ju få rimlig tid att lägga om sin produktion – hoppas jag att socialministern är villig att gå mig till mötes och på lämpligt sätt se till, att thinnerflaskorna omedelbart flyttas från disken till en mer diskret plats, under disk. Jag hoppas också att denna tilläggsbestämmelse till kungörelsen kan utfärdas tämligen omgående.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Som framgått av mitt svar har en rad åtgärder vidtagits för att stävja thinnermissbruket. Det samarbete som nu har kommit i gång torde också leda till ytterligare åtgärder när förutsättningar härför föreligger. Jag vill också påpeka att det utredningsmaterial rörande användningsområdet för s. k. thinner som giftnämnden ställt till socialstyrelsens förfogande också tillställts en rad branschorganisationer på området, vilket markerar den vikt myndigheterna fäster vid det här inledda samarbetet. Jag hoppas således att detta samarbete skall ge ett positivt resultat.

Jag vill emellertid i det här sammanhanget också betona en annan sida av problemet, nämligen informationen och dess betydelse. Här gäller det inte minst att man riktar in informationen på särskilda målgrupper. En sådan information kommer inom kort att ges ut från socialstyrelsen. Styrelsen utarbetar således för närvarande en broschyr med utförlig information om thinnersniffning och de medicinska och sociala risker som är förbundna med denna. Broschyren kommer att sändas ut över hela landet, i första hand till sådana som yrkesmässigt eller på annat sätt kommer i kontakt med olika riskgrupper, t. ex. socialarbetare, lärare och ungdomsledare.

Slutligen, herr talman, vill jag erinra om att miljökontrollutredningen under våren 1972 lagt fram förslag till lag om hälso- och miljöfarliga varor. Den lagen är avsedd att ge regler för bl. a. ämnen som nu faller under giftförordningen. Frågan om handhavandet av lösningssmedel m. m. torde därför komma att aktualiseras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Till socialministern kan jag bara säga tack – det var en utomordentligt bra redogörelse. Jag hoppas att vi i den nya kungörelsen just får fram en maning till affärerna att inte förvara thinner synligt utan någon annanstans, t. ex. i en bakomliggande lokal. Jag tackar än en gång socialministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
7 december 1972

*Om speciella radio-
program för
svenskar i bistånds-
verksamhet*

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Wiklunds i Stockholm (fp) den 17 oktober framställda interpellation, nr 143, och anförde:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat mig om jag är villig att medverka till en ökad medelstildelning till Sveriges Radio för att möjliggöra ökad sändningskapacitet, bl. a. för specialprogram för svenskar i tekniskt bistånd eller i missionstjänst.

Beträffande frågan om medelstildelning vill jag i enlighet med rådande praxis inte föregripa det ställningstagande i ämnet som kommer att redovisas i statsverkspropositionen.

Vad sedan beträffar innehållet i sändningarna till utlandet vill jag crinra om de regler som i dag finns inskrivna i avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Enligt avtalet äger Sveriges Radio med ensamrätt avgöra vilka radioprogram som skall förekomma i rundradiosändning från sändare här i riket.

De speciella program för missionärer som tidigare ingick i utlandsprogrammet faller under den bestämmelse som jag nyss citerade, då de sänds från kortvågssändare här i riket.

Regeringen saknar, vilket torde vara interpellanten väl bekant, befogenhet att ge anvisningar beträffande radioprogrammens innehåll vid dessa sändningar.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! För tredje dagen i en och samma, oavslutade vecka står nu Sveriges Radio i blickpunkten i kammaren i och med att detta interpellationssvar avgivits. Jag ber att få tacka utrikesministern för detta svar.

Min interpellation syftade visserligen till att rikta offentlig uppmärksamhet på indragningen 1969 av den svenska utlandsradions nyhets- och andra informationssändningar till svenska missionsarbetare i u-länderna. Men av formella skäl var detta trots allt inte det främsta syftet med interpellationen. Det centrala i min interpellation var funderingar, som naturligen aktualiseras inför det faktum, som den Pålssonska utredningen "Sveriges Radios utlandsprogram" påvisar, nämligen att sändningskapaciteten för sådana program ökar med 50 procent av nuvarande sändningsvolym, då tre nya kortvågssändare nu successivt tas i bruk. Och detta utan att det i utredningen lämnas något annat besked om hur denna ökade kapacitet skall kunna utnyttjas än ett påpekande om nödvändigheten av mycket betydande höjning av UTP:s nuvarande anslag, om sådant utnyttjande skall möjliggöras.

Då jag var väl medveten om att *innehållet* i programmen i radiosändningar med ensamrätt bestäms av Sveriges Radio, avstod jag från att fråga utrikesministern om han ville medverka till ett återupptagande av de speciella, i och för sig mycket uppskattade missionärsprogrammen i UTP och tog i stället upp den allmännare frågan, om inte radiosändningar till de många olika kategorier av svenskar i utlandet nu skulle kunna ordnas genom effektivt utnyttjande av den ökade sändningskapaciteten. Utom

Torsdagen den
7 december 1972

*Om speciella radio-
program för
svenskar i bistånds-
verksamhet*

missionsarbetarna har jag som exempel på sådana kategorier nämnt fredskårister, FN-expertter och, varför inte, också från Sverige emigrerade personer -- 29 000 har emigrerat bara i år fram till slutet av oktober.

Det är alltså här inte fråga om *vad* som skall sändas -- alltså programinnehållet -- utan om möjligheterna att öka kontakten via UTP med olika grupper svenskar utomlands. Kan det vara möjligt att regeringen skulle vara helt förhindrad att uttala någon mening om det möjliga och lämpliga i utökad kontakt med svenskar utomlands genom utnyttjande av den nu växande sändningskapaciteten för UTP? Inte kan denna fråga, som har mycket stora investeringar i de tre nya kortvågssändarna i Karlsborg till bakgrund (det rör sig om ca 10 miljoner kronor), vara ligkiltig för regeringen?

Jag godtar givetvis att regeringen inte kan lägga sig i den mera *detaljerade* programsättningen för UTP-verksamheten. Men nog är det väl ett intresse för regeringen dels att den ökade sändningskapaciteten allmänt taget utnyttjas, dels att kontakten med svenskar i utlandet främjas via de växande resurserna för kortvågssändningar, särskilt som det redan i avtalet mellan staten och Sveriges Radio sägs ut att UTP skall ge information genom särskilda program särskilt för utlandssvenskar. Finns det inte anledning att på denna punkt göra en annan bedömning av UTP-verksamheten än vad som gäller annan rundradiosändning, eftersom UTP ju får anslag i särskild ordning? Finns det något hinder för regeringen att uttala sin mening på den här relevanta punkten, som alltså -- jag upprepar det -- inte rör det specifika programinnehållet i de enskilda radiosändningar till utlandet, som jag här tänker på? Jag tillåter mig ställa den frågan till utrikesministern. I utrikesförvaltningens uppgift måste väl ändå också ligga allmän omsorg i form av intresse för och informativ kontakt av olika slag med olika grupper svenskar utomlands genom utnyttjande av de vägar, som kan visa sig ändamålsenliga för att främja sådan kontakt.

Det var i alla fall så att åtgärden att inte höja det specialdestinerade anslaget till UTP i takt med kostnadshöjningarna visserligen inte direkt styrde urvalet av målgrupper för detta program efter 1969 -- eller ens syftade därtill -- men dock påverkade detta urval så, att det blev något snävare än dittills, vilket i sin tur på ett särskilt sätt drabbade den kristna missionen.

Vad sedan ökad medelstillelning till UTP beträffar faller utrikesministern tillbaka på rådande praxis att inte föregripa regeringens ställningstagande till en sådan fråga innan statsverkspropositionen för nästa år framlagts. Jag respekterar givetvis denna inställning. Så som utrikesministern uttrycker det avvisande beskedet i denna sak i svaret får man dock det bestämda intrycket -- och låt mig gärna få säga det positiva intrycket -- att ställning *kommer* att tas till den Pålssonska utredningen redan i statsverkspropositionen, där regeringen i så fall skulle komma att lägga denna utredning till grund för förslag "i ämnet", som det heter. Med "ämnet" avses såvitt kan utläsas av sammanhanget just frågan om ökad medelstillelning till UTP. Är det alltså korrekt att tolka interpellationssvaret i varje fall så, att regeringens ställning till den Pålssonska utredningen kommer att redovisas redan i statsverkspropositionen?

Torsdagen den
7 december 1972*Ang. förtrycket
mot vissa kristna i
Sovjetunionen*

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Jag vill bekräfta att herr Wiklund i Stockholm har tolkat mitt svar korrekt. Det är min avsikt att i statsverkspropositionen redovisa min och regeringens ställning till den Pålssonska utredningen.

Sedan vill jag bara göra det tillägget, att jag är personligen ingalunda likgiltig för utlandssändningarnas volym, inriktning och innehåll. Mitt departement är inte heller likgiltigt för informationen till utlandssvenskar. Men jag tror, herr Wiklund, att det inte tjänar mycket till att här i kammaren en tredje dag diskutera frågan om Sveriges Radio. Så som avtalet och gällande radiolag är skrivna är det enligt min tolkning icke möjligt för mig att i den egenskap, i vilken jag uppträder här i kammaren, uttala mig om de frågor som herr Wiklund har ställt.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag har naturligtvis all respekt för den tolkning som utrikesministern här gjort av 1 § i radioavtalet. Jag har dock varit i kontakt med framstående företrädare för Sveriges Radio rörande tolkningen av avtalet på den särskilda punkt, som jag här diskuterat, nämligen inte påverkan utifrån av programinnehållet i UTP utan av urvalet av målgrupper, och då har man något svävat på målet. Det är detta som föranlett mig att ställa min tolkningsfråga till utrikesministern. Men jag har alltså nu bara att konstatera den tolkning som utrikesministern har gjort på denna punkt.

Sedan var det en intressant bekräftelse som utrikesministern lämnade att min tolkning av svaret beträffande medelstilldelningen var korrekt och att ställning till den Pålssonska utredningen alltså kommer att tas i statsverkspropositionen. Jag tackar för denna komplettering av svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Ang. förtrycket mot vissa kristna i Sovjetunionen

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Stålhammars* (fp) den 1 november framställda interpellation, nr 204, och anförde:

Herr talman! Herr Stålhammar har i en interpellation frågat mig om jag observerat av honom påtalat åsiktsförtryck och förföljelser av vissa kristna bekännare i Sovjetunionen. Vidare har han frågat vilka åtgärder den svenska regeringen i så fall vidtagit eller ämnar vidta för att på diplomatisk väg framföra den svenska oron över de former av förföljelser och förtryck mot vissa kristna som äger rum i Sovjetunionen.

I vad gäller den första frågan vill jag säga att jag observerat ett antal tidningsuppgifter om de förhållanden interpellanten påtalat. Dylika uppgifter ger anledning till bekymmer. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till det svar som min företrädare gav i riksdagens andra kammare den 7 december 1967 på en interpellation, som särskilt påtalade förföljelser mot kristna i Sovjetunionen. Dåvarande utrikesministern sade härvid bl. a.

”Vi kan inte annat än fördöma alla former av förföljelser mot oliktankande i vilket land det än sker, och vi har därför stött strävandena att genom internationella åtgärder åstadkomma ett skydd mot sådana förföljelser. Vi kommer att även i fortsättningen stödja dessa strävanden.”

Sovjetregeringen torde – och detta är mitt svar på herr Stålhammars andra fråga – genom regeringsuttalanden i riksdagen i olika sammanhang vara väl medveten om Sveriges inställning i vad gäller alla åtgärder som åsidosätter mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, häribland religionsfriheten.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! På söndag firas över hela världen de mänskliga rättigheternas dag. Då är det 24 år sedan FN:s generalförsamling antog och proklamerade de 30 artiklar som skulle vara en gemensam riktlinje för alla nationer och folk.

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Så lyder första artikelns budskap och uppmaning.

I artikel 18 heter det: Envar har rätt till tankefrihet, samvetsfrid och religionsfrihet.

Men trots att det snart har gått ett kvarts sekel sedan dessa mål för den mänskliga gemenskapen formulerades i den församling i vilken majoriteten av världens länder är medlemmar, kan vi dagligen konstatera grova brott mot de mänskliga rättigheterna. Min interpellation gällde i första hand förhållandena i Sovjetunionen, men den kunde också ha fått en mera allmän inriktning. Inget land eller folk kan stå upp och förklara sig helt oskyldiga till brott mot de mänskliga rättigheterna. Visserligen kan brotten ta sig olika uttryck, men vi vet bara alltför väl att diskrimineringar av olika folkgrupper, orsakade av hudfärg, religion eller etnisk härkomst, förekommer överallt och i många delar av vår värld finner former som direkt leder till våldshandlingar, fängelsevistelser, interneringar eller deporteringar. Jag behöver här bara nämna baskiska minoriteter i Spanien, asiaterna i Uganda eller indianerna i Brasilien. Men vi har också exempel på hur en liten minoritet, som förfogar över maktapparaten, kan förtrycka en stor och i socialt avseende sämre ställd majoritet, som t. ex. i Rhodesia och Sydafrika.

Det vore också en naiv illusion att tro att vi i Sverige på något sätt skulle ha uppnått en högre grad av mänsklig förädling, innebärande att det fullständiga idealtillståndet skulle ha inträtt, så att alla människor i alla sammanhang handlar mot varandra i en anda av broderskap. Vi bör kanske påminna varandra om att det inte är mer än något över hundra år sedan vi i vårt land landsförvisade eller fängslade människor som anslöt sig till icke accepterade religiösa uppfattningar. År 1851 fick t. ex. Sveriges förste baptist, sjömannen F.-O. Nilsson, lämna landet sedan Göta hovrätt dömt honom ”varda ur riket förvisad”. Kungl. Maj:t fastställde domen, och det dröjde tio år innan F.-O. Nilsson fick återvända. Under den tiden fick Sverige mottaga ett flertal petitioner och framställningar

Torsdagen den
7 december 1972*Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen*

från framför allt politiker och kristna i England, i vilka man skarpt fördömde den svenska religionsofriheten och framställde vårt land som i detta avseende ett veritabelt u-land.

År 1858 upphävdes emellertid konventikelplakatet, och vi fick åtminstone en begränsad religionsfrihet i vårt land, en utveckling som sedan har fortsatt och alltjämt fortsätter, nu senast i förslaget till nya relationer mellan trossamfunden och staten.

Även om vi således har svårt att komma åt många former av diskrimineringar av olika folkgrupper, framför allt de som baseras på den enskilde individens attityder och värderingar till människor som kan verka annorlunda på något sätt, finns det mycket som vi fortfarande kan göra. Först och främst kan man arbeta för att få bort de inskränkningar i den enskilde medborgarens rätt till ett självständigt och fritt liv enligt de mänskliga rättigheterna som en lagstiftning kan innebära. Och det var närmast med den utgångspunkten som jag framställde min interpellation till utrikesministern.

Vi vet genom många både skriftliga och muntliga vittnesbörd att lagstiftningen i Sovjetunionen på många sätt helt förhindrar eller åtminstone försvårar möjligheterna till en fri religionsutövning. I Sovjetunionen råder det officiellt religionsfrihet. Sovjet hör ju till dem som har undertecknat fördraget om de mänskliga rättigheterna. Enligt en medborgarkodex, 569 §, som gäller internationella avtal och överenskommelser skall internationella bestämmelser som Sovjetunionen har undertecknat i första hand tillämpas, om det skulle uppstå motsägelser mellan den nationella lagen och den internationella överenskommelsen.

Artikel 18 i de mänskliga rättigheterna innebär således rätten för individen att fritt utöva sin religion privat och offentligt. I detta ingår då rätt till förkunnelse, bön och deltagande i gudstjänst. Men vi vet att den praktiska tillämpningen av denna förordning ser ut på annat sätt i Sovjetunionen. Enligt det dekret om kyrkans och statens åtskiljande och skolans och kyrkans åtskiljande, som utfärdades av folkkommissariernas råd den 23 januari 1918, måste alla kristna som vill "utöva kulthandlingar", dvs. besöka gudstjänster, låta registrera sig.

Religiös propaganda är förbjuden, medan däremot "den vetenskapliga ateismen skall predikas överallt". Speciellt stränga straff utmätts för dem som bedriver religiös propaganda riktad mot ungdomar under 18 år. Denna gräns gäller också för rätten att registrera sig som kristen och inträda i en församling.

All religionsutövning lyder under den statliga myndigheten Rådet för religiösa angelägenheter vid Sovjetunionens ministerråd. En gång i tiden var detta råd en underavdelning till hemliga polisen. Detta råd godkänner eller avslår registreringar av nya församlingar, anvisar gudstjänstlokaler, godkänner utnämningar av biskopar och präster och beslutar om att kyrkor skall stängas.

Varje församling som kan bevisa att den har minst 20 medlemmar har rätt att få registrering hos rådet och också en gudstjänstlokal anvisad. Denna bestämmelse tillämpas emellertid inte alltid, och det finns exempel på församlingar som trots tusentals namnunderskrifter inte fått sig tilldelad någon gudstjänstlokal. I den norska stortingsdebatten i våras

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen*

om dessa frågor sade bl. a. interpellanten fru Fjose att i byn Gorkij hade 1 500 kristna i en församling begärt att få öppna en kyrka. Staden som har 1,2 miljoner invånare och 120 000 ortodoxa kristna, hade bara tre kyrkor. Framställningen avsågs. I staden Ivano-Fransk har kyrkan varit stängd i över 40 år, och trots att man kunnat samla in tusentals namn har församlingen inte fått öppna sin kyrka. Under Chrustjovs regeringstid, som vi ibland karakteriserar som den politiska liberaliseringens tid, stängdes 13 000 av de 20 000 öppna kyrkorna. På samma sätt minskade de öppna synagogorna under denna tid från 400 till 60. Sedan 1917 har i Sovjetunionen totalt 90 procent av kyrkorna stängts.

De registrerade prästerna är skyldiga att föra anteckningar om allt som händer inom kyrkan, och det skall rapporteras till rådet. Dit går t. ex. alla medlemslistor, förteckningar över dop, och vid barndop skall både föräldrar, faddrar och vittnen registreras.

Registrerade kristna utestängs också från möjligheten att studera vid universitet eller inneha befattningar som läkare, lärare eller arbetsledare och liknande. Även om dessa kristna således har möjlighet att fungera till viss del, inom de snäva ramar som staten har dragit upp, så innebär dock deras situation ett klart brott mot de mänskliga rättigheterna.

Under de senaste åren har inställningen till religionen från statens sida skärpts ytterligare. Gång på gång har vi nåtts av bud om att kristna fängslats för sin tros skull. Många har satts i fängelse därför att de inte kunnat tåga om de mänskliga rättigheterna. Den ortodext kristne matematikläraren Boris Talanlov dömdes 1969 till tio års fängelse för sitt öppna tal om förföljelsen mot de kristna i Sovjetunionen. Han sattes i ensamcell i Kirov och dog i hjärtattack 1971. En av de mest kända är den ortodext kristne juden Levitin, som i skrift efter skrift har tagit till orda och kämpat för rätten till frihet både för ateisten och för den kristne. År 1949 dömdes han till tio års fängelse, rehabiliterades under Chrustjoveran men arresterades åter 1969.

Hårdast har förföljelserna dock slagit mot de fria och oregistrerade kristna grupperna. Dessa människor, som endast krävt rätten att få utöva sin tro i frihet, har kastats i fängelse, torterats, dödats. Familjer har splittrats, och barn har tagits från sina föräldrar. Jag har här i min hand ett dokument underskrivet av 1 500 mödrar, ställt till generalsekreteraren Brezjnev och president Podgornij, i vilket man kräver rätten att själv få uppfostra sina barn. I punkt 5 säger man: "Förbjud kategoriskt att våra barn tar ifrån oss." Framställningen dokumenteras med flera exempel på hur små barn utsatts för inkvisitoriska förhör om sina föräldrars religiösa tro, och hur barnen tagits om hand av staten.

I dag har till Sovjetunionens ambassad i vårt land överlämnats en lista på ett antal personer som under de senaste åren dött i fängelser, i vilka de placerats enbart på grund av sin religiösa övertygelse. Vi har namn på över 600 pastorer, baptister, pingstvännen och andra som av sovjetiska domstolar dömts för handlingar som självklart ingår som en naturlig del i varje kristen religionsutövning.

Speciell uppmärksamhet har de s. k. initiativbaptisterna tilldragit sig. Det beror på att de har skapat Rådet för släktingar till fängslade evangeliska kristna och baptister i Sovjetunionen. De har sänt ett otal

brev till internationella organisationer, till FN, till Internationella juristkommissionen, till Kyrkornas världsråd och Lutherska världsförbundet utan att frågan på något vis har fallit framåt.

Inför firandet av de mänskliga rättigheternas dag måste kampen för de mänskliga rättigheterna åter aktualiseras för alla. Vi kan inte, oavsett var förtryck utövas mot människor på grund av deras religion eller ras, underlåta att reagera, och vi måste med skärpa använda de möjligheter som står oss till buds att föra fram våra synpunkter. Bekvämlighet, feighet och egoism kan aldrig få hindra oss att i alla sammanhang kritisera dem som utövar förtryck och frimodigt ställa oss på deras sida, som för sin övertygelses skull förmenas rätten till ett sådant liv som vi tycker är en självklarhet. Människor som just nu sitter i fängelse för sin tro, föräldrar som saknar barn som tagits ifrån dem och barn som kanske gråter över att mor eller far kastats i fängelse på grund av trohet mot sitt samvete är alla våra systrar och bröder. Därför måste vi reagera och visa dem att vi är många som delar deras lidande och följer deras kamp för mänskliga rättigheter.

Mot den bakgrunden måste jag till sist – samtidigt som jag tackar utrikesministern för interpellationssvaret – ändå konstatera att utrikesministerns svar var positivt i tonen men innehöll mycket litet i sak. Jag hade väntat mig något mera av det engagemang och den skärpa inför världens orättvisor som jag vet att utrikesministern så ofta har gett uttryck för. Även om Sovjetunionens regering enligt interpellationssvaret mycket väl är medveten om den svenska inställningen i denna fråga, måste ju målet ställas något högre. Det gäller att få denna medvetenhet att leda till praktiskt handlande, som innebär att vi en gång uppnår den situationen att ingen diskrimineras på grund av sin religiösa övertygelse.

Utrikesministern har i det fallet unika tillfällen att få dra sina synpunkter, och de kan konkretiseras till att gälla inte bara allmänna problem utan också de nu aktualiserade svårigheterna i Sovjetunionen. Jag har läst utrikesministerns tal inför FN, och jag delar uppfattningen om de mänskliga rättigheterna. Men jag saknade något som direkt uttryckte någon form av svensk kritik mot de religionsförföljelser som pågår i Sovjetunionen.

Dessutom finns det vid de bilaterala förhandlingar som då och då äger rum mellan representanter för Sverige och Sovjetunionen tillfällen att direkt tala om att vi i Sverige med förtvivlan ser på det som händer med dessa minoritetsgrupper i Sovjetunionen. Sverige måste förnyat och ihärdigt arbeta för att det i FN skapas möjligheter att på ett effektivt sätt behandla alla de anmälningar som görs om brott mot de mänskliga rättigheterna.

Låt mig till sist, herr talman, säga att jag vet att detta är en känslig fråga, som lätt kan verka som ett otillbörligt inblandande i en annan stats inre angelägenheter. Men världen har krympt, och det medför att vi gång på gång konfronteras med och tvingas reagera mot orättvisor som inträffar både långt borta och mycket nära. Därför tror jag, herr talman, att Sverige kan både internationellt och genom bilaterala kontakter göra avsevärt mera för att värna om individens människovärde utan att därmed kränka integriteten hos ett grannland med vilket vi har goda förbindelser.

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen*

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen*

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är en ytterst allvarlig fråga som herr Stålhammar har tagit upp i sin interpellation, och det finns anledning att stanna några ögonblick inför den. Jag tror inte att det behöver råda några delade meningar i det här fallet mellan vare sig utrikesministern, herr Stålhammar eller mig, men jag tror ändå att frågan tål att diskuteras och föras fram i offentlighetens ljus.

Att det inte råder någon religionsfrihet i vår mening i Sovjetunionen och i en del andra öststater råder det intet som helst tvivel om.

Den paragraf som gäller — herr Stålhammar var inne på den — lyder: Frihet att utöva religiös kult och frihet till antireligiös propaganda tillerkänns varje medborgare. Man skall lägga märke till formuleringen. Ordet kult används, och man säger att religiösa människor får utöva kult. Den antireligiösa propagandan tilldelas en aktiv roll, medan den religiösa sidan tilldelas en passiv roll. Det betyder som vi vet att man inte får föra någon religiös propaganda. Man får inte bedriva ungdomsverksamhet. Det finns andra inskränkningar när det gäller t. ex. diakoni och sättet att annonsera religiös verksamhet. Såvitt jag vet förekommer inte heller några gudstjänster i radio och TV.

Däremot driver staten från och till under olika tidsperioder med vetenskapen såsom täckmantel en propaganda men också en förföljelse mot kristna människor och andra som hyser en religiös tro. Man tillbakavisar religiös verksamhet med vetenskapliga argument och menar att det är fråga om mystik. Sådant bör inte någon syssla med.

De ryska kyrkorna har lämnat olika svar. Den grekisk-ortodoxa kyrkan, som är störst och äldst, och den baptistiska kyrkan, den mera officiella delen, försöker att leva med regimen, försöker ibland att göra en dygd av nödvändigheten och försöker möta staten på vissa punkter i sociala och ekonomiska frågor och framför allt i fredsfrågan, där man säger att man stöder staten eftersom man står på samma linje. Ändå vet vi att dessa kyrkor lever under kalla förhållanden.

I denna situation finns en tredje grupp, som herr Stålhammar antydde, de s. k. evangeliekristna. De är färre till antalet, men de går till en öppen kamp mot staten för att få utöva sitt gudstjänstliv och för att få uppfostra sina barn. När de går som längst vill de ha en religionsfrihet utan inskränkningar. Resultatet uteblir naturligtvis inte. De utsätts för förföljelser. Även andra kristna i de andra mera etablerade samfundet är naturligtvis inte helt utan dessa förföljelser eller denna diskriminering, men just denna grupp tar, skulle jag nästan vilja säga, martyrskapet på sig för att opponera och för att kräva sin religionsfrihet.

Det nyttar naturligtvis föga att i denna situation säga att det finns andra förföljda människor. Vi har t. ex. judarna, som vi har blivit mer påminda om än om just dessa människor. Deras situation i Sovjet är besvärande. Vi vet vidare att det förekommer religionsförföljelse i andra delar av världen, ibland med omvänt förtecken, t. ex. kristna som tror att Gud måste vara vit, vilket är fallet i Sydafrika, Rhodesia och de portugisiska kolonierna i Sydafrika, eller att han måste stå på de etablerades sida i den bemärkelsen att han är en garant för kapitalismen eller för äganderätten. Man förföljer där människor som på grund av sitt

kristna samvete går en annan väg.

Det nyttar föga att bara säga att sådant förekommer. Vad vi nu tar upp gäller framför allt förtrycket i Sovjetunionen -- det är ju detta land frågan avser -- men vi kan i detta sammanhang också inbegripa situationen i andra kommuniststater i öst.

Hur kommer det sig att denna stora och starka stat tar risken av att få en internationell opinion riktad mot sig? Svaret är såvitt jag förstår att den totalitära staten alltid fruktar konkurrens i idéernas värld. Nazismen gjorde det på sin tid. Vi vet alla hur Hitler åberopade Den högstes beskydd för att ge sina tankar högre dignitet och för att vinna massorna för sin kamp, men när det verkligen kom till kritan förföljde också han de kristna och kyrkorna. Han bekämpade dem därför att det ur dessa kretsar kom fram samvetsbestämda människor som var beredda att offra sig för sin tro.

Vi finner samma företeelse också på det politiska planet: totalitära stater går till angrepp mot andra politiska idéer. Man är rädd för att människorna skall välja något annat system, och man är rädd för att de på grund av sin idé och sitt samvete skall bekämpa det som är misshagligt för de maktavande. Så uppträder alltid en totalitär regim.

Varför är man då i Sovjet så rädd för denna relativt lilla grupp? -- Det är framför allt de evangeliekristna det gäller. De har ju ingen vapenmakt och inga arméer, och de utgör inte någon yttre fiende. Men man vill vara ensam om sin ideologi och är rädd för människor som har ett samvete och som är beredda att offra sitt liv för att gå en annan väg.

Nästa år skall vi fira 25-årsjubileet av FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna, proklamerad av Förenta nationerna 1948. Som herr Stålhammar var inne på talar den om de grundläggande friheterna -- tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. De friheterna skall utövas, står det litet längre ner i deklarationen, oberoende av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning.

Sovjetunionen är medlem av FN och har undertecknat deklarationen. Men det är, som utrikesminister Cappelen i det norska stortinget sade i en interpellationsdebatt den 1 februari i år, på många ställen -- och även här -- långt mellan ord och handling. Ändå tror jag att man kan hänvisa till vad FN -- som är en stark kraft i vår värld -- har uttalat. Kristna människor och också andra människor har reagerat olika i västvärlden. Detta har varit uppe i kyrkornas världsråd vid många tillfällen, och där har man i stort sett valt att gå den tysta diplomatins väg, medan andra, inte minst här i Sverige, gått till häftiga offentliga angrepp. Vad som i dessa angrepp är en protest mot religionsförföljelserna eller vad som är ett angrepp på kommunismen vet man ibland inte. Men vi kan lämna detta; hur man än agerar är det ändå klart att det för oss egentligen bara finns en sak som vi kan stå för, nämligen att vi har skyldighet att reagera offentligt eller på annat sätt.

En liten parentes! Man funderar ofta över varför det är så tyst i den svenska opinionen när det gäller dessa människor. Annan förföljelse skrivs det rätt mycket om, men inte denna. Det finns en fråga inom oss: Är det inte så noga med människor som blir förföljda för sin tros skull?

Jag anser att det är nödvändigt att vi får en offentlig opinion också i

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen*

det här avseendet.

Utrikesminister Wickmans svar är kortfattat, men i grunden är deklARATIONEN från 1967 tillräcklig för ett agerande: den säger vad som behöver sägas. Sverige har, som det står, "stött strävandena att genom internationella åtgärder åstadkomma ett skydd mot sådana förföljelser. Vi kommer även i fortsättningen att stödja dessa strävanden." När nu utrikesministern tar upp detta igen, betyder det att de är aktuella just nu. Jag tolkar det så.

Utrikesminister Cappelen i norska stortinget sade i sitt svar att det finns två vägar att agera: den enskilda direkta och den över Förenta nationerna. Det är självklart att så är det och så har vi också tidigare sagt. FN har sin kommission för de mänskliga rättigheterna, men alla klagomål som kommer till denna kommission är hemligstämplade. För ett par år sedan var det inte mindre än 17 000 sådana klagomål. Dessa gällde inte bara religionsfrihetsfrågan, utan de gällde ett nedtrampande av de mänskliga rättigheterna. De kommer alltså inte upp till offentlig diskussion.

Jag undrar om det inte skulle finnas möjlighet att agera på sådant sätt att det bleve en större offentlighet kring dessa saker. År 1969 förelåg ett förslag om en öppnare behandling, men majoriteten i ECOSOC hänvisade till staternas suveränitet, varpå man avskrev förslaget om denna behandlingsmetod. För min del hoppas jag att den tid snart skall vara förbi när ett brott mot de mänskliga rättigheterna kan betecknas som ett internt spörsmål, därför att det kan det inte vara.

Naturligtvis är det att gå för långt i sitt hopp och sin tro att det skall kunna bli offentlig rättegång i sådana här saker. Det är knappast möjligt att formulera sådana rättsregler eller åstadkomma en sådan rättspraxis i en värld som ser ut som den gör. Men enbart det att frågorna lyfts upp har sin betydelse, eftersom vi tror på den allmänna opinionen och eftersom vi tror på att människor kan ändra sig. Om det skall vara någon mening med de högtidliga deklARATIONERNA i FN, bör man inte i onödan kunna krypa bakom enskilda staters suveränitet och skydd för de inre angelägenheterna.

Herr talman! Jag har uppehållit mig vid denna fråga ganska länge, och jag skall sluta med en uppmaning till utrikesministern att vid de förhandlingar och överläggningar som pågår mellan utrikesministrarna i de nordiska länderna ta upp denna fråga. Den har aktualiserats i det norska stortinget, och det finns alltså en bakgrund för ett sådant agerande. Jag skulle önska att man från svensk sida gick starkare in i en sådan diskussion. Det kanske redan har skett – jag kan ju inte känna till det – men det är en väg som jag gärna skulle se att man följde. Man borde sedan kunna agera hårdare i Förenta nationerna i denna fråga.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Både herr Stålhammars och herr Svenssons i Kungälv inlägg efter mitt svar understryker att det i den grundläggande inställningen till de mänskliga rättigheterna inte finns någon skillnad mellan oss. Jag skulle tro att det inte heller finns några sådana skillnader mellan ledamöterna i denna kammare.

Torsdagen den
7 december 1972*Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen*

Om jag uppfattade herr Stålhammar rätt var han, trots denna överensstämmelse i de grundläggande värderingarna, ändå inte helt nöjd med mitt svar. Han menade att det är viktigt att medvetenheten om den svenska regeringens inställning i dessa frågor också borde leda till praktisk handling i de länder där sådana handlingar är påkallade.

Det är i och för sig, herr talman, en förhoppning som självfallet jag gärna ansluter mig till, men jag ser mig tvungen att såsom utrikesminister framhålla för herr Stålhammar den ofrånkomliga begränsningen i vårt lands möjligheter att direkt påverka speciella förhållanden i andra stater. Jag skulle också vilja säga, för att det inte skall råda någon oklarhet på denna punkt, att det skulle ställa den svenska utrikesledningen inför en omöjlig uppgift om vi skulle uppvakta och göra framstötar hos alla regeringar som i ett eller annat avseende enligt vår mening kränker mänskliga rättigheter. Det är ofrånkomligt att vi koncentrerar våra framställningar till att gälla särskilt allvarliga fall och sådana fall där våra erinringar kan ha utsikt att ge någon effekt. Detta är nödvändigt om vi i denna viktiga fråga vill bli tagna på allvar och vill nå något resultat.

Jag har haft anledning att upprepade gånger i likartade diskussioner här i kammaren understryka att förutsättningen för framgång med sådana framstötar i humanitärt syfte -- när det gäller religionsförföljelser och andra kränkningar av mänskliga rättigheter -- är att framställningarna sker utan någon som helst offentlighet. Jag tror inte att det skulle gagna de kristnas ställning i Sovjetunionen om jag från denna talarstol offentligen gav ett löfte om en svensk regeringsframställning i Moskva. Jag uppfattade av herr Svenssons inlägg att han för sin del också var väl medveten om denna aspekt av problemen.

Herr Svensson hänvisade till min tidigare norske kollegas inlägg i den norska stortingsdebatten. Herr Stålhammar var också inne på det. Andreas Cappelen hade sagt -- och det överensstämmer precis med min och den svenska regeringens inställning -- att det finns två vägar för en nation att följa när det gäller att främja respekten för de mänskliga rättigheterna. Den ena är den som jag nyss har berört, nämligen den direkta framställningen hos den stat som kränker rättigheterna. Och om den gäller de begränsningar och de villkor som jag har varit inne på.

Den andra vägen är den internationella opinionsbildningens väg, aktiviteten i de internationella organisationerna för att skärpa de internationella åtagandena när det gäller mänskliga rättigheter. Det har varit en huvudväg för svensk utrikespolitik och en väg som vi lägger ned ett utomordentligt stort mått av allvar och energi för att gå vidare på. Där bedrivs också -- det är svar till herr Svensson -- ett mycket nära samarbete med de andra nordiska regeringarna.

Det kanske kan vara skäl att redan här i dag erinra om ett förhållande som jag i och för sig får anledning att närmare kommentera och belysa i ett interpellationssvar på måndag den 11 december, nämligen att den svenska delegationen vid årets generalförsamling i FN instruerades av regeringen att prioritera ett ärende rörande avskaffande av religiös ofördragsamhet. Anledningen till denna instruktion var att det ärendet hade stått på FN:s dagordning ända sedan 1960 men inte blivit föremål för någon reell debatt sedan 1967.

Torsdagen den
7 december 1972

Ang. förtrycket
mot vissa kristna
i Sovjetunionen

Enligt instruktionen skulle vår delegation verka aktivt för att denna dagordningspunkt nu skulle utmyнна i en konvention som ger ett effektivt skydd mot religiös ofördragsamhet i alla länder.

Jag kan meddela, i den mån detta inte är känt för kammarens ledamöter, att dessa strävanden har rönt framgång. Så sent som i tisdags beslöt nämligen FN:s sociala, humanitära och kulturella utskott, med röstsiffrorna 73 för, ingen emot och 31 nedlagda, att anta ett svenskt resolutionsförslag av innebörden att denna fråga skall ges högsta prioritet och att ett utkast till en FN-deklaration mot religiös ofördragsamhet skall tillställas regeringarna för kommentarer samt att frågan 1973, alltså vid nästa års generalförsamling, skall ges sådan förtur att generalförsamlingen redan då kan anta deklarationen i fråga.

Jag vill nämna detta både som en glädjande nyhet och som ett uttryck för den aktivitet som den svenska regeringen lägger ned i denna fråga. Vi är självfallet tacksamma för det starka stöd som vi har i den svenska opinionen för dessa strävanden och som är en av förutsättningarna för politikens framgång.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Först några kommentarer i anledning av herr Svenssons i Kungälv yttrande, som jag instämmer i för övrigt. Jag tror inte man skall göra denna fråga enbart beroende av de förföljelser som riktar sig emot de s. k. evangeliekristna eller initiativkristna. Vi måste först slå fast att den allmänna situationen för även registrerade kristna inte på något vis motsvarar vad vi i Sverige karakteriserar som religionsfrihet. När rätten att få del av högre utbildning eller rätten att inneha anställning som läkare eller lärare eller någon annan kvalificerad position fråntas den som är kristen, är det alltså ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

Sedan är det också utan tvekan så att det inom den etablerade registrerade officiella kyrkan förekommer mycket som närmast kan liknas vid underjordisk verksamhet och som närmar sig de initiativkristnas, initiativbaptisternas eller evangeliekristnas verksamhet, för vilken fängelsestraff är ganska vanligt.

Man skall inte utgå från att fängelsestraffen, räknade i absoluta tal, är så oerhört vanliga. Men de är tillräckligt många för att vi skall reagera. Rådet för de fångnas släktingar skrev 1969 till ministerpresident Kosygin och redogjorde för de laglösheter som begåtts mot många kristna. Skrivelsen innehöll en förteckning över pensionärer och församlingsmedlemmar, som ålagts höga bötesstraff därför att de haft gudstjänster i hemmet. Undertecknare var rådets ordförande, den då 62-åriga Lydia Vins. Hon berättar om den 74-åriga Terentjev, som var sjuk och knappt kunde röra på fötterna men som ändå dömdes till fängelse. Hon berättar om den 81-åriga Prokopjevits' dåliga hälsotillstånd. Han avtjänar just nu ett treårigt straff. En man vid namn Romanovitj, som sitter i fängelse i Sverdlovskoi, har olagligt berövats rätten att sända och ta emot post. Han har hustru och sju barn hemma.

De som frigivits utsätts ofta för hotelser eller hålls i någon form av husarrest. Radioapparater konfiskeras, eftersom man använder dem för att lyssna på religiösa radioprogram.

Nu har den snart 70-åriga Lydia Vins själv kastats i fängelse igen. Hennes man har dött i fångläger, och hon har en son som just nu också befinner sig där.

Detta är bara några bilder ur det lidande som många kristna måste genomgå. Det är inte alltid så att man blivit s. k. evangeliekristen eller initiativbaptist av egen vilja. Ibland har man vägrats den registrering som varit en förutsättning för ett någorlunda normalt kristenliv inom de snäva gränser som regeringen drar upp.

Mot bakgrunden av det som händer och, vilket även herr Svensson i Kungälv tog upp, den svaga genomslagskraft detta har i den svenska opinionen anser jag, att det ändå skulle vara värdefullt om utrikesministern i denna sin egenskap då och då också påpekade dessa problem. Jag vet att det föreligger svårigheter av diplomatisk art, som jag absolut inte kan gå in på, eftersom jag inte på något vis behärskar tekniken och terminologin på detta område, men i utrikesministerns tal i FN nämndes flera länder, bl. a. Grekland, Jugoslavien och Portugal, och jag föreställer mig att det inte på något sätt hade betraktats som en diplomatisk oartighet, om där också hade nämnts det som händer med de kristna i Sovjetunionen.

Jag tror också att man genom vissa inofficiella kontakter, som trots allt förekommer på regeringsnivå, skulle kunna aktualisera denna fråga då och då på ett så intensivt sätt att de sovjetiska myndigheterna blir mer och mer medvetna om att en stor och växande opinion anser, att det brott mot de mänskliga rättigheterna som denna behandling av de kristna innebär absolut inte är värdigt en kulturstat som Sovjetunionen. Till dess att vi har kommit dithän måste vi alltså fortsätta att protestera.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Religionsförföljelse kan ju ta sig många former, som ibland kan vara svåra att kartlägga. När det gäller judarna och de kristna i Sovjet riktar man sig inte alltid mot religionsutövningen utan i stället mot andra utslag av deras verksamhet. Det är ju genast mycket besvärligare att komma åt en sådan företeelse, eftersom även en religiöst samvetsbestämd människa självfallet måste finna sig i samhällets lagar och förordningar, även sådana som hon i och för sig inte gillar. Det ger henne med andra ord ingen frisedel att göra vad som helst. Därför är hela denna problematik mycket besvärlig.

Vad vi kan slå fast är att det officiellt icke föreligger någon religionsfrihet i Sovjetunionen och att någon sådan inte heller förekommer vare sig i teori eller i praktik. Detta bör då också framhållas med så starkt eftertryck som möjligt.

Jag är fullständigt medveten om att det här är svåra frågor för en utrikesminister att agera i. Jag vill påminna kammarens ledamöter om att i samma situation befinner sig Kyrkornas världsråd, och som jag antydde i mitt förra anförande har man därifrån försökt sig på den tysta diplomatin. Man har inte velat gå ut och slå på stora trumman för att väcka en världsvid opinionsstorm i det här avseendet. I vårt land intar Svenska baptistförbundet samma ståndpunkt. Man menar sig naturligtvis därmed kunna gagna saken bättre och inte i onödan utsätta enskilda

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. den svensk-
språkiga pressen i
Nordamerika och
Canada*

människor för förföljelse eller trakasserier.

Viktigt är emellertid att inte försitta de tillfällen som finns, och jag tycker att det var utomordentligt glädjande att höra utrikesministerns senaste inlägg, där han kunde säga att Förenta nationerna antagit en konvention om religiös ofördragsamhet och gjort det med ett stort antal röster för och inga emot – dock med 31 nedlagda röster.

Det är för oss som har deltagit i den här debatten i dag en utomordentligt glädjande sak, och vi har anledning att framföra ett tack till utrikesministern och till regeringen för att de har agerat i den här frågan. Den rör naturligtvis hela världen. Den rör också religiös ofördragsamhet, så att säga i den andra riktningen. Konventionen gäller alltså en oerhört stor fråga, och det är klart att den också har sin betydelse i fråga om religionsförföljelserna eller religionsofriheten i Sovjetunionen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Ang. den svenskspråkiga pressen i Nordamerika och Canada

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Anderssons i Örebro (fp) den 23 november framställda interpellation, nr 234, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig hur jag bedömer dagsläget för den svenskspråkiga pressen i Nordamerika och Canada, om de av svensk-amerikanska pressutredningen föreslagna stödåtgärderna till dessa tidningar utgår i full utsträckning och om samtliga dessa tidningar får del av denna stödform.

Dagsläget för de nio svenska immigranttidningarna i Nordamerika är i stort sett detsamma som beskrevs i utredningens för nästan exakt ett år sedan avlämnade betänkande.

Tidningarnas upplagor har fortsatt att sjunka långsamt. Det ekonomiska läget för de värst utsatta tidningarna har fortsatt att försämrats.

Framtidsutsikterna för tidningen Nordstjernen-Svea i New York ter sig emellertid något ljusare. I samband med tidningens 100-årsjubileum i år gjordes en insamling bland svensk-amerikaner och svensk-amerikanska sammanslutningar i New York, vilken gav en behållning om 100 000 kronor. Nordstjernen har även vissa planer på tekniskt samarbete med ett annat tidningsföretag i New York, vilket skulle medföra att framställningskostnaderna kunde nedbringas med upp till hälften.

Det samarbete mellan svensk tidning och svenskt föreningsliv som utredningen redovisat för Seattle och Vancouver har fortsatt.

Svensk-amerikanska pressutredningen föreslår i sitt betänkande dels kortsiktiga stödåtgärder, dels insatser på längre sikt, som skulle kunna bli aktuella om utvecklingen inom tidningsgruppen fortsätter i negativ riktning. På kortare sikt föreslogs som stödåtgärd ett annonsprogram enligt vilket officiella svenska institutioner låter införa annonstexter till ett värde av 133 000 kronor per budgetår. Remissinstanserna stödde genomgående detta utredningens förslag.

Jag delar utredningens åsikt att det är en angelägen uppgift att på olika sätt stödja den svensk-amerikanska och svensk-kanadensiska pressen. I avsikt att påskynda stödåtgärderna genomfördes ett annonsprogram på 40 000 kronor redan under budgetåret 1971/72. Detta program har fortsatt innevarande budgetår inom en ökad anslagsram på 55 000 kronor.

Samtliga nio tidningar får del av annonsprogrammet och erhåller sinsemellan lika stora annonsintäkter genom det.

Fortsättningen av stödet kommer att redovisas i statsverkspropositionen.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min interpellation, vilket är mycket positivt. Orsaken till att jag framställde den här interpellationen är bl. a. några brev. Jag har hållit litet kontakt med redaktörerna för de svenskspråkiga tidningarna i Nordamerika och Canada, och jag har fått brev från några, som kanske har det mest besvärligt. De har svårigheter trots att pressutredningen skulle resultera i rätt stort annonsstöd – pengar kan de inte få, eftersom de i så fall måste registrera sig hos amerikanska justitiedepartementet som beroende av utländsk makt, och det är litet främmande för amerikanskt tänkesätt. En av redaktörerna skriver till mig:

”Det är nu snart fyra år sedan Ni herr Andersson med flera riksdagsmän inlämnade en motion till svenska riksdagen om utredning för stöd till den svenskamerikanska pressen.

Det är i dagarna ett år sedan utredningen överlämnade sitt positiva betänkande vilket förordade ett dylikt stöd.

I väntan på riksdagens ställningstagande har den svenska pressen i Amerika under hand erhållit s. k. nödhjälpsstöd i form av stödannonser för att hålla sig flytande. Stödannonseringen är endast temporär.

Vi i den svenskamerikanska pressen, som ivrigt väntar på resultat, har sedan utredningens betänkande framlagts inte hört något vidare i saken, mer än att ärendet förhalats.

Som direkt engagerad i saken får jag härmed anhålla om svar på följande frågor.”

Därefter kommer några frågor, som jag har direkt vidarebefordrat till utrikesministern.

De människor som har vänt sig till mig har väl i viss mån missuppfattat stödåtgärdernas utformning och trott att man skulle gå in med mycket starkare stöd från början.

Jag tycker att den utredning som gjordes var utomordentligt bra och mycket realistisk. Genom det här första årets temporära stöd skulle man få klart för sig vilka åtgärder man sedan på längre sikt kunde vidtaga.

Det finns inte anledning för mig att här utveckla det historiska perspektivet på den svenskamerikanska pressen, men jag gläder mig givetvis åt vad utrikesministern säger i sitt svar, nämligen att det har ljusnat för Nordstjernen-Svea. Man räknade med att man efter 100-årsjubileet skulle få lägga ned tidningen. Det hänger delvis samman med att tidningens chefredaktör Gerhard Rooth har kommit upp i en så

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

aktningsvärd ålder att han bör gå i pension. Samtidigt har man haft problem med sältare och tryckare, men nu skall det ordna sig genom det nämnda tekniska samarbetet.

Problemet med ett samarbete mellan de svenska tidningarna är att ägaren till den stora draken — Svensk Amerikan Tribune i Chicago — tysken Heinrichs inte har något speciellt intresse av detta samarbete. Han har det nämligen gott ekonomiskt ställt; han har fått en fömligen ny offsetpress och klarar sig än så länge. Hur det kommer att bli i fortsättningen vet man väldigt litet om.

Jag känner mycket litet det samarbete utredningen föreslår; det gällde de svenska utlandsmyndigheterna i Nordamerika, och avsikten var att man skulle införa mer annonsering. Även Svenska turisttrafikförbundet gjordes uppmärksam på möjligheterna att utnyttja den svenskamerikanska pressen som annonsorgan — vilket också skulle kunna ske i samarbete med olika branschorganisationer. Jag vet inte i vilken mån det sker och om man lyckats planera och lägga in en sådan annonseringsdrive som gynnat just den svenskspråkiga pressen.

När man läser sådana här svenskamerikanska tidningar ser man att det har stor betydelse för Sverige att vi har de här språkrören där ute; de håller sammman det svenska föreningsväsendet.

Ytterligare ett problem är — framför allt i Vancouverområdet där man haft en hel del sändningar — att de svenska radiosändningarna måste upphöra därför att man inte har medel att köpa annonstid. I den svenska tidning som kommer ut i Vancouver har det klagats över detta, eftersom sådana sändningar ger en väldigt bra kontakt.

Man får ha förståelse för dessa redaktörer, som i sin ensamhet sitter på andra sidan Atlanten och försöker knäpa ihop sin tidning varje vecka eller var fjortonde dag. De har med stor förväntan sett fram mot den dag då de skulle få ett stöd. Och visst har de fått ett stöd, som jag tycker är realistiskt. Om inte alla nio tidningarna kan bevaras hoppas jag ändå att det skall gå att bevara några av dem.

Jag tackar än en gång utrikesministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Ang. åtgärderna mot narkotikamissbruk

Herr statsrådet LIDBOM erhöU ordet för att besvara fru *Erikssons* i Stockholm (s) den 17 oktober framställda interpellation, nr 171, och anförde:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har frågat mig om jag är beredd att lämna riksdagen en redogörelse för vad som hänt beträffande narkotikaproblemet under året på den polisiära sidan, internationellt och i vårt land, samt vidare beträffande sociala åtgärder och medicinsk behandling.

Polisens resurser för narkotikabekämpning har under år 1972 mer än tidigare satts in mot den internationellt organiserade narkotikahandeln på Sverige. Detta ledde under årets första månader till en rad beslag av

centralstimulerande medel och till ingripanden mot åtskilliga utländska kurirer och deras svenska distributörer.

Senare under året har vittförgrenade försäljningsligor avslöjats i Sverige. Under sommaren gjordes ingripanden mot en från utlandet organiserad Göteborgsliga. Ett 30-tal personer anhölls. Utredningar pågår beträffande andra ligor.

Rikspolisstyrelsen har under år 1972 tagit nya och ingående kontakter med framför allt polisen i Förbundsrepubliken Tyskland, Holland och Italien. Narkotikaspaningarna har under senare hälften av år 1972 samordnats med motsvarande polisverksamhet i en rad andra länder. Insatserna har givit till resultat att ett 10-tal i utlandet verksamma narkotikaexportörer med verksamheten riktad mot Sverige kunnat gripas. Senare i höst har på svenskt initiativ och efter ingående kontakter mellan svensk och västtysk polis sex personer gripits i München misstänkta för omfattande narkotikasmuggling till Sverige.

Det regionala samarbete under ledning av särskilda förbindelsemän, som Interpol startat i Europa efter svenskt initiativ, har varit i funktion något år och gett goda resultat.

Inom EEC har medlemsstaterna efter initiativ av den franske presidenten Pompidou inlett ett omfattande samarbete för att bekämpa narkotikamissbruket. Vid ett sammanträde i Rom beslutades nyligen att även andra västeuropeiska stater än EEC:s medlemsstater skulle inbjudas att delta i arbetet. Den svenska regeringen har för några veckor sedan via det italienska utrikesministeriet framfört sin önskan att delta. Det är uppenbart att medvetenheten om narkotikamissbrukets vådor och om behovet av samordnade regionala ansträngningar för att bekämpa detsamma växer sig allt starkare i de västeuropeiska länderna.

I tullverkets åtgärder mot narkotikasmugglingen har också stor vikt lagts vid det internationella samarbetet. På svenskt initiativ har förutsättningar skapats för ett operativt samarbete mellan tullmyndigheterna i de europeiska länderna. Denna månad undertecknas med Förbundsrepubliken Tyskland ett avtal, som bl. a. avser direkt tullsamarbete mot narkotikasmuggling. Mellan de nordiska länderna har hösten 1972 träffats överenskommelse om gemensam operativ ledning av vissa smugglingsbekämpande aktioner. På finskt initiativ pågår förberedelser för en tullkonferens under våren 1973 mellan samtliga Östersjöländer med huvudvikt lagd på gemensamma åtgärder mot smuggling.

Beträffande det internationella arbetet för att kontrollera de beroendeframkallande medlen kan vidare nämnas att den svenska regeringen den 17 november 1972 har beslutat ratificera 1972 års protokoll rörande ändringar i 1961 års allmänna narkotikakonvention samt 1971 års konvention om psykotropa ämnen, båda utarbetade inom Förenta nationerna. Ändringarna i narkotikakonventionen avser att stärka den internationella kontrollen av sådana medel som opium, morfin och heroin. Den nya konventionen om psykotropa ämnen avser att vidga den internationella kontrollen av beroendeframkallande medel till att omfatta ett antal syntetiskt tillverkade medel, indelade i fyra huvudgrupper. I första omgången omfattar konventionen ett tiotal hallucinationsframkallande medel såsom LSD, STP och DMT, åtta centralstimulerande

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

ämnen, däribland amfetamin och fenmetralin, samt tretton lugnande och sömngivande medel. Att den sistnämnda gruppen tagits med i konventionen är ett tecken på en vaknande internationell insikt om behovet av internationell kontroll även beträffande överförbrukning av och illegal handel med vissa vanliga läkemedel.

När det gäller missbrukssituationen inom landet synes någon mera påtaglig förändring inte ha inträffat. Det finns fortfarande en stor tillförsel av narkotika till den svenska marknaden trots polisens och tullens ansträngningar. Detta skall inte tolkas som någon kritik eller nedvärdering av dessa myndigheters insatser, utan får ses som ett konstaterande av de stora svårigheter som föreligger att komma till rätta med den illegala handeln. Vissa preparat har emellertid tidvis varit svåra att uppbringa, vilket kan sättas i samband med resultaten av polisens och tullens internationella samarbete. Även om det föreligger stora svårigheter att kvantitativt bedöma missbrukets omfattning anser socialstyrelsen att inga tecken tyder på en dramatisk ökning av missbruket. Styrelsen grundar denna bedömning på fortlöpande kontakter runt om i landet. Under år 1972 har överläggningar bl. a. hållits med representanter för sjukvården och socialvården samt polismyndigheterna i Malmö, Stockholm och Göteborg, varvid auktoritativa uttalanden om missbrukets omfattning lämnats av representanter för huvudmännen. Bedömningen underbyggs också av under året företagna frekvensstudier samt återkommande kontakter med bl. a. fritids- och ungdomsledare, skolkuratorer och andra yrkeskategorier som arbetar med ungdomar. För skolans del bedömer skolöverstyrelsen situationen som i stort sett oförändrad.

Beträffande vårdsituationen kan man konstatera att huvudmännen fortsätter att öka sina speciella resurser för narkomanvård. I detta sammanhang finns det också anledning att peka på att den vanliga vårdapparaten i hög grad utnyttjas för vård av narkotikamissbrukare.

Vi är alla medvetna om att narkomanvården är komplicerad och inrymmer många svåra problem. Den rör sig över ett fält som omfattar bl. a. socialvård, psykiatri och somatisk sjukvård, allt i såväl öppen som sluten form. Åtskilliga organisationer samverkar här med samhällets organ. Vården måste bedrivas i olika former anpassade efter den enskilde vårdtagarens situation. Jag kan försäkra att de ansvariga myndigheterna liksom regeringen ständigt har sin uppmärksamhet fästad vid narkotika-problemet.

Med anledning av att fru Eriksson i sin interpellation tagit upp frågan om möjligheterna att i nuvarande arbetsmarknadssituation ta ledig arbetskraft i anspråk för vårduppgifter vill jag till sist, som ett exempel på att sådan verksamhet redan förekommer, peka på att arbetsmarknadsstyrelsen nyligen inom ramen för beredskapsarbetsanslagen anvisat medel för en temporär förstärkning av Stockholms barnvårdsnämnd med arbetslösa psykologer.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lidbom för svaret. Det är fylligt vad gäller utvecklingen på den juridiska sidan, och det säger också en hel del om vad som har skett på den internationella sidan, men när det

gäller vårdproblemen får man väl ändå konstatera att det är relativt magert. Inom parentes sagt tackar jag naturligtvis för de åtgärder som har vidtagits -- man använder nu AMS-pengar för att arbetslösa psykologer skall få ge sig i kast med vården av narkomaner. Det är ett positivt drag på vårsidan.

Det är ungefär ett halvt år sedan vi fattade beslut i frågan här i riksdagen, och det är av intresse att se hur besluten har följts upp. Jag inser att det är en kort tid som har gått, men det var ändå ganska mycket som beslöts vid det tillfället. Det är kanske symtomatiskt att det är statsrådet Lidbom som redovisar detta, eftersom det är på hans område som det har skett så mycket. Jag säger ännu en gång att man i svaret kanske saknar mera ingående uppgifter om vad som har skett på forskningssidan och när det gäller barnavårdslagens efterlevnad -- riksdagen uttalade sig mycket bestämt om hur den lagen skulle kunna användas.

Statsrådet Lidbom har ju blivit narkotikabekämpandets banerförare. Om man ser tillbaka på hur statsrådet har fått rycka in ideligen och säga att vi gör någonting och är i gång, så kan det te sig litet groteskt hur säker man varit att man var på rätt väg och skulle vinna någonting med åtgärder som sedan visat sig inte ge så stora resultat. När statsrådet svarade 1970, sade han att nu hade narkotikafaran trängts tillbaka i hela landet, nu var det eftervården och den uppsökande verksamheten som var aktuell. Senare, när det gällde en interpellation, lovade herr Lidbom att spränga ungdomsklubbar där narkotika såldes. År 1971 utlovades mer polis- och tullbeslag. Det har väl skett mycket därvidlag, och det är vi väldigt glada åt. Telefonavlyssning lovades och har även genomförts. Straffen mot grova narkotikabrott har skärpts.

Då sade man också att vårdresurserna förstärktes. Man talade om de upplysningspengar som gick ut -- det var väl de 5 miljonerna. Det talades om att landstingen hade förberett vård på mottagningar överallt. Mycket viktigt var att det sades ifrån att de fria förskrivningarna av narkotika nu hade försvunnit. Man sade att barnavårdslagen kunde tillämpas när det gällde barn med narkotikabesvär. Herr Lidbom framhöll också att man höll på med internationella överläggningar. Vid den tidpunkten kände sig statsrådet Lidbom oroad för att morfinpreparaten alltmer kom till användning. En oro för den utvecklingen saknar jag i dag i svaret.

Så antogs en proposition med en hel del av de förändringar som vi hade fått löfte om. En viktig passus i socialutskottets betänkande tycker jag är att ett ingripande på ett förhållandevis tidigt stadium med stöd av barnavårdslagen är enda alternativet till fortsatt narkotikabruk och kriminalitet. Jag skulle vilja ha en redovisning och se om detta har gett något, om den inriktningen har följts.

Statsrådet Lidbom säger i svaret att någon påtaglig förändring beträffande missbrukssituationen i vårt land inte har skett och att det inte varit någon dramatisk ökning av missbruket. Jag vet att de uppgifterna har lämnats av andra instanser. Han har sagt att i skolan är det ungefär samma förhållande som tidigare. Detta tycker jag nog är en litet för optimistisk syn på utvecklingen. Det finns nog andra drag, bl. a. det som statsrådet Lidbom tidigare sade sig vara oroad för, nämligen att

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

morfinbruk börjar förekomma i så stor utsträckning. Även om man inte kallar det för någon dramatik, anses det i alla fall av alla dem som skall ta hand om missbrukarna vara ett av de svårare brukerna och ge en ännu svårare situation för dem som skall föra missbrukarna till rätta och få ordning på dem.

Ett annat drag som jag tycker att man liksom inte vill se är att haschrökandet har spritt sig i skolorna – inte bara på ungdomsgårdar – och faktiskt är mycket vanligt. Det sker ju en fortgående amerikanisering av sättet att leva, underligt nog. Samtidigt som man är så radikal och fördömer USA, tar man efter det sätt att leva som kommer därifrån. Såvitt jag vet har inte haschbruket avtagit, och det anses som en inkörsport till ett ännu svårare bruk.

Narkotikamissbruket har ju också andra allvarliga följder. Nu tänker jag mest på dem som är narkomaner – jag ser på vådorna för dem personligen – och det är ju en allvarlig utveckling för dem att de mer och mer dras in i kriminalitet. Det är inte så länge sedan Aftonbladet redovisade att vi i år har haft 50 rån bara i Stockholm mot banker och postkontor, och de flesta av dessa sätts i samband med narkotikalangning och narkotikabehov. Det är ju en väldigt allvarlig utveckling, som är berörd i svaret på det sättet att statsrådet säger att vi har fått mer polis för narkotikabekämpning och att vi ökat tullbevakningen osv. Men den andra sidan av detta är att de som har ett narkotikabehov får det tillfredsställt på ett sätt som gör att de kommer in i ännu svårare situationer, nämligen att de blir kriminella. Därför får man även se det som en allvarlig utveckling för offren.

Justitiedepartementet reagerade så hårt nyligen mot poseringsateljéerna för att man exploaterade kvinnorna där. Här är det faktiskt mest ungdom och ofta barn som exploateras, och jag undrar om det inte är samma företagarkategori som ligger bakom både den ena och den andra företeelsen. Typiskt nog stod det häromdagen i en annons för en av poseringsateljéerna på följande sätt: Här får ni se mer än i narkotikakvarten.

Det rör sig alltså om industrier i bägge fallen. Detta med att sälja narkotika och att driva ateljéer av den sort som jag nämnt är företeelser som står mycket nära varandra, och jag menar att justitiedepartementet har anledning att visa samma aktivitet i båda fallen.

Det är klart att man är tacksam för allt det som har gjorts för att hindra maffian, både inom och utom vårt land – en maffia som lever på narkotikahandeln och som håller missbrukaren kvar i missbruket, hotar dem som arbetar inom kriminalvården, hotar polisen och hotar andra vårdarkategorier som har att göra med narkotikamissbrukare. Vi är väldigt tacksamma för den intensitet som bevakningen här har fått. Men då står det enligt min uppfattning ännu klarare att man inte har haft samma aktivitet när det gäller att lösa vårdproblemen.

Om man finner ett barn som ligger på en järnvägsräls, så är det ingen som tvekar att rycka till sig barnet, även med risk för sitt eget liv, om det kommer ett tåg, för man tänker: Det här blir barnets död. Men om man ser en ung människa eller ett barn, här nere i tunnelbanan eller på andra håll, och kan säga att den det gäller är fången i sitt narkotikamissbruk

och går en säker död till mötes, så för man följande resonemang: Vi ska inte göra något för det barnet eller den unga människan förrän han eller hon själv är benägen att dra sig undan olyckan. Jag tycker att därmed lägger man ansvaret hårdare på den som är narkotikaskadad än man gör när det gäller andra sjuka eller olyckshotade. Vi är cyniska härvidlag; det beror naturligtvis på att vi är tveksamma om hur vi skall gå till väga. Men det kan inte vara någon tvekan om att vi måste ingripa.

Jag tänker på den mångbeprisade miljövårdskongressen som vi hade i somras och som Sverige skördat sådan ära av. Ett högt och fint språk fördes i två riksdagshus och nere i Folkets hus om hur alla länder slöt upp för att hindra miljöförstörelsen. Men vi hade på en annan plats här i staden, ute i Skarpnäck, förhållanden som man inte påtalade — de rent av togs ihjäl — där just narkotikahandling försiggick i ganska stor utsträckning. Det var en dubbelmoral som man kanske kan känna sig tvingad att acceptera ibland, när man inte orkar med allt, men den är inte moraliskt försvarbar. Vi ser bort från ett av de allvarligaste miljöhoten som finns, nämligen detta att narkotika sprides.

Statsrådet Lidbom vet att jag gång på gång har kört fram frågan om en specialkommitté mot narkotikamissbruket. Förslaget har emellertid avisats av riksdagen. Man har ansett att jag inte begriper den saken — och det gör jag kanske inte heller. Men jag menar att den samarbetskommitté som finns — och som ju har åstadkommit en del — inte är tillräcklig. Vidare menar jag att den avdelning som finns på socialstyrelsen inte är tillräcklig. Nu vet jag att herr Lidbom kan säga att jag själv sitter med i styrelsen där och att jag därför skulle kunna göra en del, men den har som sagt inte gjort tillräckligt. Den har inte bemästrat vårdproblemen. När vi nu på den juridiska sidan har fått andra förutsättningar och i viss mån även genom den internationella aktiviteten, så undrar jag om man inte ändå med större kraft än tidigare bör ägna sig åt vårdfrågorna. Sant är ju att där inte finns mycket att redovisa.

Det står i interpellationssvaret att förberedelser har vidtagits, och när vi fattade beslut i dessa frågor sades det att vi hade 200 ställen där man tog emot narkomaner, att man ute på landstingen förberedde mindre vårdenheter osv. Men vi vet också att det tryckta ekonomiska läget på den kommunala sidan har satt stopp för vad man tänkte göra. Det har blivit ett stopp när det gäller att skaffa personal, och bristsituationen har också gjort det omöjligt att utveckla landstingens verksamhet vid de nuvarande anläggningarna. Frågan är om inte staten då måste träda till. När vi nu har lyckats på ett avsnitt, borde vi inte då göra en extra ansträngning på vårdsidan och försöka komma dem till hjälp som nu är så hårt drabbade?

Man har också velat lägga ned Rålambshovskliniken. Det förstär jag — sedan jag har fått den uppgiften, som jag emellertid inte har kunnat kontrollera ur alla aspekter, att man där skulle ha ett 40-tal anställda på avdelningen och bara ett tiotal intagna. Detta sammanhänger naturligtvis med att patienternas vistelse på avdelningen är så ryckig; de åker ut och in. Jag har av en läkare fått bekräftat, att om någon patient blir riktigt narkotikasugen mitt i natten, så kan vederbörande begära att bli utskriven även om klockan är 24.00 eller 1.00. Och han blir utskriven!

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

Men det kan ju inte vara riktigt. Det lyckas minsann inte på andra sjukhus. Men det säger väl någonting om varför landstinget har tröttnat på att lägga ut stora summor och aldrig få se något resultat av sina ansträngningar. Och då menar jag att vi ändå kommer fram till frågan huruvida inte en kortare tvångsintagning vore värd att pröva, i varje fall när det gäller barnen.

Jag har också nämnt de miljoner som gått till upplysning mot bruk av öl och narkotika. Det är säkerligen svårt att direkt redovisa några resultat av den verksamheten, men det skulle onekligen vara av stort intresse att se om man kan nå några resultat på den vägen. I så fall bör det inte vara omöjligt att gå vidare i den verksamheten. Men jag vet som sagt att det är mycket svårt att direkt konstatera huruvida man har räddat någon enda från att bli narkoman genom att hålla ett föredrag eller upplysa på annat sätt.

Nu är det heller inte lika svårt som tidigare att få medel till privat verksamhet. Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare har uppenbarligen fått mycket generöst tilltagna resurser. Det skulle vara mycket intressant att också få redovisat vad man har åstadkommit där och under vilka former den verksamheten bedrivs. Det man nu får veta kan ju vara oriktigt. Man får ibland höra en skildring av dem som har kommit till riksförbundet eller av föräldrar som har vänt sig dit, och jag vill inte påstå att de har rätt, men det har ändå fällts många negativa omdömen. Detta kan givetvis sammanhånga med att det är en så svår verksamhet att bedriva, men det skulle vara roligt att veta vilket som har lönat sig bäst – att få en utvärdering, som det brukar heta i andra fall. Därför bör även resultaten av den verksamheten komma med.

Naturligtvis tycker jag det är bra att privata initiativtagare får stöd i sin strävan att ordna vårdmöjligheter för narkomaner, men för mig ligger det något oriktigt i att den svåraste vården av alla hänvisas till privata initiativ och att man på den sidan skall inrätta stiftelser och liknande för att ordna vården. Vi har ju på andra områden sagt att vi inte skall ha några privata stiftelser och grupper som bedriver vård, som det tillkommer oss alla att klara av. Jag har talat med en ansvarig inom Stockholms förvaltning som frågade vart det bär hän nu, när vi ideligen går den vägen. Det är nog bra om statsmakterna är observanta på detta.

Det finns en modell som visat sig hållbarare än andra när det gäller att återföra narkomanerna till ett normalt liv, och det är den som Lillhagen tillämpar; man har en fast vårdkedja med en viss sjukhustid, som man inte prutar på, och till denna sjukhusvård knyter man andra, bestämda vårdformer och har ett intimt samarbete med kommunen. Man släpper alltså inte den intagne så snabbt. Det vore värt att titta också på denna vårdform och göra en jämförelse. Jag vet att socialstyrelsen i en broschyr så småningom kommer att redovisa försök som har gjorts på olika håll. Det bör kunna bli en grund för att mera handfast gripa sig an med vårdfrågan och bättre ta hand om narkotikaoffren.

I dag lär en film om narkotikamaffian ha visats – statsrådet har förstås sett den. När den kommer ut måste den ge upphov till en ny debatt, och då får vi inte stå tomhänta när det gäller vården. Vi får inte godta formuleringar som "någon påtaglig förändring på missbrukssidan har inte

inträffat” eller ”man kan inte visa på någon dramatisk ökning av missbruket”. På detta område måste vi ta bättre tag.

Fortfarande vet vi egentligen inte riktigt hur många som går bort tidigare och i vilka sjukdomar. Statsrådet Lidbom sade att alla sjukvårdsanläggningar har narkomaner. Ja, sannerligen, för de drabbas ju av sjukdomar och de förmenas inte sjukvård i vanlig mening. På Roslagstulls sjukhus har under en tioårsperiod mer än 2 000 hepatiter vårdats. Förekomsten av denna gulsot står väl i samklang med tillgången till narkotika och hänger också samman med den politik som används för att bekämpa narkomanin. Så nog finns det sjukvård som ägnas narkomaner – det måste man ha klart för sig. Däremot är den vård som ges direkt mot narkotikamissbruket inte så omfattande att vi kan säga att den är riktigt skött.

Jag pekar i dag alltså mindre på kriminalitetens samband med narkotikabruket och även mindre på vad som har hänt i de avseenden där man lyckats; det har gjorts en del från justitiedepartementet – det skall sägas – och det uppskattar vi mycket. Vi är också glada att se att det gör nytta när man ingriper, även om man sannerligen inte – som statsrådet också påpekar – kan säga att detta gjort vårt land narkotikafritt eller hindrat stora affärsmän på området att söka sig hit.

Det föreligger egentligen inte någon skillnad i uppfattningen om hur man skall behandla narkomaner. Det finns visserligen skillnader i uppfattningen om användandet av tvång osv., men ingen vågar påstå att man med några dagars behandling når någon vart. Alla anser att om man skall lyckas måste man hålla narkomanerna kvar – detta är i högsta grad sant när det gäller barn – under den tid man ger dem behandling och inte låta dem ideligen sabotera behandlingen. Det finns nu starka krafter överallt som är inne på samma linje när det gäller vårdfrågan. Riksdagen har bestämt uttalat att vi anser att barnvårdslagen skall tillämpas också i den del som stadgar att man kan omhänderta barn med tvång, om vi nu skall kalla det så. Jag tror att alla är beredda att godta en kort tvångsbehandling som en inledning, för att behandlingen skall lyckas i fortsättningen.

Med utgångspunkt från de åtgärder som vidtagits på den juridiska sidan och när det gäller den internationella narkotikahandlingen tror jag att vi nu skulle kunna göra en ytterligare kraftsamling på vårdsidan.

Detta är ingen kritik mot statsrådet Lidbom, för det nyttar inte att kritisera dem som har ödet att hålla på med detta problem. Inte heller är det en kritik mot justitiedepartementet i den här delen. Men jag tycker att det skulle vara en riktig satsning att inför nästa års riksdag komma med ytterligare förslag som kan direkt visa på en aktivisering av vården, i synnerhet för de mycket unga som vi är mest bekymrade för.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det må vara tillåtet att tillfoga några synpunkter i denna interpellationsdebatt.

Jag instämmer i fru Erikssons i Stockholm uppfattning att svaret i mycket hög grad betonar de internationella aspekterna och de polisiära frågorna, medan vårdfrågan klaras av i två korta stycken som egentligen

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

inte säger någonting konkret.

Jag bestrider inte att den svenska regeringen har visat en betydande aktivitet på det internationella området och att vissa resultat har uppnåtts. Men jag vidhåller med en viss envishet att det var i Sverige som narkotikamissbruket började i Europa, och allteftersom missbruket spritt sig till andra europeiska länder har dessa blivit intresserade av att delta i ett internationellt samarbete.

I detta sammanhang vill jag gärna säga att jag tycker att rikspolischefen personligen är värd en eloge för de betydande insatser som han har gjort för att få exempelvis Holland att ändra sin lagstiftning i rätt riktning även om man skulle önska en något bättre lagstiftning i Holland än den som åstadkommits.

Jag var i dag, fru Eriksson, och såg filmen "Dirty fingers" av Arne Mattsson. Jag vet inte om statsrådet Lidbom har sett den, men jag skulle vilja rekommendera statsrådet – som enligt fru Eriksson är narkotikabekämpandets banérförare – att gå och se den här filmen och kanske göra det snart, innan starka krafter i samhället ser till att filmen inte får visas längre. Om jag hade sett den här filmen för ett par dagar sedan skulle jag ha sagt mig att detta trots allt är dikt; det är kanske närmast en återspeglning av förhållandena i Amerika och kan knappast gälla vårt land. Men jag har under de senaste två dagarna haft kontakter, som gett mig informationer om den s. k. undre världen, och jag har i betydligt högre grad fått klart för mig vad som egentligen händer och som vi inte ser. Vad vi ser är den lilla toppen av ett isberg. Den stora problematiken är fördold för de flesta av oss.

Tidigare sades att man använde rent våld vid de interna uppgörelserna i den undre världen, och så är det fortfarande. Väpnade rån förekommer i betydande utsträckning; de sker dagligen men anmäls naturligtvis inte. Medvetna överkörningar av människor rubriceras som trafikolyckor. Bilar saboteras så att dödsolyckor inträffar, men den brottsliga gärningen kan inte ledas i bevis.

En ny sak har tillkommit. Kemiska ämnen blandas i narkotika -- populärt kallas det "liljekonvalj" -- och leder till hjärtstillestånd. Polisen som hittar den döde tror att dödsorsaken är en överdos av narkotika, medan det i själva verket är fråga om rent och skärt mord.

Detta är vad som händer i dag, och jag håller inte med fru Eriksson om att utvecklingen på det här området är lyckad. Jag håller gärna med om att polisen har varit aktiv, men våra resurser är klart otillräckliga för att komma åt detta, som håller på att växa oss över huvudet.

Det är klart, herr talman, att sådana risker kan man ta när det är så mycket pengar i svang i den illegala narkotikahandeln. Jag fick häromdagen en skiss som en annan person gjort och som visar hur narkotikahandeln enligt hans mening är organiserad. Det gäller här enbart centralstimulantia och ingenting annat.

På skissen, som jag nu visar på kammarens interna TV-skärm, finns en stor ifylld ring högst upp. Det är ledaren, men det råder delade meningar om huruvida det är en enda person eller en man som har ett aktiebolag med ett par personer bakom sig.

Under ledaren finns ett mellanled i form av en disponent, likaledes

utmärkt med en ifylld ring på skissen.

Därunder finns på skissen en rad av nio ringar - grossisterna.

Längst ned finns sedan "småförsäljarna" i de s. k. knarkarkvartarna.

Skissen visar också en beräkning över de pengar som är i omlopp i narkotikahandeln. Man utgår från att en kapsel kostar 40 kronor, vilket är det ungefärliga priset i dag -- siffrorna varierar. Skissen gäller enbart Stockholm, och antalet dagliga missbrukare i huvudstaden uppskattas till 6 000 - 8 000. Alla, kanske även herr statsrådet, torde vara ense med mig om att den riktiga siffran ligger avsevärt högre. Men vi håller oss försiktigtvis till 6 000-8 000. Av dem torde 4 000 förbruka narkotika varje dag -- man måste räkna bort dem som sitter i fängelse, är under "avtändning" eller av någon anledning inte kommer åt narkotika. Om de andra förbrukar sex kapslar per dygn blir det sammanlagt 24 000 kapslar. Riktpriset är 40 kronor per styck. Det blir en totalkostnad av 960 000 kronor per dygn enbart i Stockholm.

Toppfiguren - ledaren - beräknas förtjäna 7 kronor på varje kapsel. Mellanledet - grossisterna - tjänar 15 kronor per kapsel. Nere i knarkarkvartarna, där man tar de stora riskerna, får man 25 kronor per kapsel.

Detta betyder, och det stämmer ganska bra överens med uppgifter som jag fått även från annat håll, att toppmannen gör sig en dagsinkomst på ungefär 150 000 kronor.

I mellanledet torde man tjäna ungefär 150 000 kronor i veckan -- kanske inte alla veckor, vissa veckor tjänar man mer och andra mindre, men i stort sett håller det sig omkring 150 000 kronor per vecka.

Siffrorna bör självfallet tas med en nypa salt. Man får givetvis inte utgå ifrån att beloppen är exakta. Men jag har fått mina informationer från personer som är initierade. Siffrorna kan därför säkert anföras som en riktpunkt, och de ger i varje fall upplysning om att det är stora pengar som här förtjänas svart. Den kriminalitet som narkotikahandeln drar med sig är sannerligen inget att leka med.

För närvarande sitter ett par av mellanpersonerna i fängelse. Man har fullt klart för sig att de har alla möjligheter att fortsätta med sin handel från fängelset. Visserligen kontrolleras deras telefonsamtal. Men de kan via vanliga samtal och överenskomna täckord sköta sin handel. Och det finns naturligtvis människor som är beredda att ta risken att behöva sitta i fängelse ett par år när man kan göra så enorma ekonomiska förtjänster som det här är fråga om. Det finns ju också personer som är dömda för narkotikabrott som de begått i *fängelset*.

De pengar som redovisas på skissen är naturligtvis inga nettoförtjänster, för de här personerna måste ju hålla sig med livvakter för att skydda sig. De har också andra omkostnader för att klara sin hantering. Men de betalar ingen skatt, och nettosummorna är tillräcklig stora för att det hela skall bli mycket lönsamt.

Det finns, säger herr statsrådet, fortfarande en stor tillförsel av narkotika till den svenska marknaden trots polisens och tullens ansträngningar. Jag är helt övertygad om att de gör det. Man bedömer att användningen av morfinbas har fördubblats har i landet sedan i fjol. LSD ökar också relativt kraftigt. När det gäller centralstimulantia är det i varje

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

fall ingen minskning. Socialstyrelsen säger att någon dramatisk ökning av missbruket inte förekommer. Jag vet inte vad socialstyrelsen då menar med "dramatisk". I varje fall tyder detta uttalande på att även socialstyrelsen uppfattar läget så att det är en ökning av missbruket.

Jag har en rapport från skyddskonsumenten i ett av Stockholms distrikt. Han säger att vid räkningen av narkotika- och läkemedelsmissbrukare bland klienterna utgjorde dessa i april i år 32 procent av aktuella klienter. Då har man gjort en restriktiv tolkning av beteckningen missbrukare. Han konstaterar en klar ökning, som främst är märkbar i nya ärenden, av narkotikamissbruket bland klienterna och en förskjutning mot tyngre preparat. Han säger vidare: "Vi saknar helt resurser att komma till rätta med detta problem och vi har som framgått av " – skyddskonsulentens – "skrivelser till Kriminalvårdsstyrelsen och till Justitieombudsmannen påtalat den nästan absurda situation som har uppstått beträffande att bereda narkotikamissbrukare vård mot deras vilja. Aktuella vårdinstanser tycks begära att dessa ofta nedgångna och grava narkotikamissbrukare skall vara så friska att de har insikt om att de är så sjuka att de är i behov av vård."

Han säger vidare att man inte kan ta på sitt ansvar att låta dessa personer ha kvar skyddstillsynen, utan man måste helt enkelt begära att domstolen dömer dem till fängelse, därför att det är det enda sättet att skydda dem från att ta sitt liv.

Jag har tidigare under hösten också fått en rapport från en överkonstapel i Stockholm – den var från i våras och från Alltinget. Jag skall återge den; den är kort, herr talman!

En flicka i tjuugoårsåldern satt på en stol i Alltinget. Hon var söt och rar men mycket smutsig och omtöcknad av narkotika. Hon var gravid i sjunde månaden. I ena låret hängde en knarkspruta, men flickan tog ingen notis om den. Berusade män kom fram och kladdade på henne. Hon flinade orkeslöst. Jag tog anteckningar om flickan, säger överkonstapeln, och ringde hemkommunen, bad om snabba åtgärder och om vårdplats. Fick svaret: Fallet är under utredning. Just nu kunde inget göras. Vi kunde inte hjälpa henne. När vi lämnade Alltinget satt hon kvar på sin stol och gubbarna fortsatte att tafs på henne.

Herr talman! Det är klart att detta kan vara ett särskilt dramatiskt fall, men faktum är att i alltför många fall är den enda åtgärd som vidtas att man verkställer en utredning och sedan händer ingenting mera. -- Detta vet herr statsrådet lika bra som jag.

Därmed närmar jag mig slutet av mitt anförande och vill säga att jag nästan tycker det är ett hån att återigen behöva läsa i statsrådets svar: "Jag kan försäkra att de ansvariga myndigheterna liksom regeringen ständigt har sin uppmärksamhet fäst vid narkotikaproblemet." Detta besked har riksdagen fått i tjuo års tid! Om det nu skulle vara så, att herr statsrådet kan med fog kallas för narkotikabekämpandets banérförare, skulle jag vilja påstå att man borde kunna räkna med mera kraftfulla åtgärder från herr statsrådet själv -- Ni som ändå är ordförande i samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruket. Herr statsrådet träffar väl där, förmodar jag, bland andra chefen för socialstyrelsen. Jag har en viss egen erfarenhet av herr statsrådets aktivitet när det gäller

andra områden, och jag vågar därför påstå, att ifall herr statsrådet hade lika stort intresse för narkotikafrågan som för andra frågor, skulle det vara möjligt att åstadkomma mycket mera än vad som hittills gjorts.

Jag vill till slut säga att jag håller med fru Eriksson i Stockholm om att den enda möjligheten att komma ur denna låsta situation när det gäller vårdfrågan är att vi tillsätter en parlamentarisk kommitté – eller kommission; vad vi skall kalla den spelar ju ingen roll. Det tycks vara en het potatis för regeringen att göra något i vårdfrågan och tala om ökade tvångsåtgärder för att vårda narkomaner. Enligt min mening borde det egentligen vara en hetare potatis för regeringen att *undvika* den här frågan.

Men hur som helst: För att få en nollställning mellan partierna och för att kunna åstadkomma en gemensam överenskommelse mellan politiker-
na om att vi nu måste göra någonting åt detta problem tror jag att den enda vägen att gå är över en parlamentarisk kommitté. Jag skulle mycket gärna vilja höra vad statsrådet säger i den frågan.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! I sitt svar talar statsrådet Lidbom dels om den polisiära sidan, dels om sociala åtgärder och medicinsk behandling sannolikt av den anledningen att det är dessa sidor av problemet som interpellationen berör. Men jag skulle vilja gå ett steg ytterligare tillbaka och beröra frågan om råämnet för narkotikan.

Nu är jag inte så blåögd att jag tror att om man kommer till rätta med vallmoodlingen i Thailand, man därmed skulle ha löst narkotikaproblemet för hela världen. Men det kan väl ändå hända att man hjälper någon eller några, och det finns väl då anledning att också observera denna sak. Vallmoodlingen ger ju i stor utsträckning råämnet för vidarebearbetningen av olika preparat. Uppe i norra Thailand finns en inte liten vallmoodling. Denna drivs av ungefär 300 000 bergsbor, vilka är beroende därav. De kan ingenting annat än odla vallmo. Det pågår också experiment och försök från WHO:s sida att lära dessa bergsbor något annat för att de skall kunna livnära sig på något annat än vallmoodling. Dessa försök saknar i viss mån pengar, och jag tycker nog att statsrådet Lidbom gärna tillsammans med utrikesministern skall undersöka vilka möjligheter vi har att se till att erforderliga pengar för detta ändamål också kommer från de stater som är intresserade av dessa frågor.

Råämnet efter vallmoodlingen tas om hand av stora internationella syndikat, som för billiga pengar köper upp det och säljer det eller smugglar in det till andra länder för dyra pengar. Det är mycket troligt och möjligt att även vi här i Sverige får känna på den sidan av narkotikaproblemet. Jag tycker inte att man helt skall nonchalera möjligheterna att från mer global synpunkt komma till rätta med dessa frågor genom det internationella samarbete som sker inom WHO.

Jag upprepar ännu en gång att jag inte är så blåögd, att jag tror att detta skall hjälpa – i varje fall inte dem som redan råkat ut för narkotikamissbruket här i Sverige. Jag delar den uppfattningen att vi får satsa såväl på den polisiära sidan som på tullmyndigheterna för att komma till rätta med smugglingen och langningen. Men inte heller dessa

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

åtgärder hjälper de stackare, som redan råkat hamna i träsket. De åtgärder vi måste vidta för att hjälpa dessa får inte dröja för länge. De har dröjt länge nog. Tanken på en specialkommitté eller parlamentarisk kommitté har framförts här. Jag har själv framfört den så många gånger tidigare, att jag bara vill understryka att det inte får dröja för länge med ett tillsättande.

Man rör sig i detta fall givetvis med gissningar, men det finns sannolikt ett klart samband mellan det stigande antalet bankrån vi upplever i Sverige och narkotikahandeln. Det har väl blivit allt dyrare att skaffa sig den narkotika man behöver. Det räcker inte längre med de – om jag skall uttrycka mig litet ironiskt – stilsamma inbrott som tidigare finansierat sådana här saker. Sannolikt är det en direkt linje mellan ökningen av antalet bankrån och narkotikahandeln och narkotikamissbruket. Fru Eriksson frågade varför ideella föreningar och ideella människor tar hand om den svåraste vården av alla. Vårdfrågan är onekligen trängande i Sverige, och det är kanske i och för sig inte så konstigt att det är ideella föreningar och ideella människor som har engagerat sig i denna vård. Den som får en norm att följa här i livet, finner oftast möjligheter att komma över frestelsen att döva stundens bekymmer med missbruk av olika slags gifter. Vi kan väl inte tänka oss att någon allmän myndighet får möjligheten att påverka en patients inställning då det gäller ideella och religiösa problem. Det ligger väl närmast till hands att det är den ideella föreningen och den icke inställda människan som tar hand om sådana saker.

Eftersom det är otvetydigt att många ideella organisationer har nått betydande framgångar i sin vårdande verksamhet av narkomaner och alkoholmissbrukare är det för mig självklart att vi skall stödja och uppmuntra sådan verksamhet. De behöver alltså det ekonomiska stöd som möjliggör för dem att fortsätta en verksamhet där de faktiskt många gånger har lyckats bättre än vad samhället gjort.

Utländska erfarenheter ger vid handen att vård av narkotikamissbrukare når de bästa resultaten när man vid behandlingen upprätthåller en viss disciplin. Det är kanske ett för många misshagligt ord, men i många sammanhang nödvändigt. Vårdhemmen måste ge patienterna tillfälle till ett regelbundet liv och ett meningsfullt arbete. Det tror jag är huvudsaken. Vården måste också förbereda patienten på att under hand ta sitt eget ansvar i denna besvärliga värld. Vården måste under ett flertal år följas upp med stöd och efterkontroll för att konstatera om återfall äger rum.

Sedan tror jag att det i detta fall kanske mer än annars är mycket viktigt att vårdhemmen är små enheter, även om därmed kostnaderna stiger. Det är ju inte alla förunnat att ha det sanna intresset för olyckliga medmänniskor och skapa den atmosfär som fordras för att lyckas med sådan här besvärlig vård. Jag tycker att vi skall spåra upp dem som finns och stödja dem som vill ägna sig åt denna besvärliga del av vårt samhällsarbete. Det är många som nu är i gång med arbetet. Det har påtalats, och man har motionerat i riksdagen om stöd till dem. Jag vill upprepa att de är värda stödet. Men samtidigt tror jag att det är nödvändigt med en samordnande kommitté för att klara av dessa problem.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Debatten om narkotikan är ett återkommande ämne varje höst och vår. Låt mig vara den förste att erkänna att det har sitt stora värde att vi har tillfälle att då och då kontrollera läget, att stämma av våra uppfattningar och att diskutera problemen och deras lösning.

Det är egentligen helt naturligt att vid ett sådant tillfälle recensionerna av regeringen innehåller mera ris än ros därför att detta är ett utomordentligt besvärligt problem.

Jag tror emellertid att fru Nancy Eriksson karikerade mig litet grand när hon försökte teckna bilden av en person som genom åren har visat väldigt stor optimism vilken så småningom kommit alltmer på skam. Fru Eriksson refererade yttranden som jag skulle ha fällt om att vi var på rätt väg, att problemen inte längre var så stora och att nu hade missbruket svängt tillbaka kraftigt osv. En sådan bild är nog inte rättvisande.

När jag tagit upp de här frågorna har jag alltid betonat min stora respekt för problemens svårighetsgrad och tvärtom varnat för optimism och varnat för tron att vi mycket snabbt skall lösa de här problemen. Det var en tid i slutet av 1960-talet då problemen ökade i mycket oroväckande takt, och då satte vi till mycket stora ansträngningar för att få dem under bättre kontroll. Den offensiv på basis av ett tiopunktsprogram, som då igångsattes och som sedan har fullföljts genom åren, har haft ett bestående värde på det viset att narkotikamissbruket har trängts tillbaka från landsorten och huvudsakligen nu är ett storstadsproblem. En del större tätorter har kanske också varit berörda av problemet. Det är ett bestående resultat. Men jag har aldrig någonsin förnekat att där missbruket har bitit sig fast så är det också väldigt svårt att utrota.

Vad gäller dagens situation så var interpellationssvaret kanske inte fullständigt, men låt mig då komplettera det med några uppgifter som bygger på de rapporter som jag har skaffat mig vid sammanträden med samarbetsorganet rörande narkotikamissbruket från de ämbetsverk som där är representerade, från de institutioner som håller på med enkätundersökningar och frekvensstudier i detta ämne. Den bild jag då har fått kan sammanfattas på ungefär följande sätt, och det stämmer mycket nära med vad socialstyrelsen säger på grund av sina erfarenheter från fältet.

Det verkar visserligen som om tillfällighetsmissbruket av narkotika fortfarande ökar en del, i varje fall när det gäller cannabis, men att flertalet av dessa haschmissbrukare slutar efter ett eller ett fåtal missbrukstillfällen. Även vid vanemissbruket är cannabis det dominerande missbruksmedlet, men det förekommer också andra medel i begränsad utsträckning. Antalet vanemissbrukare har väl också något ökat. Men det svåra missbruket, framför allt injektionsmissbruket, omfattar en grupp som förefaller att inte påtagligt ha förändrats sedan 1960-talets slut.

Ser man mera speciellt till vissa grupper av preparat kan jag väl säga det att opiater förekommer i viss utsträckning bland yngre. Missbruk av morfinbas har förekommit, och det är naturligtvis i och för sig mycket oroväckande. Beträffande heroinet har vi då och då hört rykten att det skulle vara på marsch in i Sverige, men de har hittills dess bättre inte i någon nämnvärd grad bekräftats. När det gäller de s. k. centralstimulantia kan man generellt säga att det inte har inträtt någon större förändring i

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

missbrukets omfattning. Detsamma gäller LSD-missbruket.

Flera av talarna här har gett skildringar av problem och svårigheter på olika sektorer av den här kampen mot narkotika. Herr Hamrin talade bl. a. om det internationella samarbetet och nödvändigheten att bekämpa vallmoodlingarna. Det är ett problem som vi arbetar med, och det finns också en internationell fond avsedd att användas i de länder som måste få bukt med vallmoodlingarna.

Framför allt fru Kristensson men även de andra talarna uppehöll sig vid den brottslighet som följer i narkotikamissbrukets spår och den brottslighet som den illegala narkotikahandlingen utgör. Det var rätt livfulla skildringar som gavs. Jag skall inte gå in på dem i detalj. Det är väl i huvudsak riktigt att vi på detta område har en mycket svårartad internationell gangsterbrottslighet att bekämpa, och det erkändes väl också tämligen allmänt av dem som yttrat sig, att vi har gjort och gör mycket stora ansträngningar för att komma till rätta med syndikatens operationer.

Det är klart att man i och för sig skulle kunna säga att ju mer vi anstränger oss att komma åt den illegala narkotikahandlingen mot bakgrunden av att det i vårt land förekommer ett omfattande och ihållande missbruk — dvs. en efterfrågan på knark — desto mer förvärrar vi problemen. Knarket blir då dyrare, och man kan, som herr Hamrin gjorde, i och för sig göra en koppling mellan de höga priserna på knark och det stigande antalet bankrån.

Vi är väl alla medvetna om detta men vet också att problemet i och för sig är olösligt. Samtidigt har vi bara en väg att följa: att efter bästa förmåga försöka komma till rätta med den illegala narkotikahandlingen. Detta *kan* ändå leda till en minskande tillförsel till marknaden, till att nyrekryteringen av missbrukare hålls tillbaka och till att en del, som inte sitter så hårt fast i missbruket, hellre avstår från att fortsätta än att dras in i den brottslighet som finansieringen av deras missbruk skulle kräva.

Men jag skall inte tala så mycket om dessa brottslighetsproblem. Det var tydligt att det som väckt det största intresset i denna debatt — och det med allt fog — är vårdproblemen. Det klagades över att mitt svar på denna punkt var kort, och det var det förvisso. Det betyder fördenskull inte att området är mindre betydelsefullt. Det betyder inte heller att vi inte har ganska allvarliga problem att försöka ge oss i kast med.

Men låt mig innan jag tar upp de olika frågorna i detta sammanhang bara rent allmänt påpeka, att det är mycket svårt för att inte säga omöjligt, att ge en fullständig och rättvisande bild av vårdområdet, bl. a. på grund av det splittrade huvudmannaskapet och den integrerade vården. Landsting och kommuner står för en del, staten står för en del och en mycket stor andel av vården kan bedrivas genom att de ordinarie resurserna inom sjuk- och socialvård ställs till förfogande för detta ändamål.

Hur mycket man skall satsa på vårdresurser är en fråga både för staten och för landsting och kommuner. Landsting och kommuner har lika väl som staten sina ekonomiska begränsningar, och det kan också finnas andra skäl till att man inte omgående kan sätta in några större vårdresurser. Men jag vågar hävda att det, även om det inte går snabbt på

detta område, allmänt sett är fel att påstå att det är så fruktansvärt bedrövligt ställt. Det går framåt – man kan tycka att det går långsamt, men drar man paralleller några år tillbaka i tiden skall man ändå finna hur snabbt resurserna växer fram.

Däremot kan det väl vara bekymmersamt att kräva redovisning genom att t. ex. peka på att regeringen i våras lade fram en proposition om narkotikafrågorna, där även en del förslag ställdes beträffande vården på detta område, och efterlysa resultat härav. Det är litet kort tid när det gäller en sådan sak som vård. Jag skall ändå kort kommentera vad vi har gjort sedan i våras då riksdagen antog narkotikapropositionen.

Jag vill påminna om att där talade vi om att man skulle starta en försöksverksamhet med frivillig intagning vid ungdomsvårdsskolor. Socialstyrelsen arbetar med detta och har utarbetat en promemoria. Man håller på med ett visst planeringsarbete och räknar med att en verksamhet skall komma i gång 1973 för de pengar som står till förfogande. Det sades i propositionen i våras att man skulle starta en försöksverksamhet med nya vård- och behandlingsformer. Läget där är ungefär detsamma. Socialstyrelsen har studerat förutsättningarna, gjort en promemoria, börjat en planering och diskuterat med landstinget i Stockholm.

Det kommer att ta litet tid innan det värker ut, och det är kanske inte så konstigt därför att det råder fortfarande, om vi skall vara uppriktiga, en rätt stor osäkerhet om de lämpliga metoderna i vården. Men just därför att det är så fruktansvärt svårt att hitta de rätta vårdmetoderna försöker socialstyrelsen sedan en tid tillbaka utvärdera de olika vårdinsatser som har gjorts hittills och att utarbeta anvisningar som rätt snart skall kunna vara klara.

Det är ett grundläggande problem som både Nancy Eriksson och Astrid Kristensson uppehöll sig rätt utförligt vid när det gäller vården, och det är den gamla kända frågan om tvång och frivillighet i vården. Det var väl något av en förebräelse i tonen, i varje fall från Astrid Kristenssons sida, gentemot mig när det antyddes att vi borde inta en mindre restriktiv hållning till tanken på vård anordnad under tvång i vissa fall. Och även Nancy Eriksson påminde om att socialutskottet i sitt betänkande över vårens narkotikaproposition hade slagit fast att ett ingripande på ett tidigt stadium från barnvårdsnämnden ibland kan vara det enda alternativet till att en ung missbrukare hamnar definitivt fast i missbruket och så småningom också i kriminalitet.

Jag tror inte vi har anledning att fortsätta den här striden om tvång och frivillighet. Vad som skedde i våras var ju att riksdagen klart uttalade – och jag gjorde det för övrigt också – att det kunde finnas utrymme för en något vidgad tillämpning av de tvångsmöjligheter som står till buds, bl. a. i barnvårdslagen. Samtidigt får vi alla erkänna att det här är i praktiken, när man skall bedöma det enskilda fallet, ett utomordentligt svårt dilemma. Alla som har sysslat med denna typ av vård vet ju att om patienten inte vill ha vård finns det inte stora utsikter att lyckas med den vården. Och saknar patienten förtroende för vården, så förbättrar det inte saken. För övrigt finns det väl bland både läkare och socialarbetare en ganska utbredd ovilja mot att ta till tvångsmedel, en ovilja som kan böttna i olika orsaker på olika håll.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

Likväl är jag beredd att ge Astrid Kristensson och Nancy Eriksson rätt så långt att jag säger att även med full insikt om att det är så fruktansvärt svårt att få någonting ut av en vård som anordnas under tvång, så kan det ibland vara det enda alternativet till någonting som är långt värre och som i och för sig kan skildras på det sätt som värtaligt gjordes av både Astrid Kristensson och Nancy Eriksson på tal om ungdom som råkat fast i narkotikamissbruket.

Låt mig till sist bara säga, för att avsluta denna terminsåterkommande inventering, att frågan om hur mycket av ytterligare vårdresurser vi i framtiden skall ställa till förfogande från statens sida får vi väl återuppta när statsverkspropositionen ligger på bordet. Och när det gäller hur vårdproblemen skall skötas i framtiden kan knappast detta med en parlamentarisk utredning, kommitté, kommission – eller vad vi vill kalla det – vara en så central fråga. Det väsentliga är väl att vi försöker komma framåt och samordna och utnyttja resurserna på bästa sätt.

Vill man ha en parlamentarisk kommitté får man också redovisa vad det är för speciella ting som denna kommitté skulle göra som vi inte redan försöker åstadkomma. Det värdefulla med att ha en parlamentarisk kommitté på detta område är naturligtvis att man får en parlamentarisk insyn, men den insynen och kontrollen får vi här i riksdagen med anledning av propositioner och interpellationssvar med relativt korta mellanrum.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tyckte att statsrådet Lidbom verkade onödigt irriterad över de här säsongsredovisningarna som vi får i riksdagen. Jag anser att man skall vara glad över att det i riksdagen finns människor – säkerligen inte bara de som interPELLERAR, utan många andra – som med iver läser vad som redovisas; man skall vara glad över att man inte -- vilket statsrådet Lidbom kanske tror sig göra -- står ensam och kämpar, utan att det finns ett oändligt intresse för dessa frågor och nästan en lidelse för att finna lösningar.

Statsrådet sade att kommittén inte var av central betydelse. Jag sade att de juridiska frågorna uppenbarligen har en central förankring i den kommitté där statsrådet är ordförande, men det visar sig att det inte finns något organ som intensivt kan driva vårdfrågorna. Man kan visa på att socialstyrelsen har ett par tjänstemän som av och till kan syssla med att samla ihop en del fakta, men socialstyrelsen har ingen möjlighet att bedriva sjukvård! Den kan skicka ut en förhållningsorder, som sedan blir kritiserad eller kommer för sent – eller hur man nu uttrycker det. Socialstyrelsen har ingen möjlighet att mer påtagligt ge anvisningar.

Just när jag ser att somligt har kunnat åstadkommas – därför att det uppenbarligen har funnits en kraftsamling hos de verkställande personerna – undrar jag om man inte borde försöka åstadkomma ett organ, som man kan kalla kommitté eller vad som helst, som mer påtagligt skulle få i uppgift att driva fram vårdresurser. Jag vill peka på hur svårt det är för landsting och kommuner att i dag – i den svåra ekonomiska situation som råder – driva frågorna så hårt som de har sagt sig vilja.

Vidare är det en missuppfattning av herr Hamrin om han ett ögonblick

tror att jag vände mig mot dem som på den privata sidan har försökt bedriva vård. Jag bara säger: Det kan inte vara riktigt att låta den svåraste vården överlämnas till privata initiativ. Jag ville trycka på att vårt ansvar för vården måste vara lika stort som för annan sjukvård och annan vård.

Vid tidigare tillfällen har jag sagt — och det vet jag att herr Hamrin minns — att man inte kan komma ifrån att påtagliga resultat nåts i en religiös miljö. Och det finns säkert andra miljöer som skulle kunna verka lika intensivt i den riktningen. Jag hyser alltså ingen misstro mot dem, men det kan inte få överlätas bara till privata initiativ att satsa på den här vården. Jag pekade på att man i Stockholm har anfört att man med oro ser att den vården glider ut från det kommunala ansvaret.

I vad gäller påståendet att vi skulle ha förordat tvång — detta med tvång och frihet i vården är standardklyschor — påpekade jag att det gjordes ett uttalande i socialutskottet, och jag hade varit intresserad av att veta om det på något sätt hade påverkat behandlingen ute i kommunerna när man där tog ställning till de här frågorna. Det hade varit av intresse att veta det, men jag förstår att det kan vara svårt att göra sådana observationer. Vi räknar med att när man i riksdagen gör ett så klart uttalande skall det få återverkningar.

Beträffande detta med tvång och frihet sade jag att ingen vågar bestrida att det blir en bättre vård om den som står under ens vård hålls inne några dagar och inte släpps ut mitt i natten. Jag kan inte från någon synpunkt försvara att sådant sker. Om en patient inte kan sova vid ettiden på natten kan han bara säga: "Nu skall jag bli utskriven." Och då står alla möjligheter till buds. Försök att komma ut från ett annat sjukhus och hör vad överläkaren säger till den som själv vill dirigera sin utskrivning!

Här är det inte fråga om någon principiell inställning till tvång eller frihet; jag har bara krävt att barnavårdslagen skall utnyttjas på det sätt som riksdagen har uttalat sig för. Och jag har också sagt att man kanske borde ännu mer studera och uppmuntra den vård som ges där man håller inne patienten under en viss tid — ett korttidstvång alltså. Jag vet att detta inte är några speciella lekmannasynpunkter utan att också den medicinska expertisen tycker att det vore bättre.

Men jag vill i detta sammanhang fråga fru Kristensson: Vad har vi mött från läkarna? Ingen enda vågar, när man samtalar med dem, säga: Här måste vi tillämpa de vårdmöjligheter som finns. Det finns nämligen vårdmöjligheter på sjukhusen. Man har där möjlighet att hålla kvar patienten så länge som behövs för vård. Men ingen läkare vågar göra det. Jag förebrår inte bara regeringen, som är lekmän i detta fall, utan jag förebrår den svenska läkarkåren, som inte har visat sig så rakryggad som den borde ha gjort om den tror på att man vinner mer med en vård där patienten hålls inne åtminstone tre veckor. Om vi nu skall skylla på varandra, så påstår jag att det tydligen på många håll råder osäkerhet; man är ängslig för att råka in i en debatt som ibland har blivit ovanligt hätsk. Den har lugnat ner sig nu — jag tror inte längre att det finns någon strid mellan oss.

Jag uppfattar det i varje fall inte så. Jag var ju så enormt berömmade och snäll, ja nästan underdånig på ett sätt som kom mig att undra om det

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

var mig själv jag hörde. Jag anser inte att man vinner någonting på en strid. Regeringen skall också ha en uppmuntran för att den så påtagligt har ansträngt sig till det yttersta på vissa områden. Och jag menade att statsrådet Lidbom inte kan orka med allt; kanske det var möjligt att få en kraftsamling också på vårdområdet. Det är mitt enda intresse. Ja är inte ute efter att provocera ett erkännande av att vi nödvändigtvis måste ha en kommitté. Jag har faktiskt ett intresse för dessa frågor, särskilt när det gäller barnen. Eftersom jag är riksdagsman känner jag det som min plikt att ideligen tala om dessa ting, för jag vet att jag talar för många. Men särskilt aggressiv mot regeringen är jag inte i dag i alla fall.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det finns en viss olikhet mellan fru Eriksson i Stockholm och mig – jag känner mig inte ett spår underdånig, det är bäst att jag klagör det på en gång.

Herr statsrådet säger att det här tiopunktsprogrammet, som regeringen producerade någon gång mellan 1968 och 1969, har givit bestående resultat. Ja, det har det väl gjort delvis på lagstiftningssidan. Men de goda ambitioner som man hade – för det betvivlar jag inte att man hade – gick i allt väsentligt om intet därför att man inte förstod att det väsentliga i denna fråga var vårdproblemet. De insatser som polisen gjorde ledde till betydande resultat när det gällde att uppsåra narkotikabrottslingarna, men genom att man inte samtidigt klarade vårdfrågan hyfsat rann det hela ut i sanden. Herr statsrådet säger att tiopunktsprogrammet har gett bestående resultat, men jag påstår att det har det icke gjort.

Jag är inte heller säker på att herr statsrådet har rätt i sin uppfattning att narkotikatrafiken har trängts tillbaka från landsorten och de mindre städerna och nu enbart är ett storstadsproblem. Jag har varit runt i landet – man blir ju handelsresande inom olika specialområden när man sysslar med politiskt arbete – och jag försäkrar att både i Falun och i Vimmerby och på andra håll säger polisen att när man börjar skrapa litet under ytan finner man att där finns också stora narkotikaproblem. Man har bara ingen målsägare och man har inget direkt brott att spana efter. Det är en helt annan verksamhet som polisen måste bedriva för att komma underfund med narkotikatrafiken. Jag delar alltså inte herr statsrådets uppfattning att man nu har trängt tillbaka narkotikabruket så att det enbart är ett storstadsproblem.

Jag håller gärna med herr statsrådet om att ni efter bästa förmåga har sökt komma till rätta med den illegala narkotikahandlingen, men jag återkommer till vad jag sade förut: handeln på Sverige kommer att bestå så länge vi har så många narkomaner som måste ha narkotika till varje pris. Så länge kommer vi icke till rätta med den illegala införseln till vårt land. Förlåt att det blir tjatigt här både höst och vår, men det centrala är fortfarande att vi måste klara av vårdfrågan. Det är där den parlamentariska kommittén kommer in i bilden. I varje fall tidigare under åren har man kunnat konstatera att många av riksdagsledamöterna slår ifrån sig med båda händerna när man talar om tvångsvård. De tycker att man är inhuman, de kan inte förstå hur man kan förorda någonting så grymt. Jag menar att får vi sitta i lugn och ro i en parlamentarisk kommitté och

Torsdagen den
7 december 1972*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

sansat diskutera med varandra och lära oss problemet, så måste de representater för de politiska partierna som sitter där komma till insikt om vad kärnpunkten är. Då kommer de att förstå att frågan inte är så enkel och att man ibland också får tillgripa tvångsmetoder.

Jag har den uppfattningen, herr talman, att man skulle vinna mycket, ifall man kunde tänka sig en utbyggd fältorganisation med en uppsökande verksamhet, som naturligtvis i första hand skulle gå ut på att försöka motivera de unga narkomanerna att komma ur missbruket. Inom parentes kanske jag får nämna – i sina optimistiska stunder tror man ju ibland att man kan åstadkomma någonting -- att jag i början av hösten skrev till länsarbetsdirektör Karlsson i länsarbetsnämnden här i Stockholms län, eftersom jag visste att arbetsmarknadsstyrelsen ville ha projekt till arbetsuppgifter för arbetslösa långtidsutbildade personer under 25 år. Jag rekommenderade länsarbetsdirektören att föreslå beredskapsarbeten inom fältverksamheten i Stockholm. Jag har gått igenom behovet av fältassistenter och kommit fram till att man skulle klara sig med 50–60 personer. Han ringde mig med detsamma och föreföll intresserad, men han sade att han skulle skicka brevet till chefen för socialvården här i staden, eftersom han måste ha ett godkännande från honom. Där ligger brevet fortfarande. Jag vet inte vad som händer. Jag har talat med vederbörandes närmaste män, men ingen har känt till brevet, ingen vet över huvud taget att det har kommit in. Efter vad jag förstår har alltså inga åtgärder vidtagits ännu.

En sådan fältorganisation skulle vara väsentlig, men det måste vara en vårdkedja. Jag har också genom vissa kontakter bett landstingsrådet Lekberg att tala om hur många vårdplatser han ytterligare kan ställa till förfogande för akut avgiftning. Han har svarat att fr. o. m. nästa år kan ett icke obetydligt antal platser ställas till förfogande och från 1974 ytterligare ett ganska stort antal.

Sedan kommer vi till det tredje ledet, nämligen behandlingshemmen och familjevårdsenheterna. Jag har fått försäkringar från landstingshåll om att bara man får sådana projekt skall man nog kunna skaka fram pengar till dem.

Man önskar ibland, herr talman, att man vore enväldshärskare, så att man någon gång kunde ha alla trådarna i sin hand och säga: Nu gör vi så här! Jag har faktiskt inbillat mig att herr statsrådet, som har betydligt bättre möjligheter än jag, borde ha kunnat åstadkomma någonting i det hänseendet. Jag skulle vilja sluta med att fråga: Vad gör egentligen SBN?

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Underdånig eller bitsk – jag har inte ansträngt mig att vara vare sig det ena eller det andra, utan jag har försökt att efter ringa förmåga hjälpa till med en saklig lösning på ett mycket svårt problem.

Jag vill inte gärna lägga mig i debatten om tvång eller frihet, och jag skall förklara varför. Men först kan jag säga att i en hel del andra länder förekommer det att den kriminellt belastade narkomanen har att välja mellan fängelse och vård på hem för missbrukare av narkotika. Han väljer ganska självklart ofta vården på hemmet och förklaras då vårdas i frihet. Det är alltså en strid om ord när det gäller vad man här menar.

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

Egentligen vägrar jag att diskutera tvång och frihet så länge vi inte har en vård som är så ordnad att den leder fram till bättre resultat. Det är ganska meningslöst att börja tala om tvång när vi inte har vården så utbyggd och så ordnad att man får ett bättre resultat än vi för närvarande kan visa upp. Den är, herr statsråd, inte mycket att skryta med jämfört med den "frivilligvård" i en del andra länder som jag nyss talade om. Återfallen är nog betydligt fler här.

Därmed är inte sagt att jag vill förorda någon polisiär aktion för att vårda narkomaner. Jag tror, som jag sade förut, att man måste ha en viss disciplin, en viss dagsrytm, något av motivation i arbete och vård. Men det är en annan sak.

Om nu statsrådet av för mig oförklarliga skäl sedan många år har vägrat att acceptera tanken på en parlamentarisk kommitté i stället för den grupp som nu handlägger en hel del av dessa frågor, så blir det faktiskt så att statsrådet får finna sig i en kvartalsdebatt. Det kanske vore ett uppslag, om det nu är så omöjligt att ordna denna kommitté att statsrådet i t. ex. Från departement och nämnder kvartalsvis redovisar vad som händer och sker. Därmed blir självfallet riksdagen inte obetagen att diskutera ett så här viktigt ämne. Men det kan hända att man då kan inskränka sig till en årsdebatt. Jag överlämnar med varm hand uppslaget.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag bör kanske börja med att ödmjukt be om ursäkt för att jag tydligen gör ett intryck som helt avviker från det avsedda. Fru Nancy Eriksson – och tydligen i viss mån även herr Hamrin – uppfattade mig som onödigt irriterad över den återkommande terminsdebatten i detta ämne.

Den som läser protokollet skall se att det första jag sade i mitt föregående anförande var att jag tyckte det var utomordentligt bra att vi har återkommande debatter i detta ämne. Det är verkligen uppriktigt menat. Jag tycker att det är bra att vi har tillfälle att ingående diskutera detta i kammaren och också bidra till en offentlig belysning av problemen. Det är bra att vi har tillfälle att låta våra meningsskiljaktigheter, i den mån det finns några kvar, brytas mot varandra.

I den här typen av fråga borde vi också ha möjlighet att påverka varandras uppfattningar. Generellt har jag det intrycket att riksdagens ledamöter har kommit varandra närmare i frågan. Jag har sagt förut – och skall gärna upprepa det – att jag tycker att det är utomordentligt glädjande att man i riksdagen har fått så stor uppslutning kring huvudlinjerna i den narkotikapolitik som begynte med tiopunktsprogrammet. Och när jag talar om tiopunktsprogrammet skall jag svara Astrid Kristensson, att jag tror det är en riktig skildring att det ändå varit ett bestående resultat hittills, att narkotikan i huvudsak koncentreras till storstäderna, de stora tätorterna. Det såg ju ett tag förfärligt illa ut. Narkotikan var väldigt vitt spridd även i små samhällen i slutet av 1960-talet, men den utvecklingen vändes.

Det kan väl vara sant, om fru Kristensson åker ut och talar med folk i olika orter, att de här och var hört talas om narkotika och att det förekommer även på ganska små ställen. Där får vi emellertid skilja på

olika ting. Jag tror mycket väl att en stor del av ungdomarna nu för tiden någon gång i sitt liv har provat hasch eller cannabis, men det är en helt annan sak hur många av dem som fastnar i missbruk och hur många av dem som brukar de tyngre preparaten. Där tror jag inte att utvecklingen är så bedrövlig under de senaste åren som det ibland framskymtar.

Fru Nancy Eriksson vill ha en redovisning av mig hur det har blivit med uppföljningen i praktiken av riksdagens uttalanden beträffande barnavårdsnämndernas praxis när det gäller tvångsmässig intagning på ungdomsvårdskolor och liknande. Jag har försökt att skaffa fram några uppgifter och bilda mig en uppfattning om detta, men det visar sig tyvärr vara för tidigt. Det var dock i våras som riksdagen gjorde dessa uttalanden, och jag vet inte hur man skall bära sig åt för att mäta en eventuell förändring i praxis som kan ha inträffat.

Det skulle för övrigt inte förvåna mig om det tar litet tid innan ett sådant uttalande tränger ner till de människor som har att fatta dessa beslut ute i kommunerna. Det är inte bara en fråga om auktoritativa diktat från riksdagens sida, utan det är också litet grand av övertygelsekraften i riksdagens uttalanden som måste verka.

Några siffror kan jag här inte lämna. Däremot kan jag säga, till det värde det hava kan, att situationen på ungdomsvårdsskolorna är den, att av 602 nyintagna elever förra året togs 35 procent om hand på grund av narkotikamissbruk. Det är alltså i rätt stor utsträckning som ungdomsvårdsskolorna använts för att klara även narkotikaproblemen.

Herr Hamrin sade att han inte ville diskutera i termerna tvång och frivillighet när det gäller vård. Jag kan i och för sig mycket väl begripa att den som inte är tvungen att delta i den debatten också undviker att göra det, men jag kan inte riktigt acceptera motivet. Herr Hamrin sade att skälet till att han inte vill diskutera i dessa termer är att våra vårdresurser och vårdmetoder är så usla att de ger ett mycket undermåligt resultat. Jag tycker att det är ett litet onödigt hårt omdöme om alla de människor som på den sociala och medicinska sidan sysslar med de här frågorna att säga att resultaten är så utomordentligt usla. Det är klart att de svåra missbrukarna är ett synnerligen besvärligt klientel att klara. Vi vet alla att det fordras en långvarig behandlingskedja, från den uppsökande verksamheten över akutstadiet till eftervården på behandlingshem och sedan till ett omhändertagande och en utslussning i normalt liv också. En hel del av det tyngsta jobbet utförs av många enskilda människor som gör mycket stora uppoffringar, och en stor del av svårigheterna att klara vårdproblemet hänger samman med annat än pengar. Även om det fanns en ännu bättre vilja än för närvarande hos kommuner och landsting att ställa pengar till förfogande, skulle det inte lösa problemen, därför att det är så oerhört personalkrävande och fordrar så väldigt mycket av varje människa som skall delta i vården.

Låt mig exemplifiera det med en enda bild. Jag vet familjer som har åtagit sig att ta hand om en svårt skadad narkotikamissbrukare. En enda narkotikamissbrukare kan kräva alldeles otroligt mycket passning, tillsyn och omsorg av den familj han hamnar i. Det måste läggas ned ett oerhört arbete på en sådan narkoman, och familjemedlemmarna får utstå och klara oerhört mycket. Dessutom kan problemen förvärras ytterligare

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

genom att det inte är i alla miljöer som återanpassningen går så bra. Om någon mycket lämpad familj tar hand om en narkotikaskadad ungdom, när han eller hon har lämnat behandlingshemmet, så kan det hända att grannarna reagerar mycket surt och att situationen därigenom blir mer eller mindre hopplös.

Jag skall här inte gå djupare in i vårdproblematiken. Men eftersom herr Hamrin uttalade sig litet kategoriskt om de usla vårdresultaten har jag velat säga några ord till försvar för de människor som lägger ned ett så utomordentligt hängivet arbete på denna vård.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! När jag angav de usla vårdresultaten som skäl för att jag i varje fall i dag inte ville resonera om tvång och frihet i vården, så behöver ju det inte vara det enda skälet. Jag har redan tidigare i sådana här debatter, som jag har haft tillfälle att föra både med socialministern och med statsrådet Lidbom, sagt att jag är av den uppfattningen att det måste föreligga en motivation, om man skall kunna klara vården. Detta hindrar dock inte att vi nu når ett resultat av den nuvarande "vården" som inte är särskilt imponerande.

Jag vill inte närmare konkretisera hur man skall kunna ändra på det förhållandet. Men det är väl en uppgift för den grupp som sysslar med denna fråga, herr statsråd, eller för den parlamentariska kommitté som jag efterlyser, att försöka åstadkomma en annan ordning. Och jag hoppas att vi så småningom skall komma fram till bättre resultat.

Sedan måste också statsrådet Lidbom ha missförstått mig, ty den vård som jag tycker har klarat arbetet bäst är just den som utförts av de ideella föreningar och människor som startat olika vårdhem. Men dit kan man väl knappast tänka sig att samhället med tvång för över patienter? Den vård som skall kunna tänkas förbunden med ett tvång är väl den som bedrivs i samhällets regi.

Låt mig slutligen säga att då det gäller den vård som de ideella föreningarna och de ideella människorna sysslar med, så hoppas jag att statsrådet Lidbom eller socialministern, vem det nu blir, inte glömmer den beställning som riksdagen gjort i år om ytterligare stöd åt den vården.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt så mycket mer. Jag vill bara understryka vad herr Hamrin sade senast. Riksdagen har ju gjort en beställning för att få möjligheter att lämna ett anslag eller ett bidrag till de frivilliga organisationer som arbetar på detta område. Som jag tidigare sagt skall man inte konstruera någon motsatsställning mellan det som görs av frivilliga organisationer och det som görs av samhället. De flesta människor inom den vård vi här talar om är besjälade av en vilja att göra sitt bästa i ett mycket svårt arbete. Men det vore värdefullt för samhället om vi stöttade upp de människor och organisationer som på helt frivillig basis försöker gå in och här utträtta ett gott arbete. Många av

dem lyckas också mycket bra.

Herr talman! Det kanske är onödigt att stå här och uttrycka en förhoppning om att regeringen följer vad riksdagen har sagt, men nu är det ändå sagt.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 134

Torsdagen den
7 december 1972

*Ang. åtgärderna
mot narkotika-
missbruk*

§ 22 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 358 Herr *Ekinge* (fp) till herr inrikesministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen för tandtekniker:

Avser statsrådet vidtaga några arbetsmarknadspolitiska åtgärder i syfte att trygga sysselsättningen för tandteknikerna under övergångstiden fram till tandvårdsförsäkringens införande?

Nr 359 Herr *Wirmark* (fp) till herr kommunikationsministern angående utformningen av flygterminaler:

Vill statsrådet efter de invändningar som rests mot att utforma storflygplatsers flygterminaler enligt fingerhusprincipen låta utreda för- och nackdelar med rundahusprincipen?

Nr 360 Herr *Wijkman* (m) till herr kommunikationsministern angående rabatterade tågresor för universitetsstuderande:

Anser statsrådet att det är rimligt att, som SJ nu beslutat, utestänga stora grupper universitetsstuderande från förmånen att färdas på tåg till rabatterat pris?

Nr 361 Herr *Brundin* (m) till herr finansministern angående verkningarna av borttagande av moms på livsmedel:

Instämmer herr statsrådet i påståendet att ett borttagande av momsen på livsmedel skulle leda till en kraftig skatteflykt bland affärsmän?

Nr 362 Herr *Möller* i Göteborg (fp) till herr socialministern om översyn av regler och praxis beträffande påstådd mentalsjukdom:

Överväger statsrådet för att öka tryggheten och minska de sociala utstötningmekanismerna att göra en samlad översyn av regler och praxis som nu gäller vid påstådd mentalsjukdom?

Nr 363 Herr *Möller* i Göteborg (fp) till herr statsrådet Löfberg angående statstjänstemans skyldighet att underkasta sig läkarundersökning:

Är statsrådet beredd vidtaga åtgärder för att motverka felaktiga upplysningar om de nya bestämmelser i 1965 års författningar, vilka numera reglerar skyldighet för statstjänstemän att underkasta sig läkarundersökningar?

Nr 134

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 18.45.

Torsdagen den
7 december 1972

In fidem
BERTIL BJÖRNSSON

/ Solveig Gemert